

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Přírodovědecká fakulta

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie

Studijní obor: Sociální geografie a regionální rozvoj

Bc. Hana Rybářová

ROLE EVROPSKÝCH PROJEKTŮ V ROZVOJI JESENICKA

The Role of Cross Border Projects in the Development of the Jesenicko
Region

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Radim Perlín, Ph.D.

Praha 2012

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Sheffieldu, 17. srpna 2012

.....

Podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala RNDr. Radimu Perlínovi, Ph.D., za cenné rady, ochotu a připomínky při zpracování mé diplomové práce a za čas věnovaný konzultacím. Dále bych ráda poděkovala všem, kteří mi ochotně poskytli rozhovory a potřebná data. Mezi nimi můj dík patří zejména Ing. Zdeňku Jarmarovi, řediteli Euroregionu Praděd. V neposlední řadě bych ráda uvedla, že si velice vážím podpory své rodiny.

OBSAH

Abstrakt	6
Abstract	7
Seznam tabulek	8
Seznam obrázků	8
1. Úvod	9
1.1. Cíle práce	11
1.2. Struktura práce	11
2. Teoretická východiska	13
2.1. Koncept „spolupráce“ a „sítě kontaktů“ v institucionálních teoriích	13
2.1.1. Kontakty, síť a klastry	14
2.1.2. Sociokulturní prostředí a vzájemná důvěra	15
2.1.3. Instituce a jejich normy	16
2.1.4. Proces učení a šíření znalostí	18
2.1.5. Implikace pro regionální politiku	19
2.1.6. Závěr a implikace pro pohraniční regiony	20
2.2. Koncept rozvoje regionu formou „místní iniciativy“	21
2.3. Problematika pohraničních oblastí z pohledu sociálně-geografického	22
2.3.1. Hranice a hraniční efekt	23
2.3.2. Přeshraniční spolupráce a její institucionalizace	25
3. Politika Evropské unie: Programy přeshraniční spolupráce na česko-polské hranici	29
3.1. CBC Phare Česko – Polsko (1999–2003)	30
3.2. Interreg III A Česko – Polsko (2004–2006)	31
3.3. Operační program PS ČR – Polsko (2007–2013)	32
3.4. Fond mikroprojektů (Společný fond malých projektů)	33
3.5. Publicita	34
3.6. Proces hodnocení projektů a jejich kontrola	35
4. Výzkumné otázky	36
5. Metodologie	38
5.1. Filozofický základ metodologie	38
5.2. Zasazení práce do procesu sociogeografického poznání	39
5.3. Metody popisné části práce	40
5.4. Metody průzkumné části práce	41
5.5. Metodika hodnocení role projektů ve specifických podmínkách regionu	44

5.6.	<i>Slabé stránky metodologie práce</i>	45
6.	Charakteristika sledovaného území	46
6.1.	<i>Postavení regionu</i>	46
6.2.	<i>Vnitřní uspořádání území</i>	48
6.3.	<i>Ekonomika a lidské zdroje</i>	49
6.4.	<i>Efekt státní hranice a rozvoj přeshraničních kontaktů</i>	51
6.5.	<i>Strategie rozvoje definované místními aktéry</i>	53
6.6.	<i>Potenciál rozvoje cestovního ruchu</i>	54
6.7.	<i>Závěr</i>	56
7.	Kvantitativní analýza přeshraničních projektů ve sledovaném území	57
7.1.	<i>Velké projekty</i>	57
7.2.	<i>Mikroprojekty</i>	60
7.2.1.	<i>Kategorie projektů dle typu realizované aktivity</i>	60
7.2.2.	<i>Kategorie projektu dle žadatele o dotaci</i>	64
7.3.	<i>Zhodnocení</i>	66
8.	Případové studie vybraných projektů	68
8.1.	<i>Projekt 1: Slavnosti obce Uhelná</i>	68
8.2.	<i>Projekt 2: Děti – naše budoucnost</i>	72
8.3.	<i>Projekt 3: Koncert pro Jeseníky/Hip hop workshop</i>	75
8.4.	<i>Projekt 4: Hornické památky</i>	79
8.5.	<i>Projekt 5: Rozhledna na Borůvkové hoře</i>	83
8.6.	<i>Souhrnné zhodnocení případových studií</i>	89
9.	Diskuze výsledků empirických šetření	92
	<i>Oblast 1: Kvalita přeshraniční spolupráce</i>	92
	<i>Oblast 2: Motivace a „agency“ aktérů</i>	94
	<i>Oblast 3: Efekt bariéry hranice</i>	94
	<i>Oblast 4: Technické a tematické nastavení programů přeshraniční spolupráce</i>	95
10.	Závěr	96
	Seznam literatury a zdrojů	98
	Seznam příloh	103

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá analýzou role projektů přeshraniční spolupráce v modelovém území Jesenicka, jejich přispěním k rozvoji přeshraničních sítí kontaktů a socioekonomickému rozvoji sledovaného území. Zkušenosti z přeshraničních regionů západní Evropy nasvědčují, že rozvoj přeshraniční spolupráce a překonání tzv. měkkých bariér se ani v zavedených euroregionálních strukturách západní Evropy nepodařilo zcela docílit. Z tohoto důvodu jsou studovány efekty projektů v českopolském pohraničí. Metodologicky je práce zarámovaná procesem indukce a důraz je při výkladu reality kladen na aktéra rozvoje a jeho „agency“. Hlavní metodou je případová studie dovolující jak zasazení projektů do širšího kontextu regionu, tak studium faktorů, které úspěšnost projektu podmiňují. Analytický rámec empirických dat tvoří vybrané institucionální teorie regionálního rozvoje a poznatky ze sociálněgeografického studia pohraničí. Z provedených analýz vyplývá, že projekty přeshraniční spolupráce se podílejí na vytváření důvěry ve sledovaném území, avšak celkově jejich role dosud nespočívala v podnícení vzniku pevných partnerství prospěšných pro rozvoj regionu.

Klíčová slova: přeshraniční spolupráce, Jesenicko, bariérový efekt hranice, program přeshraniční spolupráce

Abstract

The Master thesis aims to analyse the role of cross border projects in the development of the Jesenicko region. The main research question is whether the cross border projects trigger the development of cross border networks of cooperation as well as whether the projects contribute to the socioeconomic development of the model region. The experience from well-established cross border regions in Western Europe indicates that overcoming „soft barriers“ such as trust and prejudice among inhabitants from border areas is problematic but necessary for the overall integration of the region. Therefore, the situation along the Czech and Polish border is to be examined. Methodology of the thesis is framed by the inductive approach and is of an interpretative character. The main research method of the thesis is a multiple case study. The significant advantage of this method is that it allows analysing the collected data within the wider framework of region as well as its exploratory character helps to understand the factors determining the success of the projects. The analytical framework is based on the institutional theories of regional development as well as on the concepts of Czech Human Geography. Based on the findings, it is concluded that the cross border projects help to build the common trust in the studied geographical area; however, they lack to trigger creation of long term partnerships beneficial to the socioeconomic development of the Jesenicko region.

Key words: cross border cooperation, the Jesenicko region, a barrier effect of the border, a programme of cross border cooperation

Seznam tabulek

<i>Tabulka č. 1: Finanční alokace ERDF pro programy přeshraniční spolupráce v českém pohraničí v letech 1994–2013 (v mil. EUR) .....</i>	<i>28</i>
<i>Tabulka č. 2: Priority a opatření Interreg III A Česká republika – Polsko .....</i>	<i>31</i>
<i>Tabulka č. 3: Priority a opatření OP PS ČR – Polsko .....</i>	<i>32</i>
<i>Tabulka č. 4: Základní pravidla Fondu mikroprojektu v jednotlivých realizačních obdobích .....</i>	<i>34</i>
<i>Tabulka č. 5: Základní přehled projektů PS realizovaných v okrese Jeseník v letech 2000–2010 .....</i>	<i>57</i>
<i>Tabulka č. 6: Přehled velkých projektů PS dle jejich tematického zaměření realizovaných v okrese Jeseník v letech 2004–2010 .....</i>	<i>59</i>
<i>Tabulka č. 7: Přehled velkých projektů PS dle jejich zaměření a dle typu žadatele o grant realizovaných v okrese Jeseník v letech 2004–2010 .....</i>	<i>59</i>
<i>Tabulka č. 8: Přehled mikroprojektů dle jejich zaměření realizovaných v okrese Jeseník v letech 2000–2010 .....</i>	<i>60</i>
<i>Tabulka č. 9: Přehled mikroprojektů dle typu žadatele o grant realizovaných v okrese Jeseník v letech 2000–2010 .....</i>	<i>65</i>

Seznam obrázků

<i>Obrázek č. 1: Model integrace přeshraničního regionu .....</i>	<i>27</i>
<i>Obrázek č. 2: Positivistická metoda výzkumu v sociální geografii dle Haines-Young a Petch (1986) .....</i>	<i>40</i>

1. Úvod

Pohraniční oblasti jsou v rámci evropské regionální politiky považovány za nejvíce zaostalé. Často se nacházejí na prostorové i sociální periferii v rámci území, ke kterému náleží. Velká část z nich je proto zařazena pod Cíl 1 Politiky hospodářské a sociální soudržnosti (PHSS) Evropské unie. Do tohoto cíle spadají regiony úrovně NUTS II, jejichž hrubý domácí produkt je nižší než 75 % průměru Evropské unie. Jelikož se pohraniční regiony nachází v blízkosti hranice, a potýkají se s jejím negativním dopadem, mají subjekty v pohraničních územích navíc možnost čerpat další finanční podporu, a to z programů přeshraniční spolupráce.

První program přeshraniční spolupráce Evropského společenství spadl pod Iniciativu Interreg a byl vyhlášen v roce 1990. Následně byly realizovány dvě další Iniciativy Interreg a v současné době jsou programy podporující spolupráci přes hranici mezi místními společenstvími součástí Cíle 3 „Evropská územní spolupráce“ PHSS. V programovacím období 2007–2013 je pro tento typ podpory alokováno 5,6 mld. EUR, což je asi 1,6 % všech prostředků přidělených na strukturální politiky.

Cíle a oblasti podpory jednotlivých programů jsou vypracovávány pro každý státní úsek hranice samostatně za pomoci odborníků seznámených s lokálními problémy. Pomocí tohoto principu decentralizace má být zaručen jejich soulad s potřebami socioekonomického rozvoje území. Vychází se z předpokladu, že každé území podél specifického úseku hranice se potýká s jinými problémy. Programy však vždy respektují stejný princip rozvoje území a to skrze společné úsilí místních a regionálních přeshraničních iniciativ.

Na území České republiky jsou tyto programy realizovány nejprve v rámci předvstupní pomoci EU. Na česko-německé hranici jsou realizovány od roku 1994, na hranici s Rakouskem od roku 1995 a od roku 1999 na česko-polské hranici a také česko-slovenském úseku. Programy přeshraniční spolupráce jsou na všech úsecích české hranice realizovány i v současném programovacím období.

Z politického hlediska tyto programy slouží jako nástroj k podpoře integrace území Evropské unie. Jedná se o princip integrace „zdola“, kdy se pohraniční oblasti mají stát prvními místy evropského sjednocování. Tato myšlenka je v Evropském společenství přítomna již od jeho samotného založení. Od tohoto období v pohraničních

oblastech západoevropských zemích začaly spontánně vznikat první formy partnerství přeshraničních společenství, tzv. euroregiony (Yoder 2003).

Euroregiony spolu s programy přeshraniční spolupráce dnes čelí různorodé kritice. Diskutovanou otázkou je, zda a do jaké míry je integrace území jak ze sociokonomického pohledu, tak politického pohledu, úspěšná, resp. zda jsou finanční prostředky PHSS vynakládány efektivně. Sama Evropská komise (2002) uvádí, že ačkoliv se na hranicích členských států podařilo zmírnit některé „tvrdé překážky“ (např. odlišné administrativní procedury, infrastrukturní problémy), „měkké bariéry“ (např. vzájemné předsudky a rozdíly v myšlení obyvatelstva) je stále obtížné překonávat. Na samotných programech přeshraniční spolupráce je pak často kritizováno, že lokální elity čerpají finanční prostředky bez motivace k přeshraniční spolupráci a přeshraniční partnerství vytvořená podle pravidel přeshraničních programů jsou pouze formální nebo rychle zanikají (Krampsh a Hooper 2004).

Vzhledem k této situaci je smyslem diplomové práce ověřit efektivitu investovaných finančních prostředků do programů přeshraniční spolupráce realizovaných na českém území. Za tímto účelem je vybrán konkrétní mikroregion a zejména pomocí případových studií projektů realizovaných ve sledovaném území jsou šetřeny specifické efekty a dopady projektů s ohledem na diferenciaci potřeb různých částí mikroregionu. Diplomová práce zejména kvalitativním šetřením efektů a dopadů projektů doplňuje dosud převážně kvantitativní hodnocení projektů a programů zpracovaná pro účely oficiálního evaluace programů (např. ex-post evaluace) či v různých studentských pracích.

Sledovaným územím vybraným pro diplomovou práci je území vymezené správními hranicemi obvodu obce s rozšířenou působností Jeseník. Nejedná se o náhodný výběr. Území má z hlediska fyzickogeografických podmínek výborné předpoklady pro rozvoj přeshraniční spolupráce, jelikož je na jižní straně odděleno od zbylého území Olomouckého kraje hřebenem Hrubého Jeseníku, což způsobuje, že je „otevřeno“ do Polska. Území je dále unikátní svým historickým vývojem. Do poloviny 18. století tvořilo jeden územně správní celek se současným polským sousedem, nyskou oblastí. Dalším důvodem výběru území je relativní dostatek empirických dat např. v oblasti hodnocení rozvoje přeshraničních kontaktů (viz Mikšátková 2005).

1.1. Cíle práce

S přihlédnutím k výše uvedené motivaci práce je stanoven tento hlavní cíl práce: zhodnotit vliv projektů přeshraniční spolupráce v rozvoji Jesenicka (jde o projekty realizované od počátků implementace programů přeshraniční spolupráce Evropské unie do června 2011). Základní výzkumná otázka práce zní: jaká je role projektů přeshraniční spolupráce z hlediska rozvoje regionu, tj. jak tyto projekty napomáhají jednak A) rozvoji přeshraničních kontaktů a B) socioekonomickému rozvoji regionu?

Pro splnění hlavního cíle práce jsou formulovány následující dílčí cíle, které determinují další kroky diplomové práce:

- Cíl1: Analyzovat význam, organizaci a rozsah realizace projektů přeshraniční spolupráce ve sledovaném území.
- Cíl2: Zhodnotit význam vybraných projektů pro rozvoj přeshraniční spolupráce a socioekonomický rozvoj regionu – působí projekty jako impulsy rozvoje?
- Cíl3: Zhodnotit roli projektů v specifických podmínkách sledovaného území.

Cíle práce a základní výzkumná otázka jsou dále specifikovány v kapitolách 4 a 5 (Výzkumné otázky a Metodologie).

1.2. Struktura práce

Diplomová práce se skládá ze dvou hlavních částí. Smyslem první části práce (kapitoly 2–3), je stanovení obecných předpokladů práce. Dochází zde k teoretickému zarámování studovaných jevů a formulaci výzkumných otázek. Za prvé jsou prezentovány teoretické poznatky z oblasti geografie pohraničí a vybraných teorií regionálního rozvoje. Za další jsou shrnuta pravidla a rámec programů přeshraniční spolupráce na česko-polské hranici. V druhé, empirické části práce (kapitoly 6–8), je nejprve zařazena metodologická kapitola, jejímž cílem je teoretické a metodologické ukotvení výzkumných otázek a cílů práce a zároveň je zde obhájeno použití metod zvolených pro empirická šetření práce. V další kapitole je provedena socio-geografická analýza sledovaného území. Na ní je navázáno kvantitativní analýzou projektů přeshraniční spolupráce realizovaných ve sledovaném území ve stanoveném období. Tato kapitola je zásadní pro naplnění Cíle1 diplomové práce. Následně jsou, za účelem splnění Cíle2, prezentovány výsledky případových studií vybraných projektů

přeshraniční spolupráce. Diskuze výsledků obou empirických částí a jejich zasazení do analytického rámce práce je obsahem 9. kapitoly, kde tímto také dochází k naplnění Cíle 3. Diplomová práce je v posledním kroku uzavřena zodpovězením výzkumných otázek a zhodnocením do jaké míry byly cíle diplomové práce naplněny. Z uvedených závěrů vychází doporučení pro další nakládání s finančními fondy určenými pro programy přeshraniční spolupráce na česko-polské hranici v rámci sledovaného území.

2. Teoretická východiska

Tato kapitola diplomové práce obsahuje teoretické zarámování v rámci teorií regionálního rozvoje a poznatků geografie pohraničí. Výběr teoretických konceptů se odvíjí od cílů a podstaty programů přeshraniční spolupráce a smyslem této části diplomové práce je vytvoření podkladu pro specifikaci výzkumných otázek a stanovení analytického rámce pro vyhodnocení dat empirické části.

2.1.   *Koncept „spolupráce“ a „sítě kontaktů“ v institucionálních teoriích*

Záměrem této kapitoly diplomové práce je diskutovat pojmy „spolupráce“ a „sítě kontaktů“, které tvoří podstatu programů přeshraniční spolupráce (viz kapitola 3). Význam spolupráce aktérů rozvoje, spolu s dalšími koncepty, je zdůrazněn v rámci institucionálních teorií regionálního rozvoje. Tento soubor teorií tvoří relativně nedávný příspěvek ke studiu regionálních nerovností; Blažek a Uhlíř (2002) hodnotí jejich přínos tak, že institucionální přístupy adresují problémy, které dosavadní ekonomická teorie nezohledňovala. Autoři udávají, že oblasti vyzdvižené v institucionálních teoriích jsou nejlépe shrnuty Nelsonem (1998). Nelson ve svém článku upozorňuje na tato slabá místa neoklasické růstové teorie: 1) zanedbání významu technologie a technologické inovace jako základního zdroje nerovnováhy na trhu, 2) neoklasická růstová teorie nebere v potaz různorodost pojetí firmy, které Nelson považuje za směrodatné, 3) Nelson doporučuje lépe popsat roli institucí v ekonomickém rozvoji. S ohledem na průnik předmětu studia diplomové práce a jevů, které institucionální teorie diskutují, je tato kapitola strukturována následujícím způsobem: v první řadě jsou představeny pojmy „kontakty“, „sítě“ a „klastry“. V druhém kroku je diskutován význam sociokulturního prostředí, ve kterém se kontakty odehrávají, a dále je vysvětlen význam důvěry pro spolupráci. Za třetí je pozornost věnována institucím a procesu učení. V poslední části kapitoly jsou uvedeny některé z implikací institucionálních teorií pro regionální rozvoj a význam prezentovaných poznatků pro rozvoj regionu v pohraničí je zde celkově shrnut.

2.1.1. Kontakty, sítě a klastry

Institucionální teorie spojuje myšlenka, že znakem konkurenceschopného regionu jsou dostatečně rozvinuté sítě kontaktů umožňující spolupráci na různých úrovních a šíření různého typu informací. Například Blažek a Uhlíř (2011:292-293) tvrdí, že: „Obecně je při jakýchkoliv snahách regionu o zlepšení pozice v mezinárodní dělbě práce vhodné usilovat o podporu kontaktů jak mezi podniky navzájem, tak mezi podniky a výzkumnými organizacemi a dalšími aktéry, kteří jsou nebo mohou být zdrojem nových poznatků a inovací.“

Kontakty, sítě kontaktů a klastry jsou podstatou spolupráce. Základní rozdělení kontaktů je na formální a neformální interpersonální vazby. Klastry pak obecně představují komplexní sítě kontaktů spolupracujících subjektů. Jedna z výrazných institucionálních teorií *teorie výrobních okrsků* popisuje specifický způsob spolupráce klastru tvořeného malými a středními firmami na jihu Itálie. Tyto firmy se v poválečném období koncentrovaly v okresech specializovaném na produkci ve vymezeném odvětví, a ačkoliv nešlo o vysoce industrializovaný italský region, specifická výroba praktikovaná těmito firmami je považována za základ ekonomického úspěchu celého regionu. Jeden z analytiků tohoto procesu Brusco (1982) vznik velkého počtu firem pojmenovává jako „vertikální dezintegraci výroby“ (str. 171), jejíž výhodou je větší flexibilita vůči požadavkům trhu a zároveň producenti těží z vytvoření specializovaných firem, jejichž produkty plošně snižují náklady na vstupy do výroby pro všechny členy klastru. Boschma (1998) shrnuje, že úspěšná strategie italských klastrů byla závislá jak na obecném vývoji ekonomiky (např. preference diverzifikovaného zboží zákazníkem), tak na socioekonomických podmínkách regionu (např. dostupnost flexibilní levné pracovní síly) a kulturních faktorech. Bianchi (1994, cit. v Boschma 1998) udává, že unikátností firem byly vzájemné vazby mezi pracovníky, podnikateli a místními politiky a výjimečné kulturní prostředí, ve kterém docházelo k efektivnímu šíření informací a kvalifikací.

Tato myšlenka důležitosti sociokulturního prostředí je blízká již Veblenovi, který na počátku 20. století kritizoval klasickou ekonomii za důraz na racionální chování jedince a poukazoval na vliv ve společnosti vytvořených norem a zvyků v ekonomických procesech (Seckler 1975). Ekonomická teorie tedy uznávala význam sociokulturního prostředí již před vznikem institucionálních teorií. Jedna z teorií

popisující podstatu vzniku sociokulturního prostředí a principy interakcí subjektů v tomto prostředí, je obsahem další podkapitoly.

2.1.2. Sociokulturní prostředí a vzájemná důvěra

Z pohledu sociologických sítí se firmami, jejich organizací a ekonomickými vztahy zabýval Granovetter (1973, 1985). Prvním důležitým pojmem, který Granovetter (1973) dokumentuje, je *síla slabých vazeb*. Ve své studii, na základě předpokladu, že síť osobních neformálních kontaktů dvou blízkých osob se budou překrývat tím více, čím silnější je vazba mezi těmito blízkými osobami, a díky výzkumu povahy těchto sítí dokazuje, že skrze *slabé vazby* mezi vzdálenými členy sítí dochází k významnému přenosu informací a příležitostí jako např. informací o pracovních místech. Granovetter (Ibid.) dále tvrdí, že kvalita těchto vazeb je nejlépe vyjádřena vzájemnou důvěrou, která je odvozena od společně stráveného času, afektovanosti vztahu, jeho intimity a množství vzájemně si poskytovaných služeb. Zevšeobecněním poznatků pak dokazuje důležitost slabých vazeb na vyšším geografickém měřítku, kdy skrze ně může být osloveno velké množství kontaktů. Granovetter (1985) později rozšiřuje koncept sociálních sítí o pojem *zakořeněnosti*. Argumentuje, že dopad sociálních sítí na chování jedince je pro jedince předurčující. V tomto prostředí je jedinec „zakořeněn“, ale zároveň je pro něj prostředí sociální sítě zdrojem mobility různého druhu mezi vedlejšími sociálními sítěmi. Z tohoto důvodu může docházet díky *slabým vazbám* ke kontaktu dvou relativně oddělených klastrů a nové informace se mohou šířit a ovlivnit druhou komunitu, její konvence, nebo např. iniciovat více setkávání mezi dalšími jedinci dané sítě. Zde Granovetter (Ibid.) opět zdůrazňuje význam důvěry, kterou dva jedinci z různých sítí k sobě získají díky třetí osobě, které oba důvěřují. Z pohledu regionálního rozvoje Blažek a Uhlíř (2011:186) vysvětlují, že síť kontaktů mezi firmami a dalšími aktéry „... zvyšují schopnost podniků mobilizovat zdroje a informace a pružněji reagovat na změny.“ Z Granovetterovy teorie pak může vyplývat, že ekonomické aktivity jsou odvozené od zakořeněnosti v sociální síti regionu. Blažek a Uhlíř (2011) však diskutují závěry různých studií vlivu sociálních sítí s důvěrou a dochází k poznání, že samotná existence této „kvalitní sítě“ není zárukou rozvoje regionu, např. proto, že v regionu chybí potřebné nápady, které by se sítěmi šířily.

V podobném duchu do debaty sociokulturního prostředí přispívají i Cooke a Morgan (2002), kteří se sice domnívají, že síť kontaktů a kultura organizace prostředí jsou podstatou hospodářského úspěchu regionu, jelikož jsou hlavním zdrojem inovací, upozorňují však, že jde o obsah, který síť nesou; jejich samotná existence ještě sama o sobě není prospěšná.

Gertler (2002) shrnuje, že od počátku 90. let 20. století mnozí teoretikové regionálního rozvoje kladou důraz jak na význam regionálních klastrů jako zdroje hospodářského úspěchu regionu, tak jej vysvětlují v kontextu specifického sociokulturního prostředí v těchto regionech. Gertler (Ibid.:111) dále vysvětluje, že tyto „produkční systémy“ a „učící se systémy“ jsou spojeny „soustavou institucí“, které mohou být „soukromé, formální a neformální“ a jejich význam je ve zprostředkování interakce a spolupráce při vzniku inovací a znalostí. Význam institucí v ekonomickém procesu byl opět zdůrazněn již Veblenem (Seckler 1975) a je tématem další kapitoly.

2.1.3. Instituce a jejich normy

Spolupráce jednotlivých aktérů regionálního rozvoje se odehrává na základě určitých psaných i nepsaných pravidel, jež společně zastřešuje pojem *instituce*. Nelson (1998) vysvětluje, že součástí ekonomické teorie se ve zvyšující míře stávají analýzy činností různých institucí. Příkladem těchto institucí mohou být univerzity, ve kterých se odehrává výzkum a vývoj a navíc produkují specializovanou pracovní sílu, která je tradičně ekonomy rozeznávána jako zásadní faktor ovlivňující hospodářský rozvoj. Dalším příkladem je role bank a velké šíře dalších organizací, vládních institucí, hospodářských komor a také zákonů, které na národní úrovni mnohými způsoby podmiňují procesy hospodářské produkce. Kromě těchto institucí, které se obvykle řídí legálními pravidly, Nelson (Ibid.:512) rozeznává druhou formu institucí, kterou jsou např.: „institucionalizované praktiky, zrutinizované chování, zvyklosti, hodnoty kolektivní, sdílené (uzákoněné) a návyky jednotlivců“. Amin a Thrift (1994) potvrzují toto dělení a poukazují, že institucionální ekonomové se ve svých analýzách soustředí jak na normy a praktiky mezi jednotlivci (popř. firmami), tak samotné institucionální prostředí „hmotných“ institucí.

Jak název napovídá, důraz na vliv institucí je, ať již výslovně či nevýslovně zmíněný, podstatou každé z institucionálních teorií. Nelson ji ve vybraném článku (viz výše) diskutoval na úrovni národní ekonomiky. Naopak v kontextu evropských

regionů se na instituce zaměřují např. Amin a Thrift. Autoři (1994:53) zde uvádí pojem *institucionální hustota* a popisují význam vysoké četnosti a různorodé kvality vztahů mezi jednotlivými ekonomickými aktéry v regionu. Praktická implikace jejich konceptu pro rozvoj regionu pak znamená důraz na podporu zprostředkovatelských institucí (typu regionální rozvojová agentura), jejichž smyslem je udržování dané rozmanitosti regionu. Jejich přístup s sebou nese zejména nutnost podpory existence řady různých dalších forem institucí, což lépe napomáhá přenosu informací a tvorbě inovací (Stark 1998).

Na nevýhody či dokonce nebezpečí závislosti na institucionálním prostředí resp. industriálních sítích upozorňuje Grabher (1993a). Grabher (1993b, cit. v Blažek 2011) popisuje termín *zakrnění*, který se týká regionů, jejichž úspěch byl v minulosti založen na inovacích a efektivní spolupráce, ale které ztratily svou konkurenceschopnost, jelikož díky svému ustrnutí v dané institucionální síti nezaregistrovaly příchod vlivné inovace v daném oboru.

Poměrně nedávno byl v institucionálních teoriích regionálního rozvoje představen koncept *příbuzné rozmanitosti*, jehož aplikace může představovat řešení zamezující ustrnutí regionu v daných rutinách a praktikách. Jeho podstata je vyjádřena ve studii Notebooma, který popsal přenos informací mezi podniky a zejména procesy učení. Skrze studium tzv. kognitivní vzdálenosti dospěl k závěru, že „Malé firmy generují širokou škálu praktik; velké firmy generují širokou škálu kontextu“ (1999:147). Praktiky jsou nutné pro zefektivnění výroby, zatímco pro nové nápady a inovace je důležitější kontext. Blažek a Uhlíř (2011) vysvětlují, že implikací Noteboomových poznatků v regionálním kontextu, za účelem podpory vzniku inovací, je propojení firem, které jsou z hlediska typu znalostí, se kterými pracují, jak dostatečně příbuzné, tak dostatečně vzdálené.

Vzhledem k tomu, že všechny dosud prezentované okruhy institucionálních teorií zahrnují myšlenku přenosu informací, kterými mohou být i znalosti, které mohou následně být zdrojem pro inovaci a tedy rozvoj regionu, je v další kapitole uveden krátký přehled teoretických konceptů adresujících proces učení a šíření znalostí.

2.1.4. Proces učení a šíření znalostí

Základním příspěvkem z oblasti učení a šíření vědomostí je rozdělení znalostí na *kodifikované* a *nekodifikované*. Zatímco kodifikované znalosti lze pomocí různých médií zaznamenat a je možné je předávat dále, nekodifikované znalosti je možné získat pouze osobní zkušeností s interakcí v daném prostředí. Amin a Thrift (1995) podotýkají, že znalost či vědomost může být representována zvyky, rutinami či naopak být vyjádřena textem, předměty popř. cenou výrobku. Obecně je původ nekodifikovaných znalostí vázán na unikátní kontext regionu, např. jeho hospodářské zaměření či institucionální prostředí. Z tohoto důvodu právě nekodifikované znalosti mohou být v kontextu znalostní ekonomiky považovány za zdroj konkurenční výhody, jelikož je nelze do jiných regionů předat učním (Maskell a Malmberg 1999). Specifitu nekodifikovaných znalostí více ukotvují Lundvall a Johnson (1994), kteří vidí jejich původ již v procesu socializace jedinců daného regionu, a tímto dokládají unikátnost nekodifikovaných znalostí a jejich nepřenositelnost. V duchu této filozofie jsou pojmenovány čtyři druhy učení: učení praxí, učení užíváním, učení hledáním a učení spoluprací. Pro přenos nekodifikovaných znalostí je dle autorů nejvhodnější učním spoluprací (Lundvall a Johnson Ibid.).

Nejvýznamnější institucionální teorií, která považuje za zdroj konkurence regionu schopnost získávání, šíření a uchovávání znalostí je *teorie učících se regionů*. Autoři popisující tento koncept se většinou zaměřují na popis specifického prostředí, ve kterém dochází k procesu učení a inovací. Prostředí vhodné pro učení je zde, zejména geografie, pojato komplexněji než pouze z pohledu sociokulturního či ekonomického. Např. Malmberg (1997, cit. v Blažek a Uhlíř 2011:191) určuje charakteristiku učících se regionů do tří skupin: 1) ekonomická konfigurace regionu, 2) technologická infrastruktura, 3) kultura a instituce regionu. Všechny tyto faktory mají vliv na učení v regionu. Pro tento proces je dále podstatná reflexivita aktérů, zejména vzájemně spolupracujících firem, jenž zaručuje efektivní učení a přenos znalostí. Jelikož faktory důležité pro rozvoj, které teoretici učících se regionů zdůrazňují – znalosti a schopnosti učit se, jsou lokální povahy a relativně nemobilní, téma vzdálenosti a jejího vlivu na šíření znalostí je logickým tématem analýz učících se regionů.

Geografická blízkost aktérů je nevysloveným nutným předpokladem většiny prezentovaných konceptů institucionálních směrů regionálního rozvoje (např. u teorie

výrobních okrsků, vytváření sítí v Granovetterově pojetí či v procesu učení popsaného Noteboomem). Obdobně Asheim a Gertler (2005) při analýze inovačního procesu považují prostorovou blízkost za žádoucí pro šíření obou typů znalostí. V posledních letech, také v souvislosti se snahou vysvětlit úpadek italských výrobních okrsků (viz např. Boschma 1998), je upozorňováno na nutnost udržování kontaktu s technologickým pokrokem odehrávajícím se mimo regionální klastry, např. na vyšších řádovostních úrovních. Koncept *local buzz – global pipelines* v sobě spojuje výhodu lokální blízkosti aktérů s výhodou napojení na globální informace. Bathelt et al. (2004) argumentují, že oba tyto aspekty zmíněného konceptu přináší firmám, které jsou součástí klastru, významnou konkurenční výhodu oproti ostatním producentům. Blažek a Uhlíř (2011) pak skrze diskuzi literatury debatu uzavírají s tím, že i přesto, že nekodifikované znalosti jsou považovány za podmíněné lokálními podmínkami, mohou být přenášeny na delší geografické vzdálenosti pomocí speciálních kanálů.

2.1.5. Implikace pro regionální politiku

Před diskuzí implikací institucionálních teorií pro regionální rozvoj je vhodné položit si otázku, do jaké míry jsou výsledky jednotlivých studií v rámci institucionálních teorií přenositelné do dalších regionů, pokud se jejich podstata odvíjí od specifity sociokulturních podmínek, popř. od ekonomické konfigurace daného regionu (viz Malmberg 1999 a učící se regiony). Nehledě na tuto skutečnost však Blažek a Uhlíř (2011) uvádí, že v současném období regionální politiky se institucionální teorie výrazně prosazují na úkor dalších směrů. Základní tendence, jak je oba autoři uvádí, jsou shrnuty v několika bodech v následujících odstavcích.

Jedním z přístupů regionální politiky inspirovaným institucionálními teoriemi je *sítování*. Jedná se obecně o pokus o zvýšení interakcí mezi aktéry, ať už jde o výměnu služeb či informací, což je teoreticky výhodné pro všechny zúčastněné partnery. První z konceptů tohoto typu, tzv. network paradigm, je představen autory Cookem a Morganem (1993) a těží zejména ze zkušeností firem v úspěšných evropských méně industrializovaných regionech, např. na osvědčených praktikách italských „výrobních okrsků“. Dalším příkladem *sítování* je tzv. network polity. Tento koncept bere v úvahu nejen horizontální spolupráci mezi rovnocennými aktéry (firmami), ale zahrnuje i státní instituce a další veřejné aktéry regionálního rozvoje a prosazuje princip decentralizace spolupráce (Ansell 2000).

Dalším přístupem v rámci institucionálních směrů je podpora infrastruktury pro aktéry rozvoje, kdy jsou jednotlivcům nabízeny služby různého typu, např. se může jednat o rekvalifikační kurzy, průmyslové parky či zprostředkování úvěrů.

Oběma předchozími typy se prolíná důraz na znalosti a proces učení, tudíž do této oblasti politik patří i diskuze o míře státních investic do vzdělání a výzkumu a vývoje. Současné období regionální politiky je navíc dle Blažka a Uhlíře charakterizováno zaměřením se na podporu „místních aktiv“, čímž autoři myslí „lidský potenciál, znalosti, kontakty, kulturní a přírodní dědictví“ (2011:260) a zároveň se vyznačuje důrazem nejen na horizontální spolupráci, ale i na vertikální, resp. je zde viditelná snaha o propojení aktérů a jejich prostředí z různých geografických úrovní. V neposlední řadě je podporována i spolupráce veřejného a soukromého sektoru.

2.1.6. Závěr a implikace pro pohraniční regiony

Závěrem této kapitoly je nutné upozornit, že zmíněné teorie regionálního rozvoje vznikaly v kontextu průmyslových regionů popř. znalostní ekonomiky. Nabízí se proto otázka, do jaké míry lze poznatky těchto teoretických konceptů a jejich praktická doporučení přenést do kontextu periferního, regionálně zaostalého regionu ovlivněného hraničním efektem. S přihlédnutím k tomuto argumentu je v následujících bodech nastíněn význam prezentovaných institucionálních teorií pro rozvoj pohraničního regionu:

- V kontextu dvou přilehlých pohraničních regionů je důležité budovat prostředí pro důvěru, která je základem pro přenos kvalitních informací skrze *sílu slabých vazeb*. Tyto vazby teoreticky přináší ekonomické příležitosti, potenciál pro rozvinutí vzájemně výhodné spolupráce a možnost učení se navzájem, což je teoreticky žádoucí pro ekonomický rozvoj oblasti.
- Role regionálních institucí (např. role Euroregionu) je nezanedbatelná, jelikož mohou působit jako zprostředkovatelé kontaktů a vytváření partnerství; stejně tak mohou vytvářet žádoucí „institucionální prostředí“ ve smyslu šíření vzorců chování, norem, vědomostí apod.
- Odlišný socioekonomický potenciál a rozdílné institucionální prostředí obou pohraničních území jsou teoreticky prospěšné pro rozvoj obou území, jelikož na jedné straně nabízí ve smyslu konceptu *příbuzné*

rozmanitosti více příležitostí pro učení se, na druhé straně mohou zabránit *institucionálnímu zakrnění* území.

- Pro učení, přenos informací a obecně rozvoj pohraničního území na základě využití specifity sociokulturního prostředí regionu jsou důležité nejen vnitřní podmínky regionu, ale celkový hospodářský kontext regionu a vyšších geografických úrovní.

Jak bylo zmíněno výše, v současném období regionální politiky je kladen důraz na vnitřní potenciál rozvoje při využití „místních aktiv“ (Blažek a Uhlíř 2011:260). Spolu s koncepty institucionálních teorií spoléhajících se na kvalitu sociokulturního prostředí je relevantní také diskutovat subjektivní povahu rozhodování aktérů regionálního rozvoje, jejich interpretaci okolních podmínek a význam aktivity těchto aktérů pro rozvoj region.

2.2.   *Koncept rozvoje regionu formou „místní iniciativy“*

Koncept rozvoje formou místní iniciativy je možné zahrnovat širší společenskovední debatou týkající se aktéra a struktury. Debata se odvíjí od dopadu aktivity a jednání jedince (lidská agency), který je konfrontován s existencí struktury různé povahy (ekonomické, politické apod.). Je otázkou názorů, do jaké míry může jedinec ovlivnit společenské procesy a jak jej daná struktura limituje. Důležitou se stala teorie A. Giddense (1984), kterému se podařilo sjednotit oba aspekty v jednu teorii, kdy tvrdí, že jeden s druhým jsou v interakci a vzájemně se ovlivňují.

V rámci teorií regionálního rozvoje se důraz na možnost ovlivňovat rozvoj regionu pomocí aktivity jedince či místní komunity stal součástí kritickorealistických teorií (dle dělení Blažka a Uhlíře 2011). Koncepty rozvoje skrze místní iniciativy se do určité míry překrývají s institucionálními teoriemi v tom smyslu, že oba směry chápou možnost a schopnosti lidských aktérů za vysvetlující konkurenceschopnost regionu. Doporučeními pro regionální politiku pak je např. investice do podpory malých firem jako protipólu velkých korporací či důraz na strategické plánování (Blažek a Uhlíř 2002).

Ucelenou teorií v rámci studia regionálního rozvoje v duchu kritického realismu je diskuze lokalit. Jedná se o studium transformační úspěšnosti anglických regionů postižených strukturálními změnami v ekonomice. Zde bylo prokázáno, že aktivita

místní elity může být rozhodující pro úspěšné znovunabytí konkurenceschopnosti postiženého regionu (Cloke et al. 1991).

Z těchto empirických šetření vyplývá, že vhodným způsobem nastartování rozvoje zůstalého regionu může být vlastní iniciativa lokálních aktérů. V kontextu institucionálních teorií vysvětlují Amin a Thrift (1995) mechanismus rozvoje pomocí místní iniciativy následujícím způsobem. Základem je sdílený cíl aktérů v regionu, jelikož takovýto cíl je možné zpracovat v rámci promyšleného strategického plánu rozvoje. Vlivem vyjednávání o jeho podobě dochází k šíření norem a hodnot mezi zúčastněnými aktéry, což má dopad na změny institucí (v měkkém slova smyslu) či jejich vytváření v regionu. Výsledkem je, že dochází ke sdílení myšlenek a nápadů a rozvoj regionu je chápán většinou aktérů obdobně. Toto je dle autorů základ pro aktivity a iniciativu jedinců v regionu, která může způsobit pozitivní rozvoj regionu.

V kontextu rozvoje pohraničních oblastí se k této problematice souhrně vyjadřuje Jeřábek (2004: 76): „Při sledování a usměrňování regionálního vývoje (obecně i v pohraničí) musí být prioritním cílem zhodnocení vlastního socioekonomického vývoje na základě využití endogenního potenciálu, k čemuž mohou přispět i opatření regionální (strukturální) politiky. Přítomnost hranice však vyžaduje doplnit „vnitřní“ pohled na region o přeshraniční vnímání, a teprve tento komplexní pohled vyústí v koncipování dlouhodobé přeshraniční spolupráce směřující ke zdoání společných problémů.“

Další kapitoly diplomové práce se proto věnují jak vysvětlení „přeshraničního vnímání“, tak evropským nástrojům k „usměrňování“ regionálního rozvoje.

2.3. *Problematika pohraničních oblastí z pohledu sociálně-geografického*

Rozvoj specificky pohraničních oblastí je cílem programů přeshraniční spolupráce. Sociální geografie není jedinou vědou, která se této problematice v rámci společenských věd věnuje. V českém prostoru se studium pohraničí ze sociálně-geografického pohledu dostává do popředí spolu s ostatními „problémovými“ oblastmi v 90. letech 20. století (Havlíček et al. 2005). Vymezení teoretických pojmů se z pohledu sociální geografie podrobně věnuje např. publikace „České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování“ autorů Dokoupil, Havlíček, Jeřábek (2004). V následující kapitole je pozornost věnována nejprve diskuzi pojmu hranice

a hraničního efektu a dále definici přeshraniční spolupráce a její institucionalizaci z pohledu sociální geografie.

2.3.1. Hranice a hraniční efekt

Základním pojmem při studiu pohraničních území a přeshraniční spolupráce je termín hranice, který může být definován z mnoha pohledů. Jednu z obecnějších definic zmiňují O'Dowd a Coakley (2007): Tvrdí, že hranice jsou přirozenou součástí lidského chování a vychází z potřeby lidí žít v řádu. Poskytují tak lidem vědomí kontroly a ochrany. Autor dále vysvětluje, že hranice odráží potřeby člověka projevovat svou příslušnost k určité skupině lidí či území a zároveň se tak odlišovat od ostatních. Definici hranice založenou na obecnějším základě uvádí Havlíček (2004). Hranici popisuje jako významný aspekt v rámci interakce živých organismů. Udává, že hranice je možné vysledovat v interakci jak mezi živými organismy navzájem, tak mezi živými organismy a neživým prostředím.

V rámci studií sociální geografii jsou při analýze území často sledovány různé typy hranic. Např. Mikšátková (2007) se zabývá přírodními hranicemi (rozvodnice), administrativními hranicemi různého typu, hranicemi vytvořenými dopravními liniemi, hranicemi vytvořenými dobrovolnými svazky obcí či historickými hranicemi a jejich vlivem na polarizaci prostoru. Další autoři, např. Zeman (2004), studuje reliktní hranice, či Kuldová (2006) se věnuje česko-německé jazykové hranici. Pro účely diplomové práce je nezbytné definovat státní hranici. Baar a kol. (1996) ve skriptech politické geografie definují státní hranici jako linii znázorněnou na mapách a v krajině, která je smluvně určená, a odděluje území dvou suverénních států.

Důležitou funkcí státní hranice je její *propustnost*. Maier (1990 cit. v Jeřábek 2005) rozlišuje hranici otevřenou, částečně otevřenou a uzavřenou. Dodává, že hospodářský, sociální a kulturní rozvoj pohraničních oblastí se od propustnosti hranice odvíjí. Mikšátková (2005:130) propustnost hranice upřesňuje a tvrdí, že hranice „může působit jako bariéra, kdy primárně vytváří předěl společenských systémů fungujících uvnitř státu, sekundárně pak vytváří překážku v přirozeném souvislém pokračování jevů a procesů a hlavně překážku v návaznosti vztahů a kontaktů v území“. Koncept propustnosti hranice dále rozšiřují O'Dowd a Coakley (2007), kteří ve své práci diskutují vliv nedávných změn v Evropské unii (např. zavedení Schengenského prostoru) na kvalitu evropských hranic. Kromě funkce *hranice jako bariéry*, o které

se zmiňuje Mikšátková (2005), uvádí tři další charakteristiky hranice. Za prvé představuje *hranici jako most*. Hranice z tohoto úhlu pohledu umožňuje kontakty mezi pohraničními oblastmi, např. z hlediska fungování jednotného evropského trhu, či umožňuje přeshraniční aktivity řízené evropskými institucemi, pašování lidí, získání levných pracovních sil apod. Za druhé autoři diskutují funkci *hranice jako zdroje*. Z politického a ekonomického hlediska pohlíží na hranici a pohraniční území jako na příležitost k ekonomickým aktivitám jak pro obyvatele pohraničí, tak pro investory a další zájmové skupiny. Za třetí popisují *hranici jako symbol identity*. Tuto charakteristiku hranice považují za klíčovou. Vysvětlují, že hranice umožňuje jak vymezení se v rámci dané společnosti, tak brání potenciálním možnostem, které by mohly být přínosné pro pohraniční území. V souvislosti se změnami v evropském prostoru O'Dowd a Coakley (Ibid.) dodávají, že hranice v dnešní době již nenesou význam suverenity tak silně jako před zavedením Jednotného evropského trhu. Podle těchto autorů žádná z výše jmenovaných funkcí neexistuje odděleně od ostatních. Naopak se na konkrétním úseku hranice vyskytují v různých kombinacích a různě se doplňují či si naopak odporují. O'Dowd a Coakley (Ibid.) dále zdůrazňují nutnost studia změn v kvalitě hranice, odehrávajících se nyní i v minulosti, za účelem zlepšení porozumění faktorům, které ovlivňují přeshraniční spolupráci.

Ke studiu hranice, jak vyplývá z výše uvedené diskuze termínu, je přistupováno v sepestí se studiem regionů, které k hranicím přiléhají. Tyto regiony se nazývají pohraniční. Havlíček (2004) definuje pohraniční regiony jako území přiléhající k hranici („okrajová území celku“), kde se střetávají různá společenství s odlišnými charakteristikami (odlišný jazyk, kultura, legislativní prostředí). Dle Mikšátkové (2007) je důležité, že hranice a území se mohou vzájemně ovlivňovat, pokud tomu charakter hranice dovolí. Vliv hranice na pohraniční region je pak definován jako tzv. hraniční efekt. Havlíček (2004) udává, že kvalita hraničního efektu se odvíjí od charakteru hranice (důležitá je propustnost hranice) a síla jeho vlivu je odvozena od symetričnosti či asymetričnosti hranice. V tomto konceptu se srovnává vyspělost území po obou stranách hranice. Pokud jsou pohraniční území srovnatelně socioekonomicky vyspělá, jde o vzájemný symetrický vztah, pokud je tomu naopak, vztah se nazývá jako asymetrický (Havlíček 2004).

V souvislosti s propustností hranice je v literatuře často zmiňován hraniční přechod. Jde o konkrétní místo na státní hranici, které se vyznačuje zvýšenou propustností vzhledem k okolním bodům hranice a z kterého dochází

ke vzájemnému ovlivňování pohraničních území (Havlíček 2004). V období od zavedení „Schengenského prostoru“, kdy je umožněn volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu i mimo hraniční přechody, lze tento pojem již označit za zastaralý. Navzdory své neaktuálnosti je zde uveden, jelikož hrál významnou roli při vývoji sledovaného území a všech pohraničních oblastí po celou dobu až do zavedení Schengenského prostoru.

2.3.2. Přeshraniční spolupráce a její institucionalizace

Jedním ze zmiňovaného efektu hranice je, že zabraňuje navazování přirozených osobních a obchodních kontaktů mezi členy jednotlivých přeshraničních společenství. Základním pojmem v rámci teorie přeshraniční spolupráce je přeshraniční kontakt a přeshraniční aktivita. Dle Mikšátkové (2005) jsou oba pojmy téměř totožné a představují pokus o překonání zmíněného efektu hranice. Nicméně různých definic je více, např. v „Dodatečné dokumentace k programu Interreg IIIA Česká republika – Polsko“ jsou rozlišovány tyto druhy přeshraničních kontaktů: infrastrukturální, socioekonomické a kulturní. Přeshraniční spolupráce se pak vztahuje ke stejným jevům a procesům avšak hovoří se o ní v čase – jde o rozvoj přeshraničních aktivit či dlouhodobě se opakující přeshraniční kontakty (Mikšátková 2005). Obecně jsou dále rozlišovány nižší a vyšší formy spolupráce a dále spolupráce na formální a neformální úrovni. Na základě empirického šetření v českém pohraničí Zich (2008) o přeshraniční spolupráci tvrdí, že typ spolupráce je závislý na iniciátorovi a na historickém vývoji vztahu mezi zeměmi. Dále uvádí, že rozdílné ekonomické a kulturní prostředí v regionech po obou stranách hranice vytváří jak potenciál k řešení problémů (např. přístup k fondům EU), tak konkurenční prostředí (např. vlivem míry nezaměstnanosti). Následné prohlubování ekonomických rozdílů po obou stranách hranice hodnotí jako negativní pro přeshraniční spolupráci, jelikož to podporuje nelegální aktivity.

V cílech programů se hovoří o přeshraniční síti spolupráce. Fürsta (1999 cit. v Jeřábek 2004) rozlišuje mezi formálními *tvrdými institucionalizovanými strukturami* a neformálními *měkkými strukturami*. Měkké kooperační struktury pak popisuje (str. 195) tak, že

- „jsou založeny na osobních kontaktech a dobrovolnosti, jejich úroveň je podmíněna oboustrannou důvěrou,
- soustřeďují se primárně na věcné otázky horizontální

komunikace, vyúsťují primárně v utváření konsensu,

- včasným zapojením rozhodujících aktérů a dotčených dochází k přeměně individuálních zájmů ve prospěch společných regionálních zájmů.“

Naopak o institucionalizaci Jeřábek (2004) praví, že jejím cílem je vytváření struktur, které jsou v delším časovém úseku schopné a kompetentní zapojit se do plánování společných plánů rozvoje. Havlíček a Chromý (2001) však *strategie formalizované spolupráce* kritizují a naznačují, že ony samy o sobě nejsou hlavním činitelem regionálního rozvoje v pohraničí. Jeřábek (2004) z důvodu tohoto nedostatku přidává, že je nutné, aby se mezi městy, obcemi a státními orgány rozvíjela neformální komunikace a otevřené kooperační struktury. Zich (2008) na základě empirických poznatků shrnuje, že nejvýznamnějšími nositeli přeshraničních kontaktů jsou v českém pohraničí zástupci místních elit, tj. zastupitelé místní veřejné správy, což platí zejména u větších obcí. Dále udává, že tato institucionalizovaná spolupráce je obvykle podložena rámcovými písemnými smlouvami, popř. smlouvy vůbec neexistují, což ale znamená, že nejde o spolupráci v ekonomické a komunální oblasti. Autor dále nazývá místní institucionální kooperaci *místní politikou*. Vysvětluje, že v jejím rámci jsou prosazovány místní zájmy a řadí sem i čerpání finančních prostředků z fondů přeshraniční spolupráce. Spolupráce v jeho pojetí znamená řešení společných problémů obcí; u zájmových sdružení jde o setkávání a rozvoj vlastní zájmové činnosti.

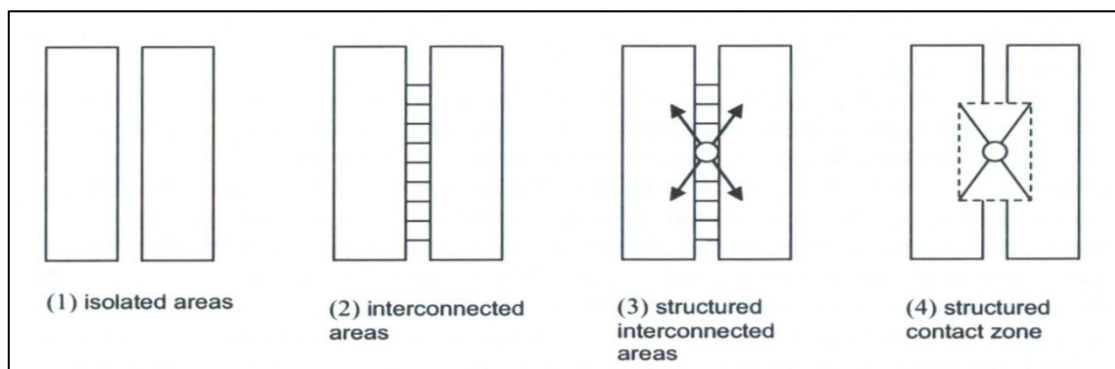
V tématu zahraniční politiky Jeřábek (2004) zohledňuje geografickou úroveň, na které se politika odehrává. Upozorňuje na vliv „velké zahraniční politiky“ jejímž příkladem je např. zrušení hraničních přechodů a tvrdí, že se nedá při hodnocení zahraniční politiky přeshraničního regionu hovořit o jedné bez druhé. Při diskuzi rozvoje pohraničních území dále uvádí (str. 77), že „ve vývoji se uplatňují a navzájem prolínají faktory působící na makro- a mikroúrovni ... (a uvádí) ... na jedné straně například politickou a ekonomickou situaci či úroveň legislativy, na druhé straně například úroveň propustnosti hranice a dopravní poměry konkrétní lokality.“ Tímto zdůrazňuje strukturální podmínky obou regionů, které mohou být v různé míře odlišné a v rámci kterých se zmiňované sítě přeshraniční spolupráce nutně musí vytvářet.

Další rozměr debaty okolo přeshraniční spolupráce přidává Mikšátková (2007) a upozorňuje na nutnost rozlišení přeshraniční aktivity podle jejího iniciátora. Jmenuje za první přeshraniční aktivity jež iniciují obyvatelé pohraničí a za druhé aktivity, jež jsou

iniciovány z jádra¹. Jinými slovy tyto jevy definuje Struven (2002) – spolupráce iniciovaná shora (*top-down*) a spolupráce iniciovaná zdola (*bottom-up*). Obě autorky se zde dotýkají problému, jestli pomocí programů přeshraniční spolupráce dochází k přesunu hlavní iniciativy přeshraničních aktivit na místní obyvatelstvo a jestli jsou tyto vazby přínosné pro celkový rozvoj regionu.

Při rozvoji pohraničních regionů se předpokládá, že s postupem času bude docházet ke zvyšování kvality přeshraničních neformálních a institucionalizovaných kooperačních struktur. Model tohoto procesu nabízí Giaoutzi/Suarez-Villa/Stratigea (1993 cit. v Schramek 2010:11) – viz obrázek č. 1. Schramek (Ibid.) vysvětluje, že v první fázi tohoto modelu se hranice stává propustnou (1) a dochází ke kontaktům a setkáním, jejichž vyústěním je vytvoření přeshraničních institucí (2). Posléze vzniká mezi obyvateli společná přeshraniční identita (3). V posledním kroku dochází k intenzivnímu propojení obou území (4).

Obrázek č. 1: Model integrace přeshraničního regionu

Zdroj: Schramek 2010

Závěrem je důležité si uvědomit, že citovaní autoři se primárně snaží popsat měkké i tvrdé kooperační struktury na úrovni veřejné správy a na obyvatele v pohraniční a jejich ekonomické aktivity se nesoustředí, resp. věnují se „hmotným“ institucím. Jako jedno z možných vysvětlení je, že autoři považují tyto instituce veřejného sektoru (zejména obce) za hlavní nositele přeshraniční aktivity (např. Zich 2008). Stejně tak autoři rozsáhlé publikace o pohraničí Havlíček et al. (2004) definují koncept bottom-up a top-down v rámci veřejných institucí – tedy za bottom-up efekt považují vlastní aktivitu obcí, která obcím není předepsána z vyšší geografické úrovně.

1

Termín jádro je používán v kontextu teorií „jádra a periefríe“, viz např. Blažek a Uhlíř (2002).

V rámci této kapitoly došlo k teoretickému zarámování studované problematiky. Následující část práce se věnuje nastínění pravidel programů přeshraniční spolupráce realizovaných na česko-polské hranici, u které se sledované území nachází. Cílem implementace těchto programů je ovlivňování procesů popsaných v předchozích kapitolách. Ač jsou programy iniciovány „shora“ z politických struktur EU, kladou si za cíl motivovat aktéry v regionu ke spolupráci vycházející z jejich vlastní iniciativy, resp. podnítit bottom-up efekt. Lze se proto domnívat, že technické a tematické nastavení programů přeshraniční spolupráce podmiňuje možnost jejich využívání. Z tohoto důvodu jsou pravidla pro využívání programů přeshraniční spolupráce součástí další kapitoly diplomové práce.

3. Politika Evropské unie: Programy přeshraniční spolupráce na česko-polské hranici

Programy přeshraniční spolupráce jsou nástrojem na podporu rozvoje pohraničních oblastí iniciovaným shora (z evropské úrovně). Na území Evropského společenství jsou realizovány od roku 1990. Do roku 2006 byly zařazeny v rámci několika generací Iniciativ Interreg, v současné době spadají pod Cíl 3 Politiky hospodářské a sociální soudržnosti. Evropské společenství nepodporuje formou programů spolupráci aktérů pouze na svých vnitřních hranicích, ale také na vnějších hranicích a v kandidátských zemích.

Na česko-polské hranici byl první z těchto programů realizován v roce 1999 v rámci programu předvstupní pomoci s názvem Phare². Podmínky pro jednotlivé programy CBC – Phare Česká republika – Polsko³ byly schvalovány pro každý rok samostatně a do roku 2003 tak proběhlo pět programů. Po vstupu České republiky do Evropské Unie byl v letech 2004–2006 na česko-polské hranici implementován program Interreg III A Česká republika – Polsko a v současném programovacím období (2007–2013) jde o Operační program přeshraniční spolupráce Česká republika – Polsko (OP PS ČR – Polsko). V tabulce č. 1 je možné srovnat, jak velké finanční částky byly na každé z období alokovány a v jakém poměru byly rozděleny na jednotlivé úseky hranice našeho území.

Tabulka č. 1: Finanční alokace ERDF pro programy přeshraniční spolupráce v českém pohraničí v letech 1994–2013 (v mil. EUR)

Období	Příhraniční oblast sousedi se státem					
	SRN		Rakousko	Polsko	Slovensko	Celkem
	Bavorsko	Sasko				
1994–1999	136,4		37,6	3,0	2,0	183,2
2000–2003	40,0		16,0	20,0	-	76,0
2004–2006	8,6	9,9	11,0	16,5	9,0	55,0
2007–2013	136,0	244,0	126,0	258,0	109,0	873,0

Zdroj dat: CRR 2010, Jeřábek 2004; vlastní zpracování

Pozn. V letech 1994–1999 proběhly také trilaterální programy mezi českou, polskou a německou stranou (3,0 mil. EUR) a českou, rakouskou a slovenskou stranou (1,2 mil. EUR).

² Phare je zkratka pro „Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies“. Jde o program EU založený v roce 1989 podporující ekonomickou restrukturalizaci v Polsku a Maďarsku. Program byl postupně rozšířen na všechny kandidátské země EU.

³ CBC Phare=Cross-border cooperation je část programu Phare zaměřená na přeshraniční spolupráci.

Obecným cílem programů je „...napomoci hraničním regionům ve střední a východní Evropě překonat specifické rozvojové problémy, které mohou být způsobeny jejich postavením v rámci národní ekonomiky, avšak v souladu se zájmy místních obyvatel a s ohledem na životní prostředí. ... podpořit vznik a rozvoj sítí spolupráce na obou stranách hranice a tyto sítě propojit.“ (Směrnice Evropské komise č. 2760/98) S ohledem na odlišné potřeby rozvoje území podél jednotlivých úseků hranice se specifické zaměření konkrétních programů různí.

Pro podporu měkkých faktorů resp. „spolupráce přes hranici“ je v rámci každého programu alokována určitá finanční částka na grantové schéma speciálně zaměřené na podporu spolupráce místních komunit. Jeho principem je realizace neinvestičních projektů a menších investičních projektů za aktivní účasti přeshraničních společenství. Cena těchto projektů se pohybuje v desítkách tisíc EUR. Na našem území jsou jejich správcovstvím pověřeny euroregiony.

Hlavní část programů přeshraniční spolupráce z pohledu velikosti finančních prostředků pak tvoří „velké“⁴ investiční a neinvestiční projekty⁵. Řídícím orgánem pro tyto projekty je za českou i polskou stranu Ministerstvo pro místní rozvoj ČR.

Za každé programovací období je mezi řídícím orgánem programu za českou a polskou stranu a Evropskou komisí dohodnuto v jakém poměru budou prostředky přidělené mezi obě části programů. Pravidla programů se s postupem času vyvíjela. V kapitole je dále uveden jejich přehled. Pokud není uvedeno jinak jsou zdrojem informací Příručky pro žadatele a jiné oficiálně vydané dokumenty pro příslušný programovací program.

3.1. CBC Phare Česko – Polsko (1999–2003)

Program Phare CBC Česko – Polsko se v realizaci v několika bodech odlišoval od zbývajících dvou programů (viz dále). Neobvykle pro další programy byly v každém roce z finančních prostředků na daný rok podpořeny dva velké investiční projekty (v hodnotě od 2 mil. EUR) a zbylá částka byla alokována do Společného fondu

---

⁴ Přívlatek „velký“ se vztahuje k výši jejich ceny, která v řádech přesahuje ceny projektů realizovaných v rámci zmíněného grantového schématu určeného na podporu spolupráce místních komunit.

⁵ V příručce pro žadatele Fondu mikroprojektů Euroregionu Praděd (za období 2004–2006 i 2007–2013) je uvedeno, že programy podporují striktně neinvestiční projekty. V diplomové práci je uvedeno, že jsou podporovány i „menší investiční projekty“ a to z toho důvodu, že výstupy některých mikroprojektů jsou investičního charakteru, avšak nedosahují takové hodnoty, aby byly hodnoceny jako „dlouhodobý hmotný majetek“.

mikroprojektů (viz grantové schéma výše). Jednalo se zhruba o 500 tis. EUR ročně. Výběr velkých projektů byl učiněn na základě dohody zástupců z jednotlivých pohraničních regionů a pověřených osob z Ministerstva pro místní rozvoj (Společný kooperační výbor) a podléhal schválení Evropskou komisí. (Euroregion Silesia)

Územní vymezení programů CBC Phare zahrnovalo všechny okresy přiléhající ke státní hranici.

3.2. Interreg III A Česko – Polsko (2004–2006)

Organizace programu Interreg III A Česká republika – Polsko byla obdobná jako u ostatních operačních programů realizovaných Evropskou unií. Programy byly podloženy programovými dokumenty. Žadatelé o grant odevzdávali projektové žádosti, zapadající do vyhlášených oblastí podpory, na Společném technickém sekretariátu. Projekty byly následně hodnoceny z několika hledisek (viz dále) a poté byla u nejkvalitnějších projektů česko-polským Řídícím výborem (složeným ze zástupců všech regionů) schválena výše jejich spolufinancování z Evropského fondu regionálního rozvoje (ERDF). Závazné rozhodnutí o jejich realizaci vydal ministr pro místní rozvoj. Priority a opatření programu jsou zobrazeny v tabulce č. 2.

Tabulka č. 2: Priority a opatření Interreg III A Česká republika – Polsko

Priorita 1 Další rozvoj a modernizace infrastruktury na zlepšení konkurenceschopnosti přeshraniční oblasti	Priorita 2 Rozvoj místní společnosti v přeshraniční oblasti	Priorita 3 Technická asistence
<i>Opatření 1.1</i> Podpora infrastruktury přeshraničního významu	<i>Opatření 2.1</i> Rozvoj cestovního ruchu	<i>Opatření 3.1</i> Řízení, provádění, monitorování a kontrola
<i>Opatření 1.2</i> Infrastruktura zaměřená na ochranu životního prostředí a na prevenci proti povodním	<i>Opatření 2.2</i> Podpora iniciativ místních komunit (tzv. Fond mikroprojektů)	<i>Opatření 3.2</i> Propagace a hodnocení programu
<i>Opatření 1.3</i> Zajištění infrastruktury na podporu podnikání a cestovního ruchu	<i>Opatření 2.3</i> Rozvoj a podpora přeshraničních organizačních struktur a sítí	

Zdroj: Příručka pro žadatele Interreg III A; vlastní zpracování

Mezi základní pravidla programu patřilo: Oprávnění žadatelé, vymezení právní subjektivitou, byly veřejné a soukromé neziskové subjekty z území přiléhajícího ke státní hranici vymezeného jednotkami na úrovni krajů (NUTS 3). Maximální výše grantu z ERDF mohla tvořit 75 % způsobilých výdajů projektu. Maximální podíl státních fondů byl 5 % způsobilých výdajů projektu. Platby byly propláceny zpětně po ukončení projektu. Důležitým aspektem každého projektu byla povinnost projekt realizovat ve spolupráci s polským partnerem či partnery. Do Fondu mikroprojektů (název zmíněného grantového schématu na podporu spolupráce místních komunit platný i v současnosti) bylo v rámci Interreg III A Česká republika – Polsko alokováno 15 % z celkové částky přidělené Evropskou komisí na tento program.

3.3. Operační program PS ČR – Polsko (2007–2013)

Operační program přeshraniční spolupráce Česká republika – Polsko probíhá v současné době a je organizován obdobně a za velmi podobných podmínek jako Interreg III A Česká republika – Polsko. Priority a podřízená opatření jsou uvedeny v tabulce č. 3.

Tabulka č 3: Priority a opatření OP PS ČR – Polsko

Priorita 1 Posilování dostupnosti, ochrana životního prostředí a prevence rizik	Priorita 2 Podpora rozvoje podnikatelského prostředí a cestovního ruchu	Priorita 3 Podpora spolupráce místních společenství
<i>Opatření 1.1</i> Posilování dostupnosti	<i>Opatření 2.1</i> Rozvoj podnikatelského prostředí	<i>Opatření 3.1</i> Územní spolupráce veřejných institucí
<i>Opatření 1.2</i> Ochrana životního prostředí	<i>Opatření 2.2</i> Podpora rozvoje cestovního ruchu	<i>Opatření 3.2</i> Podpora společenských, kulturních a volnočasových aktivit
<i>Opatření 1.3</i> Prevence rizik	<i>Opatření 2.3</i> Podpora spolupráce v oblasti vzdělávání	<i>Opatření 3.2</i> Fond mikroprojektů

Zdroj: Příručka pro žadatele OP PS ČR – Polsko, vlastní zpracování

Mezi hlavní odlišnosti programu od Interreg III A patří výrazně vyšší celkový objem financí alokovaných do programu na současné programovací období. Dalším rozdílem oproti Interreg III A je zavedení principu „vedoucího partnera“. Jde o prvek, pomocí kterého má dojít k prohloubení vzájemné spolupráce, a partneři jsou tak povinni

v rámci každého projektu splnit minimálně dvě z těchto kritérií: společná příprava projektu, společná realizace projektu, společný personál či společné financování. Změnila se i maximální výše grantu z ERDF, která může tvořit 85 % způsobilých výdajů. Maximální podíl státních fondů zůstává 5 % způsobilých výdajů. Do Fondu mikroprojektů bylo na současné programovací období alokováno 20 % z celkových financí tohoto programu.

3.4. *Fond mikroprojektů (Společný fond malých projektů)*

Správcem Fondu mikroprojektů jsou jednotlivé euroregiony. Konečné rozhodnutí o schválení jednotlivých projektů je učiněno na úrovni euroregionů v rámci Euroregionální řídicí komise složené z českých i polských zástupců z regionu.

Výjimkou bylo pouze období realizace Společného fondu malých projektů (název grantového schématu CBC Phare), kdy hodnocení příslušné eurorregionální hodnotící komise schvaloval česko-polský Regionální řídicí výbor a konečné rozhodnutí vydávala Evropská komise.

Každý euroregion pokrývá určitý úsek hranice. Rozdělení finančních prostředků mezi jednotlivé úseky hranice (resp. euroregiony) probíhá dle počtu obyvatel v daném euroregionu a délky jeho hranice s Polskem. Úsek hranice, který euroregion pokrývá, je vymezen jednotlivými okresy. Toto vymezení nerespektuje krajské hranice. (Euroregion Praděd, ve kterém se sledované území nalézají, zahrnuje na české straně okresy Bruntál, Jeseník, Olomouc, Přerov a Prostějov, na polské straně powiaty brzeski, kędzierzyńsko-kozielski, kluczborski, krapkowicki, namysłowski, nyski, oleski, opolski, prudnicki, strzelecki, powiat grodzki Opole).

Mezi základní pravidla Fondu mikroprojektů (vázané na programové dokumenty celkových programů) patří omezení maximální a minimální výše grantu – viz tabulka č. 4. Povolená je realizace neinvestičních projektů a malých investičních projektů s prokazatelným přeshraničním dopadem v rozsahu oblastí podpory stanovených programovými dokumenty jednotlivých programů přeshraniční spolupráce.

Oprávnění žadatelé jsou definováni jako u velkých projektů, stejně tak i povinnost projektu mít přeshraničního partnera je nedílnou součástí Fondu mikroprojektů. V rámci fondu mikroprojektů jsou definovány tzv. společné projekty,

zrcadlové projekty a individuální projekty. Společné projekty jsou projekty, na jejichž realizaci se ve vysoké míře podílí partneři z české i polské strany. Zrcadlové projekty jsou projekty stejného typu (např. je realizována kulturní akce s obdobným programem), ale realizované s určitým časovým odstupem. Individuální projekty jsou charakteristické tím, že hlavní iniciativa pochází od subjektu na jedné straně hranice, subjekt z druhé strany hranice se více či méně zapojuje do některých fází projektu.

Tabulka č. 4: Základní pravidla Fondu mikroprojektu v jednotlivých realizačních obdobích

Název programu	Min. výše dotace z ERDF	Max. výše dotace z ERDF	Max. podíl dotace z ERDF v %
CBC Phare	1 000	50 000	75 (90)*
Interreg III A	2 000	20 000	75
OP PS ČR - Polsko	2 000	30 000	85

Zdroj: Příslušné programové dokumenty a Euroregion Silesia; vlastní zpracování
Pozn. * od roku 2001

Dalšími pravidly programu uváděné zde s ohledem na důležitost pro žadatele o grant je, že Fond mikroprojektu nepodporuje zálohové platby, ani průběžné financování projektu. V praxi je běžné, že náklady jsou realizátorovi proplaceny až po roce od ukončení projektu. Realizované projekty dále „omezuje“ zásada platná pro Euroregion Praděd v současném programovacím období, a to že jsou realizovány a ve výběru upřednostňovány zejména projekty inovativní.

3.5. Publicita

Jako u ostatních operačních programů je součástí i programů přeshraniční spolupráce zajistit publicitu programů. Informování musí být jak cílové skupiny projektů, tak široká veřejnost. Doporučovanými formami publicity jsou: pamětní tabule, informace v médiích, oznámení ve všech vzdělávacích materiálech apod. Podmínky publicity jsou součástí všech programů a jejich částí, liší se však finanční prostředky na publicitu vynaložené s ohledem na celkovou cenu projektu.

3.6.   *Proces hodnocení projektů a jejich kontrola*

Velké investiční projekty nejprve prochází kontrolou formálních náležitostí projektů a kontrolou přijatelnosti (v prvním případě jde např. o kontrolu přiložení všech předepsaných příloh, v druhém případě např. o zjištění, jestli žadatel o grant spadá do kategorie subjektů oprávněných z programu čerpat). V druhé fázi je projekt hodnocen z hlediska finanční a technické kvality, regionálních aspektů a dlouhodobé udržitelnosti (u projektů, u kterých je to z technického a právního hlediska možné, je povinnost realizátora zachovat efekty projektu po dobu 5 let). Udržitelnost je dále rozdělena na institucionální (pokračování výstupů z hlediska personálního) a finanční (pokračování výstupů projektů). Třetí část hodnocení je zaměřena na přeshraniční dopady a zhodnocení úrovně přeshraniční spolupráce. Za druhou a třetí část hodnocení jsou přidělovány projektu body. Maximální počet bodů je u obou kategorií shodný. Součástí projektové žádosti jsou indikátory výstupů projektů pro každou z oblastí podpory definované Řídícím orgánem programu.

Schválené a realizované projekty jsou kontrolovány jak během vlastní realizace, tak po jejich dokončení formou písemných zpráv zpracovaných realizátorem projektu. K tomuto jsou využity indikátory výstupů projektů. V závěrečné zprávě projektu je navíc realizátorem zhodnocena i udržitelnost projektu a propagace projektu v rámci jeho realizace. Popsané hodnocení odpovídá pravidlům v předchozím programovacím období. Avšak v rámci OP PS ČR – Polsko nedošlo k významným změnám.

Hodnocení projektových žádostí do Fondu mikroprojektů má stejné fáze jako u „velkých projektů“ a je prováděno místními experty vybranými ředitelstvím příslušného Euroregionu na jednotlivých euroregionálních zasedáních. U těchto expertů se předpokládá výborná znalost místních podmínek. Žádost o dotaci z Fondu mikroprojektů je mnohem jednodušší než u velkých projektů. V žádosti se uvádí pouze indikátory výstupů, nehodnotí se již výsledky projektu. Nenaplnění indikátorů, které jsou součástí Smlouvy o financování projektů, je sankcionováno, pokud není přijatelně vysvětleno v závěrečné zprávě doručené ve stanovenou dobu na ředitelství příslušného euroregionu.

4. Výzkumné otázky

Na tomto místě diplomové práce je ukončena prezentace obecných předpokladů pro výzkumný záměr diplomové práce. Uvedené teoretické koncepty a technický a programový rámec programů přeshraniční spolupráce tvoří podklad pro stanovení výzkumných otázek a analýzu empirických dat. V kontextu hlavní výzkumné otázky: „Jaká je role projektů přeshraniční spolupráce z hlediska rozvoje regionu, tj. jak tyto projekty napomáhají jednak A) rozvoji přeshraničních kontaktů a B) socioekonomickému rozvoji regionu?“, je přistoupeno ke strukturaci výzkumného zaměření skrze následující výzkumné otázky:

Oblast 1: Kvalita přeshraniční spolupráce (viz kapitola 2.1)

1) Jaká je kvalita vzájemné spolupráce v rámci realizovaných projektů? (Jedná se o formální a neformální spolupráci a jakou formu vzájemné interakce nabývají – od prvotních kontaktů a vytváření důvěry po pravidelnou intenzivní spolupráci? Jakou reálnou podobu přeshraniční spolupráce nabývá, resp. které aktivity jsou realizovány nejčastěji?)

2) Jak se v rámci projektů liší spolupráce v závislosti na typu aktéra v pohraničí (jsou obce hlavním nositelem přeshraniční aktivity)?

3) Do jaké míry se projekty přeshraniční spolupráce (zejména po ukončení realizace projektu) podílí na vytváření sítí kontaktů ve sledovaném území?

4) Do jaké míry jsou tyto kontakty prospěšné z hlediska rozvoje regionu – jsou zdrojem informací a příležitosti? Umožňují učení se navzájem?

Oblast 2: Motivace a „agency“ aktérů

5) Co je cílem přeshraniční spolupráce v rámci projektů z hlediska aktérů? Jde o navázání kontaktů s úmyslem překonávání bariérového efektu hranice a navázání přínosných kontaktů? Či je jejich motivací specificky účelové čerpání peněz, jak upozorňují např. Zich (2008) a Kramspch a Hooper (2004)?

Oblast 3: Efekt bariéry hranice (viz kapitola 2.3)

6) Jak je možné skrze projekty překonávat efekt hranice jako bariéry (sociální, ekonomické, politické, , ...)? Resp. do jaké míry se projekty mohou na tomto procesu podílet? Lze aktivitou aktéra realizujícího tento projekt překonat strukturální podmínky odlišné na obou stranách hranice (legislativní, ekonomické, politické, sociální)?

7) Jakým způsobem je díky projektům využíváno odlišného potenciálu území v ekonomické a sociální oblasti?

Oblast 4: Technické a tematické nastavení programů přeshraniční spolupráce

8) Podmiňuje nastavení programů vliv na kvantitu a kvalitu čerpání finančních prostředků? Jsou některé subjekty zvýhodněny?

9) Odpovídá tematické nastavení projektů diverzifikovaným potřebám sledovaného území (o vnitřní struktuře sledovaného území viz kapitola 6.2)?

Diskuze výzkumných otázek je součástí kapitoly 9.

5. Metodologie

Celkový charakter práce je především dán rámcem programů přeshraniční spolupráce, který je z pohledu typu studovaných jevů široce nastaven a zasahuje tak jak do sociálního systému, tak do socioekonomického systému. V práci je však dále snaha provést hodnocení jevů také v širším sociogeografickém měřítku. Metodologie práce proto vyžaduje zvláštní pozornost. Vzhledem k typu výzkumných otázek lze výzkum provedený v diplomové práci označit, že je povahy dvojí: „popisné“ (descriptive) a „vysvětlující“ (exploratory) viz Hart (1998). „Popisná“ část zahrnuje analýzu projektů a jejich kategorizaci, zatímco „vysvětlující“ část zahrnuje případové studie vybraných projektů. Syntéza poznatků obou částí pak umožňuje provést závěrečné hodnocení role projektů v unikátních podmínkách sledovaného území.

5.1. *Filozofický základ metodologie*

Filozofický základ metodologie diplomové práce je vzhledem ke komplexitě zkoumaných jevů a povaze cílů práce dvojí. Za prvé je blízký tradici empiricismu a realismu a to tím způsobem, že je zde preference uvažovat o studovaných jevech jako objektech studia v rámci prostředí, se kterým jsou v interakci. Tento přístup vede dále k předpokladu, že je zde „jedna pozorovatelná realita“ (Hoggart et al. 2002). V diplomové práci je tento přístup využit zejména v její „deskriptivní části“ a v hodnocení přínosů projektů v rozvoji regionu ze socioekonomického a sociogeografického hlediska.

Na druhou stranu se práce zaměřuje na jevy (rozvoj přeshraničních kontaktů), které svou povahou vyžadují příklon k interpretativní epistemologické perspektivě, která je založena na výzkumu způsobů vnímání prostředí člověkem a jeho interpretaci (May 2001). Jinými slovy, jako v rámci filozofie idealismu, jsou lidské bytosti považovány za aktivní, svobodně se rozhodující a konající, což má za následek, že svobodná vůle jim umožňuje jednat nepředvídatelně a způsobem, který je unikátní (Lee a Newby 1994).⁶

Výchozí pozici výzkumníka je možné nejlépe specifikovat pomocí fenomenologického přístupu k poznávání reality. D. Moran (2000:4) vysvětluje, že

---

⁶ *Ve stejné myšlenkové tradici Blažek a Uhlíř (2001) spojují teorie regionálního rozvoje studující měkké faktory (např. rutiny, zvyky, styly komunikace) s filozofickým směrem zvaným hermeneutika.*

v rámci tradice fenomenologie se výzkumník snaží popsat studované jevy „v širším kontextu“ a způsobem, „kterým se objevují“ v realitě, což má vliv na sběr dat v rámci explorativní části práce a výběr faktorů pro hodnocení role projektů pro rozvoj regionu.

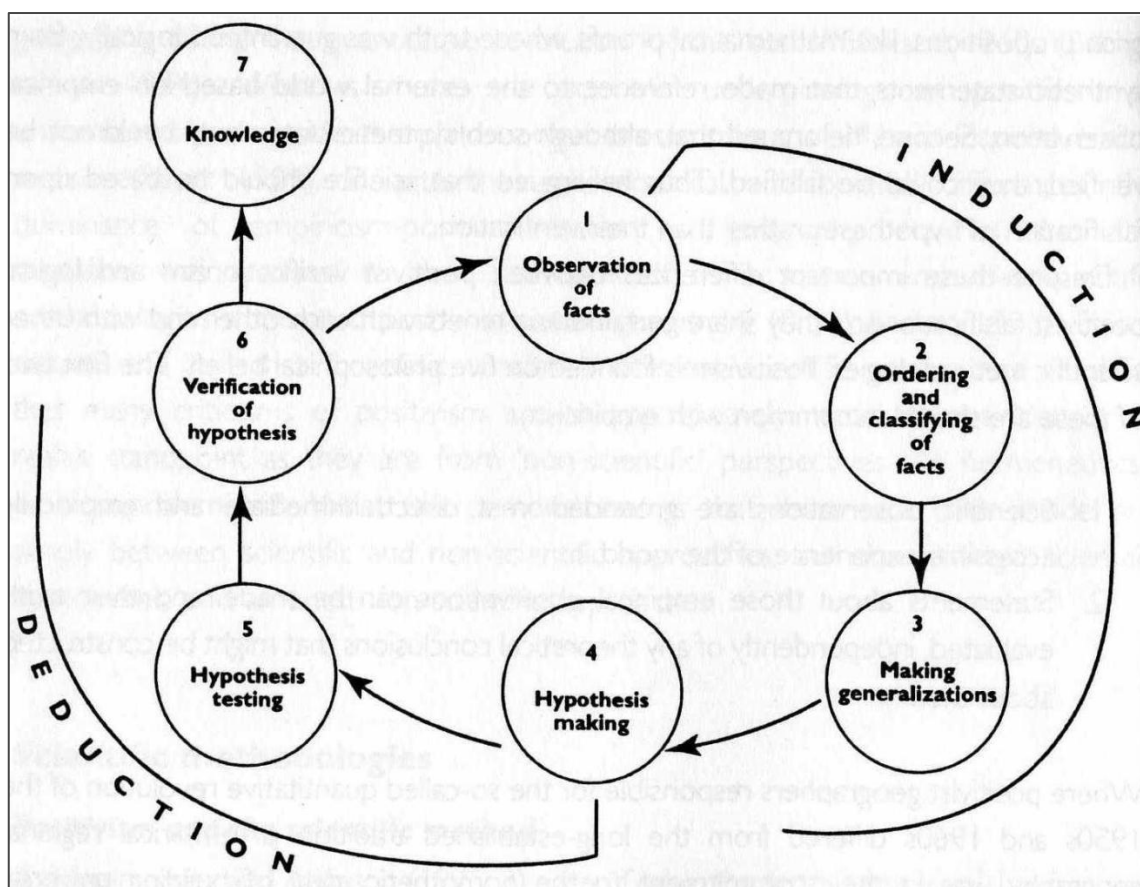
5.2.   *Zasazení práce do procesu sociogeografického poznání*

Z teoretického hlediska lze diplomovou práci zarámovat pozitivistickou metodologií dle Haines-Young a Petch (in Hoggart et al. 2002:6). Na obrázku č. 2 je viditelné, že proces poznání reality se v jejich pojetí skládá ze sedmi kroků. V diplomové práci lze vzhledem k výzkumným otázkám práce a chybějícím předchozím detailním studiím efektů projektů a jejich přínosů pro rozvoj regionu dospět do kroku tři. První krok „Pozorování faktů“ („Observation of facts“) je reprezentován sběrem dat metodami popsány níže v kapitolách 5.3 a 5.4. Krok dva „Uspořádání a klasifikace faktů“ („Ordering and Classification of facts“) a krok tři „Provedení generalizace“ („Making generalization“) jsou obsaženy zejména v kapitole 9 diskutující výsledky výzkumu. Celá práce je tak zarámovaná procesem indukce. Z tohoto plyne omezení pro generalizaci závěrů diplomové práce, které jsou platné pouze v idiografických podmínkách sledovaného území; avšak nabízí možnost vytvoření hypotéz pro další evaluace programů přeshraniční spolupráce v česko-polském pohraničním prostoru a studium přeshraničních sítí spolupráce.

Z praktického hlediska diplomová práce staví na teoretických a empirických poznatcích české sociální geografie studující pohraniční oblasti, zejména na práci geografů na fakultě Sociální geografie a regionálního rozvoje Univerzity Karlovy v Praze, a čerpá z publikace: „České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování“ (Dokoupil et al. 2004). Další myšlenkové proudy v práci jsou podloženy institucionálními teoriemi regionálního rozvoje a institucionální ekonomii (viz Blažek a Uhlíř 2011). Pro informace o problematice diplomové práce ve studovaném regionu jsou zásadní dva zdroje. Za prvé jde o publikaci „Analýza příčin regionálních disparit v modelovém regionu Jesenicko v kontextu teorie regionálního marketingu“ (Rumpel et al. 2009) vzniklé v rámci projektu „Komplexní regionální marketing jako koncept rozvoje rurálního periferního regionu Jesenicko“ finančně podpořeného MMR ČR, ve které je provedena široká socioekonomická analýza oblasti s využitím dat ze SLDB 2001, z dílčích šetření reality odborníky v daných oblastech, a s přihlédnutím k vývoji

socioekonomických procesů v regionu v čase. Z těchto důvodů jsou data považována za relevantní, spolehlivá a aktuální. Za druhé jde o práce A. Mikšátkové, která se v rámci studentských prací na Katedře sociální geografie a regionálního rozvoje UK jednak zabývala problematikou vlivu různých typů hranice na polarizaci prostoru ve sledovaném území (2007) a dále historií a rozvojem přeshraničních kontaktů a rolí Euroregionu Praděd v těchto procesech tamtéž (2005).

Obrázek č. 2: Positivistická metoda výzkumu v sociální geografii dle Haines-Young a Petch (1986)

Převzato z Hoggart et al. (2002:6)

5.3. Metody popisné části práce

Metodou využitou v popisné části práce je analýza projektů, která je kvantitativní povahy. Zahrnuty jsou projekty realizované od začátku implementace programů přeshraniční spolupráce ve sledovaném území do poloviny roku 2011, resp. schválených do roku 2010. Později schválené projekty nebyly zahrnuty, jelikož diplomová práce se zabývá efekty a dopady již realizovaných projektů. Jde výhradně

o projekty uskutečněné českými subjekty, resp. v práci nejsou zahrnuty projekty realizované polskou stranou. Základní informace o projektech jsou získány z online databáze „Centra pro regionální rozvoj“ risy.cz z verze dostupné v srpnu 2011. Údaje o mikroprojektech, které v první fázi shromažďuje kancelář Euroregionu Praděd, jsou porovnány s databází projektů zveřejněných na internetových stránkách (viz Seznam použitých zdrojů) Euroregionu Praděd do 5. kola Schvalování projektů v programovacím období 2007–2013, tj. všechny mikroprojekty schválené do května roku 2010 a zrealizované do června 2011. Projekty jsou rozříděny v závislosti na jejich typu: za prvé dle prioritních os u „velkých projektů“ a dle typu aktivity u mikroprojektů. V rámci analýzy mikroprojektů je u jednotlivých kategorií provedena jejich charakteristika a popis změn v charakteru a v kvalitě projektů v čase, resp. v rámci jednotlivých programovacích období. Pozornost je, za druhé, věnována typu žadatele o projekt a projekty jsou rozříděny podle tohoto hlediska. K pokročilejším statistickým analýzám vzhledem k velikosti sledovaného území a kvalitativnímu zaměření práce nedochází.

5.4. *Metody průzkumné části práce*

Pro průzkumnou (explorativní) část práce je zvolena metoda případové studie (case study); resp. „multiple-case study“, vzhledem k tomu, že jsou zahrnuty studie pěti projektů. Výběr této metody je inspirován ex-post hodnocením programu Interreg IIIA Česko-Polsko, zadaným Evropskou komisí jako povinná součást politiky evaluace programů financovaných ze strukturálních fondů EU. Yin (2009) udává, že případové studie jsou často užívány k evaluaci politik a mezi prvními ji začaly užívat složky vlády USA (např. U.S. Government Accountability Office od roku 1990). Yin (2009:6) argumentuje, že „... případová studie umožňuje výzkumníkovi udržet holistický a smysluplný přístup k charakteristice každodenních událostí...“. Autor definuje případovou studii jako empirické šetření, které zkoumá v čase proměnlivý fenomén v kontextu reálných událostí. Dále říká, že je to vhodná metoda specificky, pokud ontologické hranice mezi fenoménem a kontextem jsou obtížně definovatelné. Z důvodu dobré zkušenosti výše uvedených institucí s využitím případové studie a pro možnosti a charakter metody (odpovídající metodologickému přístupu k povaze studovaného jevu – přeshraniční spolupráce) je případová studie zvolena jako hlavní výzkumná metoda diplomové práce.

Důležitým krokem při aplikaci případové studie je výběr „případů“ (cases). Explorativně zaměřená případová studie se obecně zabývá vztahem mezi faktory ovlivňující studovaný jev a dokumentuje rámec prostředí, ve kterém se sledované jevy odehrávají, resp. podává relevantní informace o kontextu projektu (Yin 2003). Výběr projektů v diplomové práci se odvíjí od cílů práce a jejího explorativního zaměření. Je preferováno vybírat projekty za účelem prověření co nejvíce faktorů, které mohou mít různorodé vlivy na úspěšnost projektů, resp. efekty a dopady projektů. Práce se soustředí z podstatné části na endogenní faktory v rozvoji regionu a na celkovou roli projektů v přirozených sociogeografických procesech v regionu se odehrávajících, proto je při výběru projektů kladen důraz na jejich zastoupení s ohledem na jejich početnost v kategoriích dle charakteru výstupu projektu a není zde zkoumán vztah mezi výši investovaných financí a množstvím efektů projektů. Z tohoto důvodu byl pro případové studie vybrán pouze jeden velký projekt a čtyři mikroprojekty.

Při terénním šetření v rámci případových studií se výzkumník dostává do technicky různorodě dokumentovatelných situací; případová studia proto využívá několik různých metod sběru dat. Yin (2003) jmenuje šest možných metod sběru dat: analýza dokumentů, studium archivních záznamů (popř. projektové dokumentace), rozhovor, zúčastněné pozorování, přímé pozorování, fyzické artefakty. V diplomové práci jsou využity v různém rozsahu kromě zúčastněného pozorování všechny jmenované metody. Na začátku kapitol jednotlivých případových studií je uvedeno, které metody byly pro danou případovou studii využity, jelikož charakter projektů je odlišný do té míry, že k jejich terénnímu šetření je nutné přistoupit individuálně.

Nejvíce užívanou metodou v diplomové práci je rozhovor. Byť se jedná o metodu kvalitativního výzkumu, jejíž hlavní výhodou je schopnost zachycení chápání a interpretace studovaného subjektu (May 2001), v diplomové práci je rozhovor využit také ke sběru dat vztažených k faktům neosobního charakteru, které by se nedaly zjistit jiným způsobem než např. od svědků událostí. Potřebám diplomové práce nejlépe vyhovuje semi-strukturovaný rozhovor, kdy jsou kategorie a druh informací, které je nutné šetřit (zejména s ohledem na faktory studované případovou studií), pevně určené, avšak na druhou stranu je díky tomuto typu rozhovoru dán prostor dotazovanému, aby poskytl informace, které se z jeho pohledu zdají klíčové a přispěl tak k objasnění role místních aktérů a měkkých faktorů v rozvoji přeshraniční spolupráce v regionu a socioekonomického rozvoje regionu obecně (May 2001). Spolehlivost dat, neboli dle Perakyla (2005) jistota, že data nejsou zkreslena,

je zajištěna výběrem osob pro rozhovor, které jsou ohodnoceny jako nejvíce kompetentní a zároveň pro výzkumníka dostupné.

Další široce využitou metodou je analýza dokumentů různého typu. V diplomové práci je využito projektové dokumentace, informací zveřejněných o projektech či regionu jejich realizátorem, nosičů faktografických údajů, obrazové dokumentace a předmětů (brožury, propagační materiály), které jsou výstupy projektů. Atkinson a Coffey (1996:59) vysvětlují, že dokumenty jsou „dokumentární rekonstrukcí reality“, která je podmíněná např. jazykem, účelem či konvencemi organizace, která je vydává. S vědomím této charakteristiky a z ní vyplývajících důsledků je k dokumentům přistupováno a jsou z nich získávány potřebné informace po zhodnocení jejich objektivitu a spolehlivosti.

Poslední využitou metodou je přímé pozorování klíčových událostí či míst přeshraničních kontaktů s polskou stranou ve sledovaném území. Některé z událostí či míst jsou dokumentovány fotografií a uvedeny v přílohách 1–8 diplomové práce. Tato metoda má dle Maye (2001) induktivní charakter a její výhodou je, že přístup k datům je bez problémů, jelikož v rámci terénních prací jsou pozorována veřejná místa a veřejné události. Silverman (1997) vysvětluje, že pozorování umožňuje výzkumníkovi přístup k událostem běžného života a jejich unikátním vzorům, což je pro potřeby diplomové práce důležité, aby bylo možné projekty zhodnotit v rámci celkového kontextu dějů v pohraničním prostoru sledovaného území.

Analýza dat získaných popsány metodami je provedena za každou případovou studii zvlášť. Na konci každé kapitoly případové studie je uvedeno závěrečné zhodnocení projektu. Projekt je v diplomové práci považován za úspěšný, pokud vede k navázání dlouhodobé vzájemně prospěšné spolupráce na jakékoliv úrovni projektu, a pokud (v případě, že to typ aktivity projektu povoluje) prokazatelně přispívá k socioekonomickému rozvoji sledovaného území (vliv na zaměstnanost, zlepšení image místa apod.). Více není úspěšnost projektů v diplomové práci specifikována, jelikož charakter a cíle vybraných projektů jsou odlišné. Jinými slovy je v hodnocení zjišťováno, jestli projekty působí jako incentive, které mění přirozený vývoj událostí v regionu – z pohledu rozvoje přeshraniční spolupráce, která by jinak nevznikla, či se v dané míře nerozvinula, a z pohledu jejich přínosu k rozvoji modelového území v socioekonomické oblasti.

5.5. Metodika hodnocení role projektů ve specifických podmínkách regionu

Hodnocení je, jak vyplývá z hlavní metody diplomové práce případové studie, převážně kvalitativní povahy. V případových studiích jsou v první řadě studovány tyto faktory a jejich vliv na úspěšnost projektu: 1) vzdálenost od hranice, 2) pozice sídla v systému osídlení sledovaného území, 3) aktivita a motivace realizátora projektu, 4) tradice přeshraniční spolupráce v místě realizace projektu, 5) předchozí spolupráce mezi partnery projektu a její kvalita, 6) typ aktivity projektu a 7) kategorie realizátora projektu. V hodnocení je využito skutečnosti, že metoda případové studie umožňuje zasazení studovaného jevu do kontextu, ve kterém se odehrává. Miles a Huberman (1994) naznačují, že při analýze dat pocházejících z kvalitativních metod výzkumu, kdy studované kategorie nejsou striktně ohraničené, se mohou „vynořit nečekané problémy“ (underlying issues).

Dále jsou data podrobena širší diskuzi v rámci obecných předpokladů práce (kapitoly 2 a 3) a jsou využita i data z šetření ve sledovaném území, která nejsou prezentována v rámci jednotlivých případových studií. Hodnocení je v této fázi doplněno o výsledky kvantitativní analýzy projektů. Dalším rozměrem hodnocení je jeho zasazení do specifických podmínek regionu, o nichž poskytuje informace kapitola 6.

Z ukotvení výzkumného záměru práce v rámci pozitivistické metody sociální geografie dle Haines-Young a Petch (1986) viz výše vyplývá, že generalizace poznatků je omezená právě na sledované území. Na druhou stranu je oprávněné předpokládat, že hodnocení vytvoří vhled do mechanismů ovlivňující úspěšnost projektů, což může být užitečné pro potřeby evaluace programů přeshraniční spolupráce.

Z výše uvedené metodiky hodnocení je zřejmé, že se odlišuje od metodiky oficiálního hodnocení prováděného institucionálními strukturami evropských fondů na různých úrovních od Euroregionů po Evropskou komisi (viz např. ex-post hodnocení Interreg IIIA Česko-Polsko), kdy se hodnotí úspěšnost projektů pomocí indikátorů projektů. V diplomové práci nejsou k hodnocení využity indikátory projektů mj. proto, že nereflktují kategorie úspěšnosti projektů zvolené pro potřeby diplomové práce. Jde např. o počet m² zastavěné plochy, počet realizovaných akcí či počet účastníků akce, z čehož ani jeden indikátor např. neposkytuje informace o kvalitě přeshraničních kontaktů. Kritika nedostatečnosti indikátorů se objevuje v ex-post hodnocení Interreg IIIA Česko-Polsko. Ve stejném smyslu indikátory zhodnotil ředitel Euroregionu Praděd

v rozhovoru poskytnutém pro potřeby diplomové práce v květnu 2010. Z tohoto důvodu není v hodnocení úspěšnosti projektů k indikátorům v diplomové práci přihlédnuto a ani nejsou u jednotlivých případových studií uvedeny.

5.6.   *Slabé stránky metodologie práce*

Šetření v rámci sociegeografického systému a následný výběr faktorů s sebou nese důsledek redukce reality. Hoggart et al. (2002) hovoří o tzv. prekonceptcích, které vznikají v první fázi poznání reality v rámci pozitivistické metody, a které vedou k omezení se na vymezené kategorie již od prvního kroku, což podmíní celý proces tohoto poznání. Tuto nevýhodu lze částečně kompenzovat důslednou analýzou dat a zaměřením se na otázku, jestli při studiu kontextu projektů nevyjdou najevo další faktory. Zároveň je řešením provedení široké rešerše relevantní literatury.

Další slabá stránka metodologie, která je zároveň i její výhodou, je fenomenologický způsob sběru dat. V diplomové práci je sběr dat ukončen v bodě, kdy jsou v rámci každé případové studie získána data srovnatelná svým rozsahem a vysvětlující zvolené faktory. Pomocí triangulace, kterou je možné v některých částech práce aplikovat, lze diskutovanou slabou stránku metodologie kompenzovat, jelikož skutečnost je verifikována z více zdrojů a není třeba ji dále ověřovat a rozvádět.

6. Charakteristika sledovaného území

Sledované území, vymezené správními hranicemi bývalého okresu Jeseník, se nachází v Dolním Slezsku⁷ na severovýchodě České republiky. Na severu a západě hraničí s územím Polské republiky, na jihu s okresem Šumperk a na východě s okresem Bruntál. Rozloha oblasti přesahuje 700 km² a počet obyvatel k 1.1.2011 byl 41 095 (zdroj ČSÚ).

Jižní částí území prochází hřeben Hrubého Jeseníku. Nejvyšším bodem tohoto geomorfologického celku je v okrese Jeseník vrchol Keprník (1423 m. n. m.). Ze severozápadu se podél státní hranice s Polskem táhnou Rychlebské hory. Na východě je území uzavřeno Zlatohorskou vrchovinou. Střed sledovaného území vyplňuje Vidnavská nížina.

Z administrativního hlediska se ve sledovaném území nachází 24 obcí spadajících pod jediný správní obvod obce s rozšířenou působností, kterou je Jeseník. Jeseník je bývalým okresním městem. Okres zde vznikl v roce 1996 oddělením sledovaného území od okresu Šumperk. Speciálním případem mezi obcemi Jesenicka jsou Zlaté Hory, které byly do okresu přičleněny oddělením od okresu Bruntál.

V současné době je Jesenicko pod správou Olomouckého kraje, avšak v rámci administrativního uspořádání z roku 1960 patřilo Jesenicko pod správu Severomoravského kraje.

6.1. *Postavení regionu*

Poloha území je v rámci České republiky periferní. Nachází se mimo hlavní centra osídlení a neprochází jím žádná z rozvojových os státu⁸. Je řazeno mezi hospodářsky slabé regiony⁹. Ve Strategii regionálního rozvoje České republiky je Jesenicko popsáno jako „Periferní venkovská oblast, řídké obydlená, izolovaná od spádových měst a hlavních dopravních sítí – odlehlý venkov“ (MMR 2006).

Sledované území je „problémové“ i z evropského pohledu. V rámci Politiky hospodářské a sociální soudržnosti patří sledované území (náležící k NUTS II Střední Morava) pod Cíl 1, tedy mezi regiony, jejichž hrubý domácí produkt nedosahuje 75 %

⁷ Pouze katastr obce Ostružná leží na Moravě.

⁸ Vymezených v rámci Politiky územního rozvoje České republiky 2008, schválené Usnesením vlády ČR ze 29. července 2009 č. 929.

⁹ Na základě usnesení Vlády ČR ze dne 17. května 2006 o vymezení regionů se soustředěnou podporou státu na období 2007–2013 ve smyslu § 4 zákona č. 284/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje.

průměru HDP všech regionů Evropské unie, a proto se těmto regionům dostává zvláštní podpory. Subjekty ze sledovaného území jsou tedy kvalifikované pro čerpání dotace ze všech sektorových operačních programů Cíle 1 a Regionálního operačního programu Střední Morava.

Z dopravního hlediska leží území mimo hlavní mezinárodní tahy. Nejvýznamnější silniční komunikací je silnice 1. třídy č. 44 vedoucí do Jeseníku přes Červenohorské sedlo (z jihu) a směřující přes hraniční přechod Mikulovice severně do Opole, centra Opolského vojvodství, které na polské straně sousedí s okresem Jeseník.

Jesenicko je nejdlehlší částí Olomouckého kraje, ležící v severní části severojižně orientovaného území kraje. Krajské město Olomouc je od okresního města Jeseník vzdálené přes 100 km (jedná se o nejkratší vzdálenost silničního spojení).

Na východě Jesenicko sousedí s okresem Bruntál spadajícím do Moravskoslezského kraje. Tento okres vykazuje podobné socioekonomické charakteristiky a je obdobně znevýhodněn svou makropolohou jako sledované území. Spojujícím prvkem obou území je z hospodářského hlediska turistický potenciál Hrubého Jeseníku a z hlediska přeshraniční spolupráce příslušnost velkého počtu obcí obou okresů k Euroregionu Praděd.

Jesenicko se nachází na periferii dlouhodobě (Novák 2009, Mikšátková 2007 a další). Charakteristiky periferního regionu, jak autoři uvádí, začíná Jesenicko vykazovat již od poloviny 18. století, kdy bylo území odděleno od zbylé části Slezska státní hranicí.

Ze závěru výzkumů transformační úspěšnosti jednotlivých regionů M. Hampla (2001) vyplývá, že vývoj po roce 1989 byl ve sledovaném území podprůměrně úspěšný oproti ostatním regionům Česka, jinými slovy se území nepodařilo vyrovnat s transformačními změnami. Za faktory, které obecně podmiňují úspěšnost území v transformačních procesech, Hampl udává: faktor sídelní hierarchie, makropolohová atraktivita¹⁰ a nepříznivá ekonomická specializace regionů. V případě vývoje na Jesenicku jsou významné všechny faktory. Hampl udává, že se jedná o území s charakterem řídce osídlené venkovské oblasti navíc s nepříznivou makropolohou.

---

¹⁰ Jde o kombinaci faktorů vzdálenost vůči Bavorsku a vzdálenost ku Praze (Hampl, 2001).

6.2. Vnitřní uspořádání území

Vnitřním uspořádáním sledovaného území se zabývala Mikšátková (2007). Ve své práci hodnotila vliv hranic různého typu na polarizaci prostoru na území Bruntálska a Jesenicka od roku 1869. Mezi její závěry patří, že sledované území je nejen periferní vůči centrům vyššího řádu, ale i v samotném území se nachází vnitřní periferní oblasti. Jádrem území je město Jeseník. Dle výzkumu Mikšátkové se jedná o „přirozené jádro“, které si svou pozici udrželo od začátku sledovaného období. Zázemí Jeseníku je relativně silně integrováno, což Mikšátková vysvětluje pomocí polohy sledovaného území, kdy nejbližší střediska stejného významu jako je Jeseník jsou poměrně vzdálená. Těmito centry, od sledovaného území navíc oddělenými horskou bariérou, jsou Šumperk (vzdálený 50 km) a Bruntál (45 km).

Za periferní oblasti Jesenicka Mikšátková (2007) označuje javornický a vidnavský výběžek. Název výběžků je odvozen od názvu obcí Javorník a Vidnava. Obě střediska mají statut města a historicky jsou místními „minicentry“. Javorník je obcí s pověřeným obecním úřadem. Celý výběžek se nalézá na severozápadě sledovaného území (tedy jde o území polohově nejvíce znevýhodněné jak na státní úrovni, tak na úrovni krajské a okresní).

V rámci rozdělení sledovaného území iniciovaného místními aktéry¹¹ je území Jesenicka organizované do čtyř mikroregionů: Javornicko, Žulovsko, Jesenicko a Zlatohorsko. Javornicko a Žulovsko se zhruba překrývají se zmiňovaným Javornicko-Vidnavským výběžkem. Javorník (zhruba 3 tis. obyvatel) je obec s pověřeným obecním úřadem a tvoří centrum nejzápadnějšího výběžku jesenické oblasti a je obklopeno polským sousedem ze tří světových stran. Jihozápadní část Žulovského mikroregionu má v rámci Jesenicka poměrně centrální polohu. Nachází se zde dvě sídla o stejné velikosti Vidnava a Žulová (zhruba 1,2 tis. obyvatel), přičemž Žulová má exponovanější polohu. Na jihu okresu a díky městu Jeseník v centru sledovaného území se nalézá mikroregion Jesenicko. Na jeho území se nalézají populačně velké obce Česká Ves a Lipová-lázně (asi 2,5 tis. obyvatel). Posledním mikroregionem je Zlatohorsko. Centrem jsou Zlaté Hory (okolo 4 tis. obyvatel), jde o třetí obec v regionu s pověřeným obecním úřadem. Dalším populačně silným střediskem

---

¹¹ Mikroregionální rozdělení vzniklo z popudu zájmového sdružení obcí „Sdružení měst a obcí Jesenicka“ (SMOJ) založeného v roce 1993 za účelem koordinace rozvoje území. Členem SMOJ jsou jak obce, tak soukromé a neziskové subjekty z regionu.

Zlatohorska jsou Mikulovice (asi 2,5 tis. obyvatel). Území mikroregionu se nachází nejen u státní hranice, ale také na hranici se Moravskoslezským krajem.

6.3.   *Ekonomika a lidské zdroje*

Historicky je Jesenicko územím, jehož rozvoj byl založen na těžbě nerostných surovin a na některých místech i těžbě drahých kovů (např. Zlaté Hory). Oddělení území hranicí, vyčerpání velké části nerostných ložisek a také odsun původního obyvatelstva jsou významné historické události, které současnou socioekonomickou úroveň podminily.

Jesenicko vykazuje hodnoty socioekonomických charakteristik typické pro periferní a problémové oblasti v rámci státu. Aktuální charakteristikou socioekonomické úrovně se zabývá Novák (2009)¹². Mezi výsledky jeho analýzy patří:

- V obcích v severní části regionu (mikroregiony Javornicko, Zlatohorsko a částečně i Žulovsko, *pozn. autorky*), jejichž katastry se vyznačují menší velikostí, je převládajícím využitím krajiny orná půda. Obce leží v pahorkatinném a rovinatém reliéfu. I když je počet zaměstnaných ekonomických obyvatel za celé sledované území v zemědělství nad státním průměrem (v roce 2001 6,9 %), není Jesenicko zemědělsky úspěšným regionem. Vzhledem k polské konkurenci a nízké výnosnosti zemědělské produkce ve sledovaném území (převažuje chov skotu a pěstování méně náročných plodin) jsou čeští zemědělci závislí na dotacích z evropského fondu i státního rozpočtu.
- V obcích v jižní části regionu (mikroregiony Jesenicko a částečně Žulovsko, *pozn. autorky*) převažuje lesní pokryv a využití půdy pro lesní hospodářství je zde proto významné.
- Podíl zaměstnanosti v průmyslu a stavebnictví byl v roce 2001 37,6 % a odpovídal celostátnímu průměru, přičemž podíl v průmyslu bez stavebnictví byl o 3,9 % nižší než celostátní průměr. Jesenicko historicky nikdy nebylo průmyslově orientovanou oblastí. V současné době jsou nejvýznamnějšími odvětvími průmyslu těžba a zpracování nerostných surovin

---

¹² V rámci řešení projektu „Komplexní regionální marketing jako koncept rozvoje rurálního periferního regionu Jesenicko“ WD 35-07-01 podpořeného MMR ČR.

a významné je navazující odvětví stavebnictví. V malé míře je zastoupen i potravinářský průmysl a hutnická druhovýroba.

- Zaměstnanost v terciéru byla v roce 2001 o 4,4 % nižší než je celostátní průměr (50,3 %). Obchodem, stravováním a ubytováním se živilo v roce 2001 12,3 % ekonomicky aktivních, zaměstnanost v cestovním ruchu činila 5 %. Zaměstnanost ve školství byla 5,3 %, přičemž mateřské školy fungují téměř v každé obci a základní školy v obcích s vyšším počtem obyvatelstva. Střední školy se nachází pouze v Jeseníku, avšak ve sledovaném území není žádná vyšší odborná škola či vysoká škola. Vzhledem k provozu lázní byla zaměstnanost ve zdravotnictví slabě nad celostátním průměrem a poměr počtu lékařů ku počtu obyvatel byl nadprůměrný. Ve sledovaném území se nachází jedna nemocnice, která má soukromého vlastníka a je umístěna v Jeseníku.

- Populace se ve sledovaném území dá charakterizovat jako velmi mladá, dnes se však i na Jesenicku projevuje všeobecný trend stárnutí obyvatelstva. Na území dochází k selektivní migraci mladých lidí zejména vlivem nedostatečného počtu pracovních míst. Vzdělanostní struktura obyvatelstva je podprůměrná (oproti celostátnímu průměru jsou nadprůměrně zastoupené složky obyvatel se základním vzděláním a s výučním listem), což je dáno historickou hospodářskou orientací oblasti na obory, které nevyžadují vysoce kvalifikovanou pracovní sílu.

- Nezaměstnanost se v regionu udržuje dlouhodobě nad republikovým průměrem, stejně tak průměrná mzda je jedna z nejnižších v České republice. Významná část obyvatelstva vyjíždí z regionu za prací do Prahy a za sezónními pracemi mimo region. Přičemž vyjíždka za zaměstnáním se různí v jednotlivých obcích. Nejvíce „pracovně soběstačné“ (méně než 33 % ekonomicky aktivního obyvatelstva vyjíždí za prací) jsou obce Jeseník, Zlaté Hory, Ostružná, Bílá Voda, Javorník, Velká Kraš a Mikulovice. Naopak z obcí Uhelná a Hradec-Nová Ves vyjíždí za prací přes 66 % ekonomicky aktivních. Hladina nezaměstnanosti má neklesající tendenci a vysoký podíl nezaměstnaných tvoří dlouhodobě nezaměstnaní.

Pro další demonstraci rozdílu mezi jednotlivými částmi sledovaného území je vybrána charakteristika míry nezaměstnanosti. K 31. 3. 2011 byla míra registrované nezaměstnanosti v Olomouckém kraji 12,1 %, o 2,9 % vyšší než je celostátní průměr.

V okrese Jeseník dosáhla hodnoty 19,0 % a Jeseník byl okresem s nejvyšší mírou nezaměstnanosti v České republice. V okrese Jeseník byla míra nezaměstnanosti nejnižší (v pásmu 12,1–14,0 %) v obcích ve správním obvodu obce s pověřeným obecním úřadem Jeseník. Srovnatelných hodnot dosáhly např. správní obvody POÚ Šumperk či Přerov. Míra registrované nezaměstnanosti ve správním obvodu POÚ Zlaté Hory byla 14,5 % a POÚ Javorník 24,3 %. (Krajský úřad Olomouc)

Pro podrobnější informace o stavu socioekonomického rozvoje sledovaného území v různých kontextech je možné nahlédnout do prací: Hampl (2001), Havrlant (2008), Mikšátková (2005), Mikšátková (2007) a další.

6.4.   *Efekt státní hranice a rozvoj přeshraničních kontaktů*

Role státní hranice je v dlouhodobém rozvoji oblasti nezanedbatelná. Historicky se celé sledované území nalézalo mezi centry Olomouc a Nisa. Státní hranice zde vznikla důsledkem politické ztráty území Slezska v 18. století. Území bylo rozděleno mezi státní útvary Prusko a Rakousko-Uhersko. Jižní část Slezska, kam spadá dnešní Jesenícko, zůstalo v državách Rakouska-Uherska. Dle výzkumu Mikšátkové (2007) byl efekt státní hranice vyšší než efekt zemské hranice, což jako jeden z více faktorů zapříčinilo vznik Jesenické prostorové periferie. Oddělením území státní hranicí od zbylého Niského knížectví byly narušeny sociální, ekonomické a kulturní vazby.

Vývoj vztahů přes hranici po druhé světové válce¹³ odpovídá všeobecnému vývoji těchto vztahů na česko-polské hranici. Většina legálních přeshraničních kontaktů na Jesenícku do roku 1989 probíhala výhradně skrze hraniční přechod Mikulovice. Zbylé části hranice byly nepropustné. Po roce 1989 byl přeshraniční styk rozšířen na více hraničních přechodů (např. Bílý Potok, Vidnava). Propustnost hranice se znovu významně zvýšila od roku 2007 po vstupu České a Polské republiky do Schengenského prostoru, a to ve všech částech sledovaného území.

Po roce 1989 začaly probíhat první přeshraniční kontakty na úrovni zastupitelů obcí, jejichž výsledkem bylo ošetření vzájemného vztahu formálními smlouvami (Wahla et al. 2001). Rozvoj přeshraničních kontaktů byl ve sledovaném území stejně jako v ostatních pohraničních územích České republiky také podporován „shora“,

---

¹³ Přeshraniční kontakty mezi původním německým obyvatelstvem probíhaly ve velké míře i před první světovou válkou. Byly založeny na osobních a obchodních výměnách (Novák 2009).

z evropské úrovně. V roce 1997 byl v jesenicko-bruntálské oblasti založen Euroregion Praděd. V současné době euroregion sdružuje všechny obce okresu Jeseník kromě obce Bílá Voda, která je členem sousedního euroregionu Glacensis.

Roli Euroregionu Praděd v navazování přeshraničních kontaktů hodnotila Mikšátková (2005). Dle autorčina výzkumu role Euroregionu Praděd spočívala ve zprostředkovávání významného množství kontaktů českým obcím na obce na polské straně, kdy výsledkem byla uzavřená a smluvně ošetřená spolupráce obcí (zejména v kulturní oblasti), a dále v řízení programu Phare. Na základě vlastního rozhovoru s ředitelem Euroregionu Praděd v srpnu 2010 lze konstatovat, že v současné době role Euroregionu spočívá zejména v administrování evropských programů přeshraniční spolupráce. Mezi aktivity však v nedávné době (od roku 2011) přibyla role prostředníka při řízení marketingu cestovního ruchu pro jesenickou oblast ve spolupráci s Městy Bruntál, Krnov, Vrbno pod Pradědem, Rýmařov a Krnov (viz www.europraded.cz).

Současný stav rozvoje přeshraničních kontaktů (po 23 letech od otevření hranice, po 15 letech působení Euroregionu Praděd a sedmi letech od zavedení Schengenského prostoru) je zhodnocen takto¹⁴:

- Po roce 1989 se v oblasti rozvíjí neformální přátelské kontakty obyvatel vznikající na základě náhodných setkání při cestách podniknutých na území souseda za účelem využití služeb (např. návštěva restauračních zařízení, obchodů) a při činnosti drobných podnikatelů (běžné je, že automechanik nakupuje náhradní díly u polského dodavatele, zemědělci využívají polských jatek). Obsahem přátelských neformálních kontaktů jsou občasné vzájemné osobní návštěvy. Významným faktorem vzniku těchto vazeb je geografická blízkost polských dodavatelů či služeb, vzdálenost od Jeseníku¹⁵ a podobnost jazyka.

- Poměrně rozvinutá je neformální spolupráce mezi místními spolky. Zjištěné byly kontakty mezi historickými spolky (např. Javornická dělostřelecká garda), sportovními spolky (např. neoficiálně organizované sdružení dětí zabývající se moderním tancem v Jeseníku), spolky zabývající se rozvojem vlastního území (např. Klub přátel Zlatých hor) a sbory

---

¹⁴ Informace byly získány formou rozhovorů s místními obyvateli a zástupci samosprávy v různých částech sledovaného území – ve Zlatých Horách, Mikulovicích, Jeseníku, Uhelné a v Javorníku.

¹⁵ Služeb nabízených polskými subjekty využívají zejména obyvatelé sídel Javornicka (Javorník je od polského Paczkowa s asi 7 tis. obyvateli vzdálen 7 km, od Jeseníku 29 km) oproti např. obyvatelům Mikulovic, kteří mohou snázeji využívat výhody široké nabídky služeb v okresním městě Jeseník (vzdálenost mezi oběma sídly je 14 km).

dobrovolných hasičů. Spolupráce spolků je založená na společné realizaci zájmových aktivit či výměně potřebných informací a vzájemné pomoci.

- Formalizovaná účelová spolupráce probíhá na úrovni samospráv. Zastupitelé obcí udržují zejména přátelské kontakty se svými partnerskými obcemi. Tyto kontakty spočívající v účasti delegací obcí na významných kulturních událostech a prezentace obcí na těchto akcích (zastupitelé českých obcí předvídají potenciální zájem polských občanů o nabídku cestovního ruchu na české straně). Častým vyústěním spolupráce je uzavření tzv. partnerství obcí. Platí, že čím více pravomocemi ve státní správě obce disponují, tím více společných problémů se nabízí k řešení (např. prevence výtržnictví), a přeshraniční spolupráce dosahuje vyššího významu pro dění v regionu.

- Rozšířená spolupráce mezi soukromými subjekty v hospodářské oblasti nebyla zjištěna a ani ve sledovaném území nejsou žádné její projevy viditelné. Evidovány byly pouze individuální případy polských živnostníků podnikajících na českém území či českých drobných podnikatelů využívajících polských subdodavatelů a služeb při vlastním ekonomické činnosti.

Z výše uvedeného vyplývá, že ve sledované oblasti neexistuje česko-polský klastr. Neformální kontakty vznikají náhodně a jejich náplní je přátelské občasně setkávání obyvatel a spolků. Formalizovaná spolupráce obcí je již nějakou dobu zformována, avšak její náplň a potažmo její důležitost pro dění v regionu se liší také na základě významnosti obce (pravděpodobně se nejedná o jediný faktor podmiňující kvalitu spolupráce obcí). Rozsáhlá a významná spolupráce v hospodářské oblasti nebyla zjištěna.

Výsledky vlastního šetření se shodují se závěry Mikšátkové (2005), která tvrdí, že úroveň přeshraniční spolupráce je v regionu stále poměrně nízká, což brání k rozvoji spolupráce v ekonomické oblasti.

6.5. Strategie rozvoje definované místními aktéry

Aktivita místních subjektů v rozvoji regionu je v současném období klíčovým předpokladem rozvoje každého území. V tomto ohledu je nejdůležitějším aktérem sledovaného území město Jeseník. Vize rozvoje uvedené ve strategickém plánu města

Jeseník roku 2003 je: „Město Jeseník je přirozeným a dobře dostupným správním, kulturním, vzdělávacím a turistickým centrem severní části Olomouckého kraje a spolu s Nysou tvoří významnou hospodářskou osu Jesnicko – Nysského regionu.“ Dále je součástí vize: „Rozvoj města je postaven na celoročním cestovním ruchu a lázeňství a na sektoru malého středního podnikání zaměřeného kromě cestovního ruchu, lázeňství a navazujících služeb i na výroby spojené s vysokou mírou přidané hodnoty, minimální náročností na dovoz materiálu a surovin a s maximálním využitím místních obnovitelných zdrojů.“ (viz Akční plán rozvoje pro období 2008–2013) Důraz je kromě rozvoje cestovního ruchu (v akčním plánu je na Oblast rozvoje „Rozvoj cestovního ruchu a lázeňství“ díky projektu realizace Wellness Centra v hodnotě 200 mil. Kč alokováno nejvíce finančních prostředků) kladen na rozvoj kvality vzdělávání včetně celoživotního vzdělávání, zlepšení služeb města poskytovaných obyvatelům, dále na rozvoj města v souladu se udržení kvalitního životního prostředí potřebného pro rozvoj lázeňství a turismu.

Dalším důležitým aktérem místního rozvoje je zmiňované Sdružení měst a obcí Jesenicka. Na základě tímto sdružením formulované strategie rozvoje celého regionu lze říci, že se pohled na směr a priority rozvoje celého území v zásadních bodech shodují s popsanou strategií rozvoje města Jeseník.

6.6.   *Potenciál rozvoje cestovního ruchu*

Cestovní ruch je místními aktéry zvoleným směrem hospodářského rozvoje. Je také významně podporován v rámci programů přeshraniční spolupráce po celé česko-polské hranici. Z tohoto důvodu je zařazena stručná charakteristika potenciálu sledovaného území pro rozvoj cestovního ruchu a za druhé jsou uvedeny výsledky výzkumu Havrlanta (2008) mapující současný stav rozvoje cestovního ruchu v území.

Jesenicko spadá z hlediska rajonizace cestovního ruchu ČR dle Vystoupila et al. (2007) do turistické oblasti mající mezinárodní význam. Vystoupil (2006) dále udává, že 75 % rozlohy území mikroregionů Jesenicko, Žulovsko a Zlatohorsko je potenciálně využitelných pro cestovní ruch.

Mikroregion Jesenicko má pro rozvoj cestovního ruchu z celého sledovaného území nejlepší podmínky. Kromě rozvinutého sektoru lázeňství (Priessnitzovy lázně v Jeseníku a lázně Johanna Schrotha v Lipové-lázně) je jeho výhodou existence Chráněné krajinné oblasti Jeseníky, která do území Jesenicka zasahuje. Dobrá je také

dostupnost nejvýznamnější center turistického ruchu v Hrubém Jeseníku. Tato centra (lyžařský areál Červenohorské sedlo a NPR Praděd) se však nachází na hranicích okresu Jeseník s okresy Šumperk a Bruntál, tedy jejich dostupnost z ostatních částí sledovaného území není ideální. Na území mikroregionu Jesenicko se nachází několik dalších menších lyžařských center (Petřikov, Lipová-lázně). Jeseník je kulturním centrem regionu a nalézá se zde několik kulturních památek (např. Vodní tvrz).

I na území mikroregionu Zlatohorsko se rozkládá část CHKO Jeseník. Nejvýznamnější atraktivitou je zde NPR Rejvíz. Samotné Zlaté Hory jsou místně významným turistickým centrem. Jejich zajímavost je založena na kulturních a technických památkách odvíjejících se od historické těžby rud v oblasti. Na území Zlatých Hor se nachází lyžařský areál. V poslední době se zde dále rozvíjí církevní turistický ruch, jelikož obec Zlaté Hory za finanční podpory potomků původního německého obyvatelstva obnovila poutní kostel Panny Marie Pomocné.

Atraktivita mikroregionů Žulovsko a Javornicko pro cestovní ruch je výrazně nižší. Územím obou mikroregionů prochází Rychlebské hory, zbylou část tvoří krajina rovinatého charakteru využívaná převážně pro extenzivní zemědělství. Kulturními památkami je městská památková zóna ve Vidnavě a zámek v Javorníku.

Dle Havranta (2008) spočívá rekreační potenciál v okrese Jeseník v krátkodobých a dlouhodobých možnostech rekreace. Zdůrazňuje zejména možnosti v lázeňství, pěší turistice a cykloturistice, zimních sportech a v poznávací turistice. Udává, že návštěvnost center je nejvýznamnější v zimních měsících a během letních školních prázdnin. Upozorňuje na odlišné lokalizační předpoklady pro cestovní ruch v jednotlivých částech sledovaného území a zastává názor, že tyto rozdíly nebudou nikdy překonány, tedy že potenciál rozvoje cestovního ruchu v jednotlivých částí území se podstatně liší. Dalším závěrem jeho výzkumu je, že nabízené základní a doplňkové služby cestovního ruchu nedosahují na Jesenicku srovnatelné kvality jako v dalších regionech podobné turistické atraktivity (např. Krkonoše či Jižní Čechy), což rozvoj cestovního ruchu na Jesenicku limituje. Obzvláště pak nemůže dojít k uspokojení potřeb náročnějších návštěvníků.

Kromě nedostatečně rozvinutých služeb může být za nevýhodu celé oblasti CHKO Jeseníky považována její nevýhodná poloha vůči hlavním centrům osídlení České republiky. Strategií lokálních aktérů je soustředit se proto na potenciální polské návštěvníky a spolupráci s polskými partnery přes hranici. V současné době je v regionu podporován vznik marketingové značky „Jesenicko – nyský region“.

Podstatou konceptu je spojení komparativních výhod obou území – využití jak potenciálu rekreace v horském prostředí Jeseníků, tak letní rekreace u nyských jezer a kulturních památek obou regionů (Pták 2010).

Potenciál tohoto spojení zmiňuje i Havrlant (2008). Vlastním šetřením v informačních centrech Jesenicka nebyly zjištěny společné aktivity českého a polského partnera (např. nebyla zjištěna žádná nabídka „česko-polských produktových balíčků“, či rozsáhlá propagace turistických atraktivit souseda). Ani na českých turistických internetových portálech regionálního významu ke vzájemné propagaci zatím nedochází.

6.7. Závěr

Jesenicko je periferní řídce osídlený venkovský region, mající nevýhodnou polohu jak z makropolitického měřítka, tak v rámci kraje. Region patří k nejproblémovějším oblastem v rámci České republiky. Hospodářství je orientované na těžbu nerostných surovin a významný je sektor stavebnictví. Místní aktéři preferují směr rozvoje území skrze rozvoj cestovního ruchu ve spolupráci s polským partnerem. Z hodnocení atraktivity a stavu rozvoje cestovního ruchu v území však vyplývá, že z rozvoje cestovního ruchu nemohou těžit obce umístěné na severovýchodě sledovaného území. Při pohledu na počet nezaměstnaných se nabízí otázka, jestli má cestovní ruch opravdu takový potenciál pro řešení současných problémů sledovaného území. Stupeň rozvoje přeshraničních kontaktů zatím není na takové úrovni, aby výrazně napomohl socioekonomickému rozvoji Jesenicka.

7. Kvantitativní analýza přeshraničních projektů ve sledovaném území

Cílem této kapitoly je podat základní statistický přehled o projektech realizovaných subjekty v rámci české části programů v okrese Jeseník. Kapitola je rozdělena na dvě hlavní části. První část se týká velkých projektů, zatímco druhá část se zabývá mikroprojekty.

Finanční podpora přeshraničních aktivit je na Jesenicku čerpána z česko-polských programů od roku 2000¹⁶. Do roku 2004 jsou v okrese Jeseník realizovány pouze projekty ze Společného fondu malých projektů. Po vstupu ČR do Evropské unie se realizují již i velké projekty; podpora mikroprojektů v rámci obou programů stále pokračuje a počet realizovaných mikroprojektů se výrazně zvyšuje. Základní přehled o projektech a mikroprojektech za české části jednotlivých programů je uveden v tabulce č. 5. Celkem byly přeshraniční projekty podpořeny téměř 14,5 mil. EUR.

Tabulka č. 5: Základní přehled projektů PS realizovaných v okrese Jeseník v letech 2000–2010

Program	Počet realizovaných projektů	Cekový finanční příspěvek z ERDF (tis. EUR)
2000–2003 Phare CBC: Společný fond malých projektů	27	259
INTERREG IIIA ČR – Polsko	7	1 328
INTERREG IIIA ČR – Polsko: Fond mikroprojektů	52	353
OP PS ČR–Polsko*	9	11 200
OP PS ČR – Polsko: Fond mikroprojektů**	91	1 199
V celém sledovaném období	186	14 443

Zdroj: CRR, Euroregion Praděd 2010; vlastní zpracování

*zahrnuty jsou projekty uvedené schválené do konce roku 2010

**zahrnuty jsou projekty schválené do V. zasedání EŘV Praděd v květnu 2010

7.1. Velké projekty

Velké projekty tvoří v rámci celého souboru početně nevelkou skupinu projektů (asi 10 % všech realizovaných projektů), avšak z pohledu finanční náročnosti jsou

¹⁶ ačkoliv první projekt byl díky zpoždění uzavření Finančních dohod programů CBC – Phare realizován až v roce 2002 (Euroregion Silesia)

skupinou nejvýznamnější (na celkové částce se podílí 87 %). První projekt z této skupiny byl na Jesenicku realizován v rámci Iniciativy Interreg III A Česká republika – Polsko a za dobu sedmi let (2004 až 2010) bylo v modelovém území v rámci české části obou programů schváleno a realizováno 16 projektů v celkové hodnotě zhruba 12,5 mil EUR.

Projekty lze podle typu realizované aktivity rozdělit do tří skupin – viz tabulka č. 6. Nejpočetněji jsou zastoupeny projekty v oblasti cestovního ruchu. Jedná se různorodou skupinu projektů. Mezi projekty patří např. stavba rozhledny (projekt Rozhledna na Borůvkové hoře), rekonstrukce informačního centra (projekt Propagace Mikroregionu Zlatohorsko) či muzea (projekt Muzeum Johanna Schrotha), instalace naučné stezky (projekt) Odkaz Viencenze Priessnitze v česko-polském pohraničí) a další. Projekty cestovního ruchu byly významnější v období realizace programu Interreg III A ČR – Polsko, kdy jejich celková cena tvořila 40 % z celkového příspěvku ERDF na velké projekty v tomto období. Druhou na projekty nejpočetnější skupinou je skupina zahrnující projekty zaměřené na výstavbu dopravní infrastruktury. V rámci obou období je v ní alokováno nejvíce finančních prostředků a jen tři projekty z této skupiny projektů (rekonstrukce dvou úseků silnice a výstavba dopravní parkovací infrastruktury) tvoří 63 % finanční podpory z ERDF alokované v obou sledovaných obdobích do realizace velkých projektů. Do skupiny ostatní jsou zařazeny tři projekty. Projekty se zabývají podporou spolupráce místních společenství, rozvojem záchranného systému a rozvojem podnikání. Úplný seznam projektů je součástí přílohy 9.

Přehled žadatelů o grant je uveden v tabulce č. 7. Z finančního úhlu pohledu byl nejvýznamnějším žadatelem Olomoucký kraj – získal pět grantů. Tři z realizovaných projektů byly zaměřeny na opravu komunikací II. třídy, což byly z povahy realizované aktivity finančně nejnáročnější projekty (dohromady 5,5 mil EUR – což je okolo 44 % všech prostředků, kterými byly velké projekty podpořeny v rámci obou programů přeshraniční spolupráce). Žadateli o grant byly u čtyř projektů obce (Jeseník, Lipová-lázně a Javorník) realizující převážně projekty v oblasti cestovního ruchu a jeden projekt na rekonstrukci dopravní a parkovací infrastruktury. Skupina žadatelů Sdružení měst a obcí, mikroregiony a euroregiony (viz tabulka č. 7) se také soustředila na realizaci projektů cestovního ruchu. Do kategorie Ostatní byla zařazena jedna příspěvková organizace realizující projekt zaměřený na spolupráci místních společenství a jedna zájmová komora realizující projekt na rozvoj podnikatelského prostředí.

Tabulka č. 6: Přehled velkých projektů PS dle jejich tematického zaměření realizovaných v okrese Jeseník v letech 2004–2010

Kategorie projektů	Počet projektů	Celková výše dotace (tis. EUR)	Podíl na celkové výši dotace v daném období (%)
Rozvoj cestovního ruchu	8	2090	17
Interreg III A	5	540	40
OP ČR – Polsko	3	1550	14
Dopravní infrastruktura	5	8688	69
Interreg III A	2	789	60
OP ČR – Polsko	3	7899	70
Ostatní/nezařazené projekty	3	1750	14
Interreg III A	0	0	0
OP ČR – Polsko	3	1750	16

Zdroj: CRR; vlastní zpracování

Pozn. Podíl na celkové výši dotace přidělené na velké projekty (bez Fondu mikroprojektů)

Dohromady realizovalo velké projekty 11 žadatelů. Sídlo mimo území Jesenicka je registrováno u čtyř z těchto žadatelů (Olomoucký kraj, Euroregion Glacensis, Hospodářská komora České republiky a Jeseníky – Sdružení cestovního ruchu).

Tabulka č. 7: Přehled velkých projektů PS dle jejich zaměření a dle typu žadatele o grant realizovaných v okrese Jeseník v letech 2004–2010

Žadatel	Rozvoj cestovního ruchu	Dopravní infrastruktura	Ostatní/nezařazené projekty
Obce	2	2	0
Interreg III A	2	1	0
OP ČR – Polsko	0	1	0
Olomoucký kraj	1	3	1
Interreg III A	1	1	0
OP ČR – Polsko	0	2	1
Sdružení měst a obcí, mikroregiony, euroregiony	3	0	0
Interreg III A	3	0	0
OP ČR – Polsko	0	0	0
Ostatní	2	0	2
Interreg III A	0	0	0
OP ČR – Polsko	2	0	2

Zdroj dat: CRR, Euroregion Praděd; vlastní zpracování

7.2. Mikroprojekty

Mikroprojekty byly realizovány v rámci všech tří programů přeshraniční spolupráce zaměřených na česko-polskou hranici a implementovaných ve sledovaném území. Jejich administrací byla v okrese Jeseník pověřena česká část Euroregionu Praděd se sídlem ve Vrbně pod Pradědem. Vedle toho bylo v modelovém území realizováno i několik projektů financovaných z prostředků přidělených jiným euroregionům (Euroregion Glacensis a Silesia). Celkem byl pro 170 projektů schválen příspěvek z Evropského fondu regionálního rozvoje v hodnotě 1,8 mil. EUR a průměrná hodnota evropské dotace na jeden projekt dosahovala 10 658 EUR.

7.2.1. Kategorie projektů dle typu realizované aktivity

Ve výčtu projektů lze s ohledem na jejich zaměření a charakter hlavní aktivity nezávisle na prioritách a opatřeních programů identifikovat tři základní typy projektů. V tabulce č. 8 je uveden přehled projektů dle těchto kategorií v rámci jednotlivých období.

Tabulka č. 8: Přehled mikroprojektů dle jejich zaměření realizovaných v okrese Jeseník v letech 2000–2010

Kategorie mikroprojektů	Počet projektů	Podíl na celkové výši dotace (%)	Průměrná cena mikroprojektu (EUR)
Společenská setkávání	96	46	8 755
Phare CBC	10	37	9 498
Interreg III A	36	62	6 113
OP ČR – Polsko	50	44	10 509
Spolupráce, opakovaná setkávání	31	18	10 730
Phare CBC	6	13	5 515
Interreg III A	9	19	7 358
OP ČR – Polsko	16	20	14 583
Cestovní ruch	29	24	14 815
Phare CBC	5	12	6 361
Interreg III A	4	14	4 829
OP ČR – Polsko	20	28	17 483
Ostatní	14	12	14 942
Phare CBC	6	38	16 524
Interreg III A	3	5	6 438
OP ČR – Polsko	5	8	18 146

Zdroj dat: CRR, Euroregion Praděd; vlastní zpracování

Společenská setkávání

Projekty ze skupiny Společenská setkávání jsou nejčastěji realizovaným typem mikroprojektů s 46% podílem na celkové dotaci alokované v české části Fondu mikroprojektů. Průměrná cena mikroprojektu z kategorie Společenská setkávání je v porovnání s průměrnou cenou mikroprojektů v ostatních kategoriích nejnižší. Organizační část mikroprojektu spočívá v přípravě setkání většího počtu lidí (desítek až stovek) nejčastěji s kulturní či sportovní náplní. Přínos společenského setkávání pro rozvoj přeshraniční spolupráce spočívá v umožnění prvotních kontaktů mezi účastníky z obou stran hranice a dále v budování společného povědomí přeshraničních společenství. Cílovou skupinou jsou obyvatelé po obou stranách hranice a vedle toho mohou z akce těžit také návštěvníci regionu. Po celou sledovanou dobu se zhruba třetina mikroprojektů zaměřuje na děti různého věku.

Kvalita projektů se v průběhu let vyvíjela. V období implementace programů CBC – Phare byly organizovány jednodenní společenské akce, které jsou tradiční součástí kulturního a sportovního dění obcí a s jejichž realizací měli žadatelé o grant největší zkušenosti. Příkladem akce jsou „Dny obce Žulová“ či „Výročí založení sboru dobrovolných hasičů ve Zlatých Horách“. V rámci mikroprojektů byly často vyčleněny finance na aktivity, které s organizací hlavní části mikroprojektu přímo nesouvisely (například organizace her pro děti základních škol odehrávajících se v jiném dni než samotná akce). Mezi typické položky, do kterých byl grant investován, patřil například nákup židlí do místního kulturního zařízení či nákup dresů a nášivek pro místní fotbalový klub.

V období realizace mikroprojektů v rámci Iniciativy Interreg III A podíl společenských setkávání na celkovém počtu všech projektů a celkovém výši grantu vzrostl. V menší míře se objevují již i vícedenní a inovativní akce. Program je více promyšlen, ačkoliv stále ještě výrazně převládají tradiční akce, které by se v obci odehrály i bez podpory z evropských fondů.

V současném programovacím období jsou mikroprojekty zařazené do této kategorie náročnější na aktivity a vlastní realizaci, čemuž odpovídá i jejich vyšší průměrná cena. Realizované akce jsou vícedenní, účinkujícími již nejsou pouze místní obyvatelé jako v předchozích obdobích (např. sbor dobrovolných hasičů či děti z mateřské školky), ale častěji se objevují najatí umělci, kteří nepocházejí z místního regionu (příkladem je setkání s profesionálními cyklisty).

Asi ve čtvrtině projektů žadatelé o grant zdůvodňují realizaci akce navázáním na předešlou úspěšnou akci s polským partnerem, což svědčí o vyšším stupni rozvoje přeshraničních kontaktů zejména mezi obcemi a o všeobecném povědomí o činnosti místních kulturních a sportovních spolků po obou stranách hranice.

Významným rysem projektů ze skupiny Společenská setkávání v současném programovacím období je také snaha o využití turistických atraktivit regionu v rámci organizační části projektu či jeho provázání s významnou kulturní či společenskou událostí odehrávající se v regionu. Obce pak také často z grantu projektu financují vlastní propagaci ve formě letáků a průvodců. V menším počtu případů se také vedení obcí snaží společenská setkávání využít pro vzdělávání obyvatel formou workshopů zaměřených např. na informování obyvatel o důsledcích vstupu do Schengenského prostoru či možnostech sociálních služeb v regionu.

Spolupráce či opakovaná setkání

Mikroprojekty v kategorii Spolupráce či opakovaná setkání jsou druhou nejpočetněji zastoupenou skupinou tvořící v rámci každého programu zhruba jednu pětinu realizovaných mikroprojektů. Zejména v současném programovacím období platí, že se tento typ projektů překrývá s kategorií Společenská setkávání. Nejčastěji tak jde o společenskou akci, jejíž součástí je setkání uměleckého souboru za účelem navázání krátkodobé i dlouhodobé spolupráce.

Organizační část projektů kategorie Spolupráce či opakovaná setkávání je zaměřena na menší skupinu lidí (ve většině případů dětí), která se setkává za účelem spolupráce v projektu vymezené oblasti buď jednorázově nebo opakovaně. Projekt je realizován formou jednodenní akce nebo vícedenního pobytu (například společný lyžařský výcvik dětí z české a polské školy).

Dalšími cílovými skupinami mikroprojektů Spolupráce či opakovaná setkávání za všechna sledovaná programová období jsou: folklorní spolky, historické spolky, sportovní oddíly (nejčastěji tenisu a kopané), amatérské hudební kapely, představitelé místní samosprávy, vedení mateřských, základních a středních odborných škol, vedení domova pro seniory atd.

Přínos těchto mikroprojektů pro rozvoj přeshraničních kontaktů a spolupráce je z teoretického hlediska vyšší než u předchozí skupiny, jelikož účastníci projektů se scházejí opakovaně a za účelem plnění zájmové činnosti. Takto se vytváří prostor

pro výměnu základních osobních údajů a navíc účastníky aktivit mikroprojektů spojuje zážitek ze společně vykonané zájmové činnosti.

Cestovní ruch

Mikroprojekty v kategorii cestovní ruch jsou početně zhruba stejně zastoupeny jako mikroprojekty v předchozí kapitole. Jejich význam vzrostl zejména v současném programovacím období, kdy jejich průměrná cena předčila průměrnou cenu projektů z předchozích dvou kategorií.

Projekty lze rozdělit do dvou hlavních skupin dle aktivity projektu. Za první jde o vytvoření fyzických propagačních materiálů a za druhé o realizaci naučné stezky, turistické trasy či orientačního značení v terénu. S ohledem na náplň projektu se jedná o velmi drobné projekty investičního charakteru. Prvek spolupráce členů přeshraničních společenství je zde realizován skrze partnera projektu. Části některých mikroprojektů pak vykazují charakteristiky mikroprojektů z předchozích dvou kategorií (např. představení naučné stezky veřejnosti je doplněno o společenskou akci za účasti českých i polských obyvatel).

Hlavním cílem této skupiny projektů je však propagovat rozvoj cestovního ruchu na Jesenicku, zvýšit atraktivitu mikroregionu, zjednodušit orientaci v regionu, zpřístupnit potenciálně turisticky zajímavá místa či nabídnout nové produkty cestovního ruchu. V malé míře se vyskytují také strategie rozvoje či plánovací dokumentace a konference.

Kvalita mikroprojektů se vyvíjela i v této kategorii projektů. V současném období není výjimkou, že se realizují i technicky náročnější projekty (instalace informačních panelů s internetem). Ve velmi málo případech, pokud to bylo možné zjistit, na sebe projekty navazovaly, převážně se jednalo o izolované akce. Zajímavostí je projekt Propagace Zlaté Hory, jehož cílem bylo zřízení informačních tabulí pro Městské informační centrum ve Zlatých Horách, které bylo nově realizováno v rámci velkého projektu „Propagace Zlatohorsko“.

Ostatní

V kategorii Ostatní jsou zařazeny všechny mikroprojekty, které z hlediska svého zaměření nepatří do předchozích skupin. Tyto projekty tvoří necelou jednu desetinu všech realizovaných mikroprojektů. Jejich podíl byl nejvyšší v rámci období

CBC – Phare. V tomto období byl v rámci CBC – Phare 2001¹⁷ realizován jeden investiční projekt (revitalizace náměstí Hrdinů v Jeseníku). Dále bylo podpořeno vypracování studií proveditelnosti rekonstrukce na třech úsecích silnic 2. třídy v mikroregionu a dva projekty za toto období spočívaly v technické podpoře Společného fondu mikroprojektů.

V rámci programu Interreg III A ČR – Polsko do kategorie Ostatní patří projekty z oblasti životního prostředí. V tomto období se také objevil nový typ mikroprojektu, jehož realizátoři se snaží o vybudování přeshraniční sítě, a to v oblasti poskytování sociálních službám pro veřejnost. Projekt spočíval ve vytvoření internetových stránek shromažďujících data z této oblasti.

V současném období jsou zatím schváleny a realizovány čtyři projekty přeshraničních sítí podporující aktéry cestovního ruchu, členy neziskových organizací či složky integrovaného záchranného systému.

7.2.2. Kategorie projektu dle žadatele o dotaci

V získání dotace z programů přeshraniční spolupráce celkem uspělo 73 subjektů. Pro přehlednost byly tyto subjekty rozděleny dle právního statutu do tří kategorií:

- obce;
- ostatní veřejné neziskové organizace: příspěvkové organizace (kulturní zařízení, školy), svazky obcí, zájmové sdružení právnických osob (Euroregion), mateřské, základní a střední školy;
- občanská společnost: sdružení (sportovní oddíly, občanská sdružení, zájmové sdružení právnických osob), obecně prospěšné společnosti.

Podrobný přehled projektů dle žadatele a kategorie projektu nabízí za celé sledované období tabulka č. 9.

Nejaktivnější skupinou žadatelů byly obce (alespoň jeden mikroprojekt úspěšně realizovalo 20 z 24 obcí ve sledovaném území). Obce nejvíce realizovaly projekty v rámci kategorie společenská setkávání. Naopak nejméně ze všech žadatelů podporovaly spolupráci specifických skupin obyvatel (kategorie Spolupráce, opakovaná setkávání). Celkově obce získaly grant z ERDF v hodnotě přibližně 700 tis. EUR (asi 39 % všech finančních prostředků alokovaných na mikroprojekty za celé sledované období). Mezi obce s největším počtem realizovaných projektů patří Jeseník, Zlaté

---

¹⁷ Realizaci investičních projektů dovozovala pouze pravidla CBC – Phare 2001 (Euroregion Silesia 2011).

Hory, Vidnava a obec Bílá Voda. Seznam obcí a informace o počtu realizovaných projektů je součástí přílohy 10. Dvě obce – Břidličná a Vrbno pod Pradědem nepatří do modelového území. Nejaktivnější dle počtu projektů byly obce v mikroregionu Jesenicko, dohromady realizovaly 21 projektů. Pokud je však počet projektů přepočítán na počet obyvatel v mikroregionu, mikroregion Jesenicko si stojí nejhůře. Naopak subjekty mikroregionu Javornicko jsou v rámci tohoto hodnocení nejúspěšnější (viz příloha 10).

Tabulka č. 9: Přehled mikroprojektů dle typu žadatele o grant realizovaných v okrese Jeseník v letech 2000–2010

Kategorie mikroprojektů	Obce	Veřejné neziskové organizace	Občanská společnost
Společenská setkávání	50	20	26
Phare CBC	8	2	-
Interreg III A	19	6	11
OP ČR – Polsko	23	12	15
Spolupráce, opakovaná setkávání	4	15	12
Phare CBC	-	6	-
Interreg III A	3	3	3
OP ČR – Polsko	1	6	9
Cestovní ruch	13	8	8
Phare CBC	2	1	2
Interreg III A	2	1	1
OP ČR – Polsko	9	6	5
Ostatní	6	4	4
Phare CBC	4	2	-
Interreg III A	1	1	1
OP ČR – Polsko	1	1	3
Celkem	73	47	50

Zdroj dat: CRR, Euroregion Praděd; vlastní zpracování

Druhou nejaktivnější skupinou realizátorů mikroprojektů jsou subjekty ze soukromé neziskové sféry. Nejvíce projektů subjekty této skupiny realizovaly v současném programovacím období, zatímco v období CBC – Phare pouze dva mikroprojekty. Aktivních bylo 33 subjektů (viz příloha 11), zhruba čtvrtinu těchto subjektů tvoří sportovní oddíly a sdružení. Sídlo ve sledovaném území nemá sedm z těchto subjektů. Nejaktivnějším subjektem byla Jesenická, o.p.s – společnost z části

financovaná městem Jeseník, která v místě svého působení funguje jako poradenská firma a provozovatel informačního centra v Jeseníku. Celkově získaly subjekty ze soukromého neziskového sektoru grant z ERDF v hodnotě přibližně 590 tis. EUR (asi 33 % všech finančních prostředků alokovaných na mikroprojekty za celé sledované období).

Třetí neaktivnější skupinu úspěšných žadatelů o grant tvoří veřejné neziskové organizace. Na realizaci projektů se v rámci této skupiny podílelo 18 subjektů (viz příloha 12). Čtvrtinu z nich tvořily školy různého vzdělávacího stupně, proto tato skupina žadatelů vykazuje nejvíce projektů v kategorii „Spolupráce, opakovaná setkání“. Čtyři subjekty soukromého neziskového sektoru nepocházejí ze sledovaného území a pouze tři subjekty byly aktivní ve všech třech sledovaných programových obdobích (Městská kulturní zařízení Jeseník, Městská kulturní zařízení Javorník a Sdružení měst a obcí Jesenicka). Celkově získaly subjekty z veřejného neziskového sektoru grant z ERDF v hodnotě okolo 510 tis. EUR (asi 28 % všech finančních prostředků alokovaných na mikroprojekty za celé sledované období).

7.3. Zhodnocení

- Ve sledovaném období 2000–2010 bylo s podporou finančních prostředků programů přeshraniční spolupráce realizováno dohromady 186 projektů za příspěví 14,443 mil EUR z EDRF.

- Celkově 11 různých subjektů realizovalo 16 velkých projektů. Počtem převažovaly projekty zaměřené na rozvoj cestovního ruchu, avšak z finančního úhlu pohledu byly nejvýznamnější projekty zaměřené na rozvoj dopravní infrastruktury. Příspěvek z ERDF na pouze tři z těchto projektů tvoří 63 % všech prostředků investovaných do velkých projektů ve sledovaném území. Nejvýznamnějším realizátorem byl Olomoucký kraj.

- Velké projekty tvoří ve srovnání s mikroprojekty početně nevelkou skupinu projektů (asi 10 % všech realizovaných projektů), avšak z pohledu finanční náročnosti jsou skupinou nejvýznamnější (na celkové částce se podílí 87 %).

- V rámci mikroprojektů byly realizovány tři hlavní typy aktivit: společenská setkávání, projekty zaměřené na spolupráci menších skupin a projekty z oblasti podpory cestovního ruchu. Nejvíce zastoupené byla

společenská setkávání – 96 projektů, v rámci kterých bylo alokováno 46 % finančních prostředků z EDRF za celé sledované období.

- Kvalita mikroprojektů se od počátku sledovaného období zvyšovala. V současném období byly v projektech vysledovány příklady dlouhodobějšího partnerství mezi subjekty po obou stranách hranice.

- Nejvýznamnější skupinou mezi subjekty realizujícími mikroprojekty je skupina obcí. Celkem obce získaly na 73 projektů 39 % finančních prostředků z ERDF alokovaných v celém sledovaném období do realizace mikroprojektů. Většina obcí ve sledovaném území realizovala alespoň jeden mikroprojekt. V rámci hodnocení, kdy byl počet projektů přepočten na počet obyvatel, se ukázaly jako nejaktivnějšími obce z mikroregionu Javornicko.

- Výraznou skupinu projektů jak mezi velkými projekty, tak mezi mikroprojekty tvoří aktivity na podporu cestovního ruchu.

8. Případové studie vybraných projektů

Následující kapitola poskytuje přehled výsledků hlavní empirické části diplomové práce. Jednotlivé případové studie jsou prezentovány shodným způsobem a každá z nich je ukončena závěrečným zhodnocením projektu. Úspěšnost projektů, resp. jejich příspěvků k rozvoji přeshraničních kontaktů a socioekonomickému rozvoji sledovaného území, je souborně zhodnocena v poslední dílčí kapitole. Děje se tak v kontextu sledovaných faktorů, které ovlivnily výběr projektů pro případové studie.

8.1. *Projekt 1: Slavnosti obce Uhelná*

Projekt „Slavnosti obce Uhelná“ (CZ.3.22/3.3.07/09.01406) byl realizován od května do září 2010. Polským partnerem se stala Gmina Stronie Slaskie. Celková cena projektu byla 14 745 EUR a příspěvek z ERDF činil 12 533 EUR. Hlavní část projektu byla realizována v rekreačním obecním areálu Pelnář, vedlejší akce se odehrály v sídlech spadajících pod obec Uhelná.

Zdůvodnění výběru projektu

Projekt byl vybrán jako zástupce projektů v kategorii společenská setkání. Výstupem projektu byla společenská akce pořádaná obcí Uhelná k příležitosti 720. výročí od založení obce a 120. výročí založení Sboru dobrovolných hasičů v obci. Obec Uhelná dále patří z hlediska počtu obyvatelstva k menším obcím v regionu a její pozici vůči centru regionu Jeseníku je poměrně nevýhodná. Neleží však v bezprostřední blízkosti státní hranice (např. ve srovnání se Zlatými Horami). Tento projekt je jediným, který zatím obec realizovala.

Popis realizace projektu

První akcí realizovanou v rámci projektu bylo dne 22. května Svěcení zvonu v Horním Fořtu. Tato akce proběhla bez účasti polských sousedů. Odpoledne se sešli obyvatelé Uhelné a Horního Fořtu na mši svaté a poté následovalo kácení májky. Další akce se odehrála ve Vilémovicích dne 14. 8. 2010, kdy se konaly tradiční hody. Horní Fořt a Vilémovice jsou místní částí obce Uhelná.

Hlavní organizační část projektu zahrnovala třídní společenskou akci realizovanou ve dnech 27. – 29. 8. 2010. V pátek 27. 8. byl připraven program pro děti. S dětmi byl vypraven autobus do polských Medvědích jeskyní (nalézají se na polské straně blízko státní hranice). Zúčastnilo se 45 dětí z české strany. Ve stejnou dobu

v areálu bývalého dolu Pelnář proběhl tzv. Den Polska. Spočíval v kulturním odpoledni, kdy vystoupily tři polské kapely a polští občané v lidových krojích nabízeli u stánků své tradiční výrobky. Akce se zúčastnilo okolo 250 účastníků, účast z české a polské strany byla vyrovnaná. V místním měřítku šlo z pohledu návštěvnosti, dle slov starosty obce, o bohatě navštívenou akci, která se setkala s pozitivním ohlasem obyvatel obce. V sobotu 28. 8. byla hlavní náplní slavnosti hasičská soutěž O pohár starosty obce. Této části se zúčastnilo již pouze asi 20 polských občanů – dobrovolných hasičů. Účast na této části byla celkově velmi nízká díky extrémně nepříznivému počasí. Z tohoto důvodu, po dohodě s Euroregionem Praděd, proběhla náhradní akce v termínu od 25. 9. – 26. 9. 2010. V poslední den „Slavností obce Uhelná“, v neděli 29. 8. 2010, proběhla mše svatá v kostele sv. Kateřiny v Uhelné již bez polské účasti.

V rámci náhradní akce znovu v obci proběhla plánovaná soutěž hasičů a během odpoledne vystoupily české soubory (25. 9.). Druhý den byly připraveny hry pro děti. Účast z polské strany reprezentoval Sbor dobrovolných hasičů Gminy Stronie Slaskie.

Role partnera

Polský partner, Gmina Stronie Slaskie, byl, dle slov starosty, vybrán díky své geografické poloze, jelikož jde o nejbližší polskou obec za státní hranicí. Před realizací projektu nedocházelo k žádné spolupráci mezi vedením obou obcí, stejně tak obec Uhelná nespolečně pracuje s žádnou další institucí za státní hranicí. Polský partner o realizaci projektu jevil zájem a aktivně se jej zúčastnil jak ve fázi plánování, tak realizace.

Udržitelnost projektu

Po ukončení projektu došlo ke dvěma vzájemným přátelským návštěvám delegací zástupců obcí (do června 2011). Společným tématem byla výstavba silnice v české části regionu a její napojení na již opravenou vozovku vedoucí ze Stronie Slaskie směrem k obci Uhelná. Na tomto místě bylo, dle slov starosty, Ministerstvem vnitra ČR plánováno zřízení nového hraničního přechodu, k čemuž do června 2011 nedošlo. Starosta obce s návrhem rekonstrukce silnice však u Ředitelství silnic a dálnic ČR neuspěl. Dalšími společnými tématy týkajícími se rozvoje obce byla bezpečnost v obci a aktivity Poláků, které vzbuzovaly nepřátelské reakce vůči polským občanům u českého obyvatelstva (šlo o kauzu sběru hub, který není na českém území zákonem

omezen, což vede Poláky k jejich nadměrnému sběru a prodeji na místních českých trzích).

Díky aktivitám projektu byla dále navázána spolupráce místního sboru dobrovolných hasičů s polským sborem a od září 2010 do června 2011 proběhly dvě společné hasičské soutěže.

Zkušenosti subjektu s realizací projektu

Realizátor projektu si na přípravu projektové žádosti a administraci projektu najal profesionální firmu. Starosta obce hodnotil spolupráci s firmou a její výkon jako bezproblémový. Do června 2011 však Euroregion Praděd obci nevyplatil schválenou dotaci, což je, dle slov starosty, pro obec limitující, a proto si z finančního hlediska nemůže během jednoho roku dovolit pořádat více akcí v podobném rozsahu. Starosta v tomto kontextu upozornil na efektivnější nastavení Programu obnovy venkova Olomouckého kraje.

Realizátor projektu a jím další realizované projekty

Obec Uhelná čítá 505 obyvatel, je situovaná v lesnicko-zemědělském kraji, který se potýká s transformačními obtížemi; dle slov starosty zde 90 % průmyslové malovýroby po roce 1989 zaniklo, stejně tak zanikla i pracovní místa v zemědělském sektoru. Z rozhovorů s obyvateli bylo zjištěno, že potřeba spolupráce přes hranici je zde pociťována ještě více než v obcích blízko Jeseníku (dojezd za zdravotní péčí, záchranný systém). Starosta hodnotil vývoj ve státní správě jako stále se vzdalování se Česku (např. bylo zrušeno pracoviště Pozemkového fondu v Jeseníku) a přibližování se Polsku.

V květnu 2011 byla, dle statistiky vedené Obecním úřadem Uhelná, nezaměstnanost 19,2 % a v lednu 2011 vzrostla na 36,2 %, a to díky dočasnému zániku sezónních pracovních míst v oblasti. V obci bylo v květnu 2011 zhruba 260 ekonomicky aktivních obyvatel, přičemž asi 60 % zaměstnávala obec. Mladí lidé, kteří nemají rodiny, si dle slov starosty hledají často práci mimo region. Častá je i sezónní vyjíždka obyvatel za prací, velká část z nich pracuje ve stavebních firmách.

Současný starosta (v červnu 2011) byl ve funkci od roku 2006 a diskutovaný projekt byl prvním realizovaným projektem z programů přeshraniční spolupráce v historii obce vůbec. Předchozí vedení obce nejevilo o realizaci akcí s polskou stranou zájem.

Kontext projektu

Z rozhovorů s obyvateli obce a se starostou obce vyplývá, že neformální přeshraniční kontakty na úrovni obyvatel se odehrávaly již i před realizací projektu. V nevelké míře se rozvíjí od otevření hranic v 90. letech. Spočívají zejména v osobních návštěvách. Čeští obyvatelé si vytvářejí neformální kontakty zejména při cestách za nákupy věcí denní spotřeby na polské straně. Oblíbeným místem pro nákupy se sortimentem srovnatelným s nabídkou v krajském městě Olomouci je Paczkow, který je vzdálený od obce Uhelná 10 km, stejně tak je výhodnější nakoupit pohonné hmoty na polské straně. Význam těchto možností se zvyšuje zejména v zimě, kdy jsou místní komunikace obtížněji sjízdné. Obyvatelé obce Uhelná a okolních obcí např. také využívají otevřené česko-polské hranice při cestování do severních Čech.

Závěrečné zhodnocení

Projekt „Slavnosti obce Uhelná“ byl zrealizován dle pravidel Fondu mikroprojektů a spolupráce mezi obcí a Euroregionem Praděd proběhla bez obtíží. Jako neefektivní se však ukázalo technické nastavení programu přeshraniční spolupráce, kdy finanční dotace nebyla na účet obce převedena v časovém horizontu přijatelném pro obec. Nepodařilo se dokázat, že by projekt vedl k navázání dlouhodobé neformální spolupráce významné pro rozvoj obce mezi žádnou ze skupin účastníků. Z výsledků vyplývá, že překážkou je chybějící potenciál pro rozvoj kontaktů a možností spolupráce s vybranou obcí ležící za bariérou Rychlebských hor. Obyvatelé obce Uhelná se přirozeně orientují na jiné polské partnery. Na otázku proč si obec pro projekt nevybrala obec Dziewietlice, která je na cestě do Pazckowa (severně od obce Uhelná), starosta odpověděl, že tato obec je již neformálním partnerem obce Bernartice. Z pohledu obyvatel obce projekt přispěl k místnímu kulturnímu životu, jelikož se v místním měřítku jednalo o nadprůměrně bohatou společenskou akci. Z bohaté účasti obyvatel obce je možné soudit, že čeští obyvatelé nejsou polským obyvatelům nepřátelsky nakloněni. Lze se také domnívat, že projekt přispěl k odbourání předsudků a k budování důvěry mezi obyvateli. Bylo však zjištěno, že sami obyvatelé obce Uhelná aktivně spolupráci s polskými sousedy nevyhledávají. Přínosem projektu pro obec bylo pokrytí finančních nákladů obecní společenské akce z evropských zdrojů, jelikož celková cena akce tvořila asi 15 % ročního rozpočtu obce. Realizace projektu byla zásluhou osobní aktivity starosty obce podpořená vstřícným přístupem Euroregionu Praděd.

8.2. Projekt 2: Děti – naše budoucnost

Projekt Děti – naše budoucnost (CZ.3.22/3.3.07/08.00080) byl realizován v průběhu školního roku 2008/2009 mezi partnerskými školami v Mikulovicích a Glucholazech. Celková cena projektu byla 27 769 EUR a příspěvek z ERDF činil 23 604 EUR. Organizační částí projektu spočívala v realizaci čtyř samostatných akcí pro děti s cílem snížení komunikačních bariér a vzájemných předsudků.

Zdůvodnění výběru projektu

Projekt byl vybrán jako zástupce v kategorii projektů zaměřených na aktivní spolupráci a setkávání se užší skupiny obyvatel. Jeho cílovou skupinou byly děti, čímž reprezentuje významnou část projektů také ve skupině projektů „společenská setkání“. Realizátor Základní škola v Mikulovicích se nachází 12 km od Jeseníku, centra sledovaného území, a v blízkosti státní hranice. Obcí Mikulovice prochází silnice č. 44, která je hlavním dopravním tahem procházející sledovaným územím směřujícím do Polska. V obci se nachází nejdůležitější hraniční přechod v oblasti. Realizátor projektu Základní škola v Mikulovicích realizoval v letech 2006–2010 se stejným polským partnerem celkem pět projektů.

Popis realizace projektu

Projekt zastřešila dohoda mezi řediteli obou škol, kteří sjednali termíny a základní parametry projektu. V průběhu školního roku 2008/2009 proběhlo několik jednotlivých akcí: lyžařský kurz, cyklistický tábor, hry v přírodě a plavecké závody. Každou z těchto akcí zastřešoval jeden český učitel, který byl zodpovědný za její realizaci a organizační podrobnosti domlouval s určeným polským kolegou. Akce proběhly podle plánu a bez komplikací a každé z nich se zúčastnily děti jednoho ročníku, tedy zhruba 40 českých a polských dětí a několik dospělých z obou stran hranice.

Při realizaci projektů učitelé nezaznamenali větší problémy. Během aktivit nebylo třeba používat překladatele, jelikož základním pokynům všechny děti rozuměly v obou jazycích. Avšak během spolupráce dětí učitelé pozorovali rozdíly v mentalitě, která je více nábožensky založená u polských dětí, a také při realizaci „outdoorových“ aktivit polské děti zaostávaly za českými. Sportovní vybavení polských dětí bylo celkově v horším stavu a neudržované. S ohledem na tyto zkušenosti učitelé upravovali program dalších akcí v rámci projektu.

Role partnera

Polská škola v Glucholazech byla, dle slov ředitele školy, pro spolupráci vybrána, protože jde o geograficky nejbližšího potenciálního partnera. Před realizací projektů přeshraniční spolupráce nedocházelo k žádným kontaktům mezi oběma základními školami. Zástupce ředitele školy zhodnotil roli Základní školy v Mikulovicích jako iniciátora veškerých aktivit a podnětů ke zlepšení, i když v souvislosti s posledními projekty (v červnu 2011) zaznamenal, rostoucí iniciativu z polské strany.

Udržitelnost projektu

Spolupráci se po skončení projektu, dle zástupce ředitele školy, podařilo udržovat díky další možné finanční podpoře z programu přeshraniční spolupráce. Vedení školy spolupráci se Základní školou Glucholazy podporuje kvůli pozitivním dopadům na žáky, jelikož naplňuje následující cíle: snížení bariér v komunikaci v polském jazyce mezi dětmi, odstranění kulturních předsudků. Vedení školy vnímá situaci v modelovém území tak, že děti budou v budoucnosti více odkázáni na polskou stranu a škola by je proto měla na tuto situaci pomoci připravit. Dle slov ředitele školy však další spolupráce po skončení současného programovacího období není jistá, jelikož škola nedisponuje dostatečnými finančními zdroji, aby mohla ve spolupráci v rozsahu, který umožňuje financování projektů přeshraniční spolupráce, pokračovat.

Udržitelnost projektu z hlediska nově navázaných vztahů mezi žáky je obtížné prokázat. Dle slov učitelky organizující jednu z částí novějších projektů děti kontakt s polskými vrstevníky vítají a mezi některými z nich se rozvíjejí přátelství. Nejde však o intenzivní kontakty, jelikož bariérou je geografická vzdálenost a chybějící veřejná doprava přes hranice.

Zkušenosti subjektu s realizací projektu

Administrace projektu dle slov účetní školy proběhla bez větších problémů. V případě nejasností byl kontaktován Euroregion Praděd a vše bylo operativně vyřešeno. Projektová dokumentace byla zpracována ředitelem školy, který pro její přípravu, využil své znalosti a kontakty z jednání obecního zastupitelstva Mikulovic.

Výhodou realizace projektů, dle slov zástupce školy, bylo také to, že škole zůstalo drobné vybavení, které si pro realizaci projektu škola pořídila (například nový sporák pořízený pro jednu z aktivit následujícího projektu).

Realizátor projektu a další realizované projekty

Základní škola v Mikulovicích je spádovou školou, k čemuž přispívá relativně výborná dopravní obslužnost Mikulovic v porovnání se zbytkem regionu. Skládá z I. a II. stupně základní školní docházky. Ve většině ročníků je pouze jedna třída a celkem ji navštěvuje okolo 250 žáků. Škola disponuje dvěma budovami, tělocvičnou, jídelnou a vlastní prodejnou školních potřeb. V jejich prostorách se dále nachází učebny Základní umělecké školy Mikulovice a obecní knihovna. Budova školy je ve výborném stavu. Škola je jedna z nejlépe vybavených školských zařízení ve sledované oblasti.

Vedení školy je aktivní a pořádá mnoho kroužků pro děti, které jsou nad rámec základních vyučovacích osnov. Z přehledu aktivit, které škola pořádá, a z přístupu a smýšlení pedagogického sboru lze soudit, že vedení Základní školy v Mikulovicích je moderně smýšlející a aktivně se snaží upravit aktivity školy potřebám dětí v regionu. Ve školním roce 2010/2011 zrušilo vedení školy pro nezájem dětí tradiční školní výlety a nahradilo je exkurzemi, které jsou v každém ročníku zaměřeny na vzdělávání v jiné oblasti. Žáci se mj. účastní různých soutěží pořádaných různými subjekty v širším regionu a škola využívá i možnosti akcí pořádaných u polského souseda.

Základní škola Mikulovice realizovala dalších pět projektů z programů přeshraniční spolupráce. Typově se jednalo o stejné projekty, kdy se styl a rozsah spolupráce se Základní školou Glucholazy neměnil.

Dle slov ředitele školy byl první projekt přeshraniční spolupráce realizován díky informacím, které byly jeho osobou získány na jednání obecního zastupitelstva Mikulovic. Přeshraniční spolupráce byla vedením školy schválena, jelikož odpovídala širším školním výchovným cílům a dotace z evropských fondů realizaci umožňovala.

Zasazení projektu do širších souvislostí

V modelovém území se nachází okolo 20 základních škol, z čehož pouze tři školy možnosti realizace projektů ve spolupráci s polskou školou využívají. Na otázku, proč ostatní základní školy nejsou ve sledovaném území v tomto směru aktivní, ředitel odpověděl, že Základní škola Mikulovice se sama potýká s potížemi se spolufinancováním projektů a finančně projekty může dovolit pouze díky podpoře Obecní rady Mikulovice. Mikulovice jsou jednou z největších obcí v regionu, a proto disponují větším rozpočtem. Je možné předpokládat, že ostatní, menší základní školy v regionu, projekty přeshraniční spolupráce z tohoto důvodu nerealizují.

Akce tohoto typu jsou učitelským sborem a vedením Základní školy Mikulovice považovány i přes tyto komplikace za přínosné a stojící za to zejména z toho důvodu, že děti samy již nerozumí polštině jako starší generace. Ačkoliv je v příhraničí dostupné vysílání polské televize (díky kterému dle slov zaměstnanců školy starší generace polštině lépe rozumí než současná generace), mladá generace nejeví o polštinu velký zájem. Mnohem populárnější je na škole angličtina. Kromě jazykové bariéry mají projekty za cíl bourat i kulturní bariéry, které podle názoru učitelky v oblasti stále existují.

Závěrečné zhodnocení projektu

Projekt „Děti – naše budoucnost“ byl z pohledu pravidel Fondu mikroprojektů realizován úspěšně. Jednalo se již o osvědčený způsob spolupráce s polským partnerem. Na základě pravidelné realizace stejně zaměřených projektů došlo k upevnění neformálních kontaktů mezi dospělými účastníky projektů, avšak efekty projektů na názory a smýšlení dětí se nepodařilo ověřit. Vzhledem k faktu, že děti nejsou intenzivně vystaveny polskému vlivu, je možné se domnívat, že projekty jsou významným faktorem, který pomáhá budovat pocit důvěry mezi budoucí generací obyvatel v pohraničí. Z pohledu realizátora projektu ZŠ Mikulovice je finanční podpora z programů přeshraniční spolupráce přínosem pro rozpočet školy a dovoluje lépe naplňovat výchovné a vzdělávací cíle. Pro realizaci projektů byla rozhodující iniciativa ředitele školy a jeho kontakty v zastupitelstvu obce Mikulovice a finanční zázemí poskytované obcí.

8.3. Projekt 3: Koncert pro Jeseníky/Hip hop workshop

Projekt „Koncert pro Jeseníky/Hip hop workshop“ (CZ.3.22/3.3.07/10.01748) byl realizován 19. 6. – 20. 6. 2010 v Jeseníku. Polským partnerem byl Kulturní dům Nysa. Celková cena projektu byla 7 141 EUR a příspěvek z ERDF činil 6 069 EUR. Cílem projektu kromě česko-polského setkání během koncertu pod širým nebem byla také podpora mladých umělců z obou dvou stran hranice zabývajících se hip-hop tancem.

Zdůvodnění výběru projektu

Projekt byl vybrán jako zástupce v nejhojněji zastoupené kategorii projektů „společenská setkání“. Výstupem projektu je kulturní akce pro širokou veřejnost. Městská kulturní zařízení Jeseník (dále jen MKZ Jeseník) jsou v této kategorii

ve sledovaném období nejaktivnějším úspěšným žadatelem a druhým nejaktivnějším subjektem v modelovém území vůbec. MKZ Jeseník jsou dále zástupcem subjektů působících v jádru regionu.

Popis realizace projektu

„Koncert pro Jeseníky“ byl poprvé realizován v roce 2009 k příležitosti výročí 40 let od založení CHKO Jeseníky. Pro úspěch se MKZ Jeseník rozhodla akci zopakovat v roce 2010, na což získaly dotaci z programu přeshraniční spolupráce. Koncert proběhl 19. 6. v areálu Astur v Jeseníku. Dohromady vystoupilo sedm českých a čtyři polské kapely. Vstup pro veřejnost byl zdarma (pravidla programů přeshraniční spolupráce nedovolují, aby projekty vynesly organizátorovi finanční zisk). Akce se stejným názvem a obdobným programem proběhla i v roce 2011. Akce se zúčastnilo přes stovku diváků, převažovalo české obcenstvo, MKZ Jeseník však přesný poměr účastníků z české a polské strany, dle slov vlastního zaměstnance, nezaznamenaly.

Druhou část projektu tvořil taneční workshop vedený profesionálním tanečníkem z pražské taneční školy „The Next Movement“. Ve dnech 19. 6. – 20. 6. 2010 tři lekce různých tanečních stylů v tělocvičně Základní školy v Jeseníku. Další součástí projektu byl hudební workshop, který proběhl ve studiu Půda v Divadle P. Bezruč. České a polské dětské taneční hip hop skupiny zde nacvičily společnou skladbu, se kterou vystoupily „Koncertu pro Jeseníky“. Této části se zúčastnilo okolo 50 dětí z obou dvou stran hranice.

Role partnera

Polským partnerem byl Kulturní dům v Nyse, který je hlavní kulturní institucí na polské straně hranice. Je dlouhodobým partnerem MKZ Jeseník. Jeho role byla díky bohaté předchozí spolupráci již poměrně ustálená, jelikož obě instituce společně do června 2010 zrealizovaly devět projektů finančně podpořených z české části Fondu mikroprojektů. Kulturní dům Nysa poskytl MKZ Jeseník kontakty na polské kapely a propagoval akci na polské straně.

Udržitelnost projektu

Spolupráce mezi oběma institucemi probíhala i v roce 2011, kdy se MKZ Jeseník účastnila „velkého projektu“ iniciovaného Kulturním domem v Nyse s cílem strukturálního upevnění spolupráce obou institucí. Vzájemná spolupráce se tímto projektem výrazně zkvalitnila a prohloubila. V plánu je kromě propagace vzájemné

spolupráce mezi obyvateli po obou stranách hranice také intenzivní výměna zkušeností a pravidelné sdílení informací pomocí pořízení konferenčních obrazovek a přímého přenosu ze zasedání rad obou institucí.

Navázání nových kontaktů mezi účastníky akce se v rámci terénních prací nepodařilo prokázat. Zaměstnanec MKZ Jeseník však argumentoval, že akce jak pro širokou veřejnost, tak jednotlivé kulturní skupiny po obou stranách hranice jsou v programu MKZ Jeseník dlouhodobě pravidelně zařazovány z důvodu jejich hojné návštěvnosti.

Zkušenosti subjektu s realizací projektu

Pro MKZ Jeseník byl projekt jedním z mnoha podobného rázu a jelikož je profesionálním pořadatelem kulturních akcí v regionu, nevyskytly se žádné obtíže. MKZ Jeseník také kladně hodnotila proběhlé workshopy. Zaměstnanec MKZ Jeseník upozornil na vysoké nároky na propagaci programu přeshraniční spolupráce kladené Ředitelstvím Euroregionu Praděd. Naopak s administrací projektu a přípravou projektových žádostí nebyly potíže, věnoval se jí specializovaný dotační poradce, který byl toho času zaměstnán u společnosti Jesenická rozvojová o.p.s., finančně podporované městem Jeseník. Tento poradce zpracovával projektové žádosti pro velké množství dalších institucí v Jeseníku a jeho okolí.

Realizátor projektu a jím další realizované projekty

Městská kulturní zařízení Jeseník jsou příspěvková organizace zřízená Městem Jeseník. Jsou hlavním pořadatelem kulturních akcí v regionu. Do správy instituce patří Kino Pohoda, Divadlo Petra Bezruče a další menší prostory vhodné pro pořádání kulturních a společenských akcí. MKZ Jeseník pořádají jak kulturní akce pod širým nebem pro stovky diváků, tak drobné besedy pro specializované publikum. Součástí jejich činnosti je práce s dětmi a slouží jako zprostředkovatel kulturních kontaktů pro celý mikroregion. Dle slov zaměstnance MKZ Jeseník je jejich cílem nabízet pro celý mikroregion kvalitní kulturní program, a tím zvyšovat atraktivitu místa nejen pro obyvatele, ale také pro návštěvníky a podpořit celkovou strategii rozvoje sledovaného území zaměřenou na cestovní ruch.

Stálým příspěvovatelem do rozpočtu instituce je Město Jeseník. Příspěvek na rok 2010 činil zhruba 5 mil. Kč. Městská kulturní zařízení Jeseník svou činnost významnou měrou financují díky grantům nabízených různými institucemi, nejčastěji

Olomouckým krajem. V roce 2010 takto získaly zhruba 6 mil. Kč. Jsou druhým nejúspěšnějším subjektem (prvním je Město Jeseník), který od počátku implementace programů přeshraniční spolupráce na Jesenicku realizuje projekty. Do konce sledovaného období (červen 2011) realizovalo dalších 10 projektů podpořených z Fondu mikroprojektů Euroregionu Praděd.

Zasazení projektu do širších souvislostí

Město Jeseník je centrem regionu, spádovou oblastí, a tomu odpovídají i ambice MKZ Jeseník připravovat zajímavý kulturní program. Městská kulturní zařízení fungují v omezené míře i v dalších městech a větších obcích regionu (např. Javorník, Zlaté Hory, Vidnava), ale nedosahují takového rozsahu činnosti a nedisponují stejnými finančními možnostmi jako MKZ Jeseník, které si mohou dovolit financovat vystoupení známých interpretů a nejen místních kulturních souborů.

Několikaletá spolupráce MKZ Jeseník a Kulturního domu Nysa spočívá zejména ve výměnách umělců, kdy si instituce navzájem zprostředkovávají kontakty a tím si vzájemně obohacují kulturní akce. Zejména jde o kontakty na místní umělce, ale nezřídka jde i o vzájemné pozvání na vystoupení interpretů národního významu z obou stran hranice. Dalším způsobem spolupráce jsou výměny mládeže různých kroužků, které hodnotí jako přínosné i z toho důvodu, že mezi současnými dětmi na obou stranách hranice funguje jazyková bariéra.

Dle slov zaměstnance MKZ Jeseník a vedoucího turistického informačního centra je polská kultura bohatší na tradice, jelikož na polské straně nedošlo k výměně obyvatelstva jako na Jesenicku a v ostatním bývalém česko-německém pohraničí po druhé světové válce. Na základě těchto faktů usuzují, že pro českou veřejnost je polská kultura poměrně zajímavá.

Polská účast na akcích MKZ Jeseník, se dle slov zaměstnance MKZ Jeseník, mění vzhledem k programu akce a její zajímavosti pro publikum. MKZ Jeseník však nemonitorují poměr českých a polských návštěvníků a u akcí, kdy je vstupné volné, typu Koncert pro Jeseníky, přesný počet návštěvníků ani neznají.

Celkový přínos celé spolupráce je zaměstnancem MKZ Jeseník hodnocen jako nejen přínos pro dramaturgii akcí, ale také ve sdílení zkušeností ve všech možných sférách včetně provozních záležitostí obou institucí jako administrativa apod. Kulturní dům Nysa má výhodu ve větší propracovanosti organizace akcí, naopak MKZ Jeseník disponují propracovanějším systémem distribuce vstupenek a propagace v jesenickém

regionu. Vstupenky jsou k dispozici jak online, tak je možné je zakoupit v každém informačním turistickém centru na Jesenicku. Tento systém Kulturní dům v Nyse plánuje po vzoru českého partnera také zavést. Dlouhodobá vize rozvoje MKZ Jeseník je spojena se spoluprací s Kulturním domem v Nyse.

Závěrečné zhodnocení projektu

V době realizace projektu „Koncert pro Jeseníky/Hip hop workshop“ měla MKZ Jeseník již mnohé zkušenosti s administrací a realizací projektů z Fondu mikroprojektů, proto nedošlo k porušení smluvních podmínek; ani z pohledu realizátora nevznikly žádné komplikace. Avšak vzhledem k rozsahu v rámci projektů realizovaných akcí je pro realizátora obecně obtížné dodržet pravidla Fondu mikroprojektů na propagaci. Výhoda realizátora spočívá v odborném personálním zajištění a zároveň v poloze v centru sledovaného území, která umožňuje sdílení informací a specializovaných služeb (např. vypracování projektové žádosti) s ostatními subjekty. Bylo prokázáno, že podpora z programů přeshraniční spolupráce přispěla k vybudování silného partnerství mezi zúčastněnými institucemi, které je možné zhodnotit jako významné i pro socioekonomický rozvoj sledovaného území, jelikož napomáhá lepší image Města Jeseník i podporuje cestovní ruch. Toto partnerství se bohatě rozvíjí i nad rámec aktivit projektů a je možné zhodnotit jako dlouhodobé.

8.4. Projekt 4: Hornické památky

Projekt „Hornické památky“ (Pr/2003.0007) byl schválen v rámci programu CBC Phare 2003, avšak jeho realizace proběhla až v roce 2005. Žadatelem o grant a realizátorem projektu byl Klub přátel Zlatých Hor (KPZH). Partnerem projektu byl Klub přátel Glucholaz. Projekt spočíval v instalaci naučné stezky a jeho cílem byla podpora cestovního ruchu ve Zlatých Horách. Celkové náklady na projekt činily 3 500 EUR a z Evropského fondu pro regionální rozvoj byl projekt podpořen 3 150 EUR.

Zdůvodnění výběru projektu

Projekt byl vybrán jako zástupce projektů realizovaných na podporu cestovního ruchu. Výstupem projektu je naučná stezka. Realizátorem je subjekt z nestátního neziskového sektoru pocházející ze Zlatých Hor. Realizátor, Klub přátel Zlatých Hor (dále jen KPZH), byl prvním subjektem neziskového nestátního sektoru, kterému byla žádost o grant z programu přeshraniční spolupráce schválena a jediným svého typu v období

realizace programů Phare. Zlaté Hory se nachází v těsné blízkosti státní hranice, a proto se zde dá předpokládat větší potenciál pro přeshraniční spolupráci a vliv historické tradice na realizaci projektu.

Popis realizace projektu

Pro projekt naučné stezky bylo nejdříve vybráno vhodné místo okolo Hornického skanzenu Zlatorudných mlýnů. Poté byly členy KPZH zhotoveny dřevěné tabule, na které byl připevněny naučné texty připravené členem klubu zájímajícím se o historii zlatokopectví v oblasti. Celkem bylo instalováno 11 zastavení zahrnující popis historie místa, popis hlavních atraktivit a poučení o místních přírodních zajímavostech, resp. naučná stezka popisuje hlubinné a povrchové dolování zlata od 80. let 19. století. Texty byly vyrobeny v česko-polské dvojjazyčné mutaci. Stezka byla pojmenována „Údolí ztracených štol“. Celý projekt včetně vypracování žádosti o grant a závěrečné zprávy KPZH realizoval svépomocí.

Stezka je instalována asi 200 m od silnice č. 457 spojující Zlaté Hory a Ondřejovice. Podél silnice se nachází parkoviště pro zhruba 20 vozidel a dále je stezka dostupná pěšky. V červnu 2011, šest let od instalace, se stezka nalézala ve výborném technickém stavu. Hornický skanzen, kolem kterého je rozestavěna, byl v provozu během turistické sezony v roce 2011 a slouží jako památka na povrchové i hlubinné dolování zlata v oblasti. Provádí se zde prohlídky a v místě se nachází stánek se suvenýry. Otvírací doba je od května do října denně a v listopadu o víkendech, což je i období, po které je naučná stezka navštěvována. Na stezce se dále nachází další regionální zajímavost pojmenovaná jako místo, „kde voda teče do kopce“. Naučná stezka se nachází asi 3 km od Zlatých Hor (chůzí po turistické značce) a asi 2 km od železniční stanice Zlaté Hory. Místo není z okolních sídel dostupné autobusovou dopravou. Lokalitou prochází zelená turistická značka propojující Rejvíz (Národní přírodní rezervace) a Zlaté Hory. Celková trasa je dlouhá 9 km. Díky své poloze a délce je naučná stezka v Údolí ztracených štol nejpřístupnější stezkou v okolí Zlatých Hor.

Role partnera

Polským partnerem byl Klub přátel Glucholaz. Stejně jako KPZH je jeho hlavní náplní studium historických pramenů a rekonstrukce místních historických událostí. Dle slov předsedy KPZH předmět jejich společného zájmu sahá do historicky vzdáleného období (od 13. století dále), kdy území Zlatých Hor a Glucholaz neoddělovala státní hranice,

a proto je pro kluby vzájemná výměna informací a historických pramenů nezbytná. Kluby spolupracovaly před začátkem projektu a jejich kontakt probíhal i v červnu 2011. Navzájem si zprostředkovávají kontakty na odborníky v regionu a vyměňují si poznatky. Podíl partnera na realizaci projektu Hornické památky nebyl významný, avšak šlo o projekt, který byl pro partnera zajímavý, dle slov předsedy KPZH, jelikož mapoval společnou minulost a bylo pro něj přínosné být o něm informován, zejména při tvorbě textů naučné stezky.

Udržitelnost projektu

Šest let od realizace jsou tabule naučné stezky a její trasa v perfektním technickém stavu. Její údržba, dle slov předsedy KPZH, nevyžaduje velké finanční investice. Zajímavosti, se kterými je stezka spojena, jsou také pečlivě udržovány a patří k hlavním turistickým atrakcím v okolí Zlatých Hor. Stezka je důsledně propagována v oficiálních propagačních materiálech Zlatých Hor. Výhodou pro návštěvnost stezky je blízkost města Glucholazy, které je na poměry sledovaného území velkým městem a z něhož, dle informací zaměstnankyně městského informačního centra, pochází podstatná část polských turistů a návštěvníků města Zlaté Hory celkově.

Zkušenosti realizátora s projektem

Klub přátel Zlatých Hor byl první nestátní neziskovou organizací, která o grant z fondů příhraniční spolupráce žádala. V této době obecně neměly subjekty na Jesenicku s projektovými žádostmi zkušenost. KPZH si žádosti vypracoval sám a dle slov předsedy klubu jej zaskočilo, že mu byly schváleny oba dva projekty. Jeho hlavním problémem bylo sehnat finanční prostředky na dofinancování, což se podařilo díky daru města Zlaté Hory. Potíže měl klub i při realizaci a závěrečné administraci obou projektů v jednom roce, jelikož nemá mnoho členů. Z důvodů těchto komplikací se klub již znovu nepokoušel získat dotaci z programů přeshraniční spolupráce.

Realizátor projektu a další realizované projekty

Klub přátel Zlatých Hor je nestátní nezisková organizace založená v roce 1993. Sdružuje okolo 20 členů většinou ze Zlatých Hor, kteří se snaží obnovovat místní zaniklé historické památky a seznamovat s nimi jak místní obyvatele, tak i návštěvníky, a tím podporovat cestovní ruch.

Prvním velkým projektem KPZH byla oprava a otevření rozhledny na Biskupské kupě, která se nalézá na české straně státní hranice. Dalšími projekty

realizovanými místními bylo postavení odpočívadla U hříbu či např. tkalcovna na Rejvíze. Členové klubu stojí u objevení a zřízení každé památky a turistické zajímavosti ve městě a jeho okolí.

Příjmovou stránku rozpočtu klubu tvoří členské příspěvky a dary města Zlaté Hory v řádech deseti tisíců. Z tohoto důvodu KPZH obvykle stojí u zrodu nápadu a jeho projektu, jehož realizaci již dále neorganizuje, ale najde si pro ni partnera. Většinou se jedná o město Zlaté Hory či Lesy ČR.

Druhý projekt KPZH financovaný z programu Phare byl projekt s názvem „Setkání přátel“. Byl podpořen z ERDF 2 745 EUR a jeho celková cena činila 3 050 EUR. Polským partnerem byl opět Klub přátel Glucholaz. Projekt spočíval ve společné oslavě výročí od vstupu České republiky a Polska do Schengenu.

Zasazení projektu do širších souvislostí

Město Zlaté Hory je obec s pověřeným obecním úřadem. Počet obyvatel ve městě je okolo 5 tisíc. Mezi místní části Zlatých Hor patří Horní a Dolní Údolí, Rejvíc a Ondřejovice. Nezaměstnanost k 31. 3. 2011 byla přes 14 %, což bylo méně než na Javornicku. Relativní výhodou Zlatých Hor je poloha města na hranici Olomouckého a Moravskoslezského kraje. Turisticky zajímavé město je dostupné i turistům z Opavska a Ostravska. Turistická zajímavost místa spočívá zejména v historickém zaměření města na těžbu zlata. Ve městě se nalézá velká řada zajímavostí spojených s jeho historií. V blízkosti města se dále nachází Národní přírodní rezervace Rejvíc se vzácnými rašeliništi. Z města je dostupná zrekonstruovaná rozhledna na Biskupské kupě stojící bezprostředně u státní hranice, Státní léčebna pro děti Edel a poutní místo P. Marie Pomocné obnovené za finanční pomoci bývalých německých osadníků Zlatých Hor, kteří patří k pravidelným návštěvníkům města. U města se nalézá menší lyžařský areál Příčná se čtyřsedačkovou lanovkou.

Město Zlaté Hory pomocí financí z Regionálního operačního programu 2007–2013 revitalizovalo centrum města, čímž výrazně přispělo ke zlepšení image města. Na hlavní ulici se nalézá řada českých restauračních zařízení, která jsou u polských turistů, dle slov zaměstnankyně informačního centra, v oblibě. Další zajímavostí ve městě je zejména Městské muzeum. Samotné historické centrum města je chráněnou městskou památkovou zónou s řadou kvalitních renesančních a barokních domů a církevních staveb. Díky finančnímu přispění z programů přeshraniční spolupráce

otevřelo město Zlaté Hory městské informační centrum a zhotovilo propagační materiály.

V okolí Zlatých Hor se nachází několik naučných stezek, každá zaměřená na jiný aspekt historie či technickou zajímavost, jedna z nich je navíc také financovaná z fondu mikroprojektů v rámci Operačního programu příhraniční spolupráce Česká republika – Polsko. Naučná stezka V Údolí ztracených štol je však nejlépe přístupné v celém svém rozsahu pro turistu ze Zlatých Hor, jak díky své vzdálenosti od města, tak díky své délce.

Podle informací zaměstnankyně Městského informačního centra tvoří většinu (až 90 %) návštěvníků polští turisté. Městské informační centrum ve Zlatých Horách a Informační centrum v Glucholazech vzájemně spolupracují formou výměny propagačních materiálů. Nenabízejí však žádné společné turistické produkty a pro návštěvníka Zlatých Hor, který je závislý na hromadné dopravě, je obtížné navštívit polské pohraničí.

Závěrečné zhodnocení

Projekt „Hornické památky“ byl realizován jako jeden z prvních projektů v rámci programů přeshraniční spolupráce ve sledovaném území. S drobnými obtížemi se podařilo realizujícímu subjektu dodržet pravidla programu. Projekt byl zaměřen na rozvoj cestovního ruchu ve zlatohorské oblasti, která je v porovnání s dalšími částmi sledovaného území relativně atraktivní pro turisty. Fyzické výstupy projektu byly shledány jako udržitelné a jejich lokalizace jako vhodná, avšak nebylo možné prokázat jejich přesný přínos k rozvoji cestovnímu ruchu. Na základě projektu nedošlo k rozvinutí spolupráce mezi realizujícími subjekty, ani k jejich prvotnímu kontaktu. Neformální kontakty však stále přetrvávají z důvodu společných zájmů. Z pohledu realizátora šlo o náročnou akci (zejména na nároky na spolufinancování), a proto se již o další realizace projektů v rámci přeshraničních programů nepokoušel. KPZH však zůstal však aktivní ve své zájmové činnosti.

8.5. Projekt 5: Rozhledna na Borůvkové hoře

Iniciátorem a realizátorem projektu „Rozhledna na Borůvkové hoře“ (CZ.04.4.85/1.3.CZ.1/0066) bylo město Javorník. Celková cena projektu byla 270 tis. EUR, z čehož 202 tis. EUR činil příspěvek z evropských fondů. Projekt se řadí

do kategorie velkých projektů a byl realizován v rámci priority „Další rozvoj a modernizace infrastruktury na zlepšení konkurenceschopnosti přeshraniční oblasti“ a opatření: „Zajištění infrastruktury na podporu podnikání a cestovního ruchu“ programu Interreg III A Česká republika – Polsko. Realizace projektu proběhla od dubna do října 2006.

Zdůvodnění výběru projektu

Projekt rozhledny na Borůvkové hoře byl do hodnocení vybrán jako zástupce velkých projektů. Jde o projekt z kategorie cestovního ruchu, která je v rámci velkých projektů nejpočetněji zastoupena. Projekt je rozvojového charakteru, resp. jeho cílem není zlepšit technický stavu předmětu zájmu na původní úroveň, ale přinést do oblasti novou přidanou hodnotu. Výstup projektu, stavba rozhledny, je umístěna na periferii sledovaného území, v mikroregionu Javornicko.

Popis realizace projektu

Projekt byl iniciován bývalým starostou města Javorník, který o výstavbu rozhledny usiloval od roku 1998. Dle slov tajemníka MěÚ Javorník město původně zamýšlelo financovat projekt vlastními finančními prostředky a za podpory starostů okolních českých a polských obcí. Finance se tímto způsobem však nepodařilo získat. Neúspěšný byl i pokus financovat stavbu pomocí programu SAPARD¹⁸. Projekt byl schválen až v rámci programu Interreg III A. Stavbu navrhl architekt, který je javornickým rodákem, na základě historických podkladů. Stavba rozhledny byla započata v dubnu 2006 a skončila v září téhož roku. Slavnostně byla rozhledna otevřena 7. 10. 2006. Stavbu realizoval Kompletstav Letovice.

Rozhledna měří 24 m, její konstrukce je ocelová a opláštěná dřevem. Nalézá se bezprostředně u česko-polské hranice na Borůvkové hoře (899 m n. m.). Borůvková hora se nachází v severní části Travenské hornatiny, podcelku Rychlebských hor. Z vrcholu je výborný výhled na všechny světové strany. Rozhledna je umístěna na křižovatce tradičních a místními obyvateli stále využívaných turistických tras vedoucích na vrchol jak z české, tak polské strany. Je vzdálena 7 km vzdušnou vzdáleností od města Javorník, odkud k ní vede turistická značka (9 km). Ve městě Javorník není cesta na rozhlednu výrazně značená, ani zde není nepřehlédnutelná upoutávka, která by turistovi zjednodušila orientaci. Nejlépe je stavba přístupná

---

¹⁸ Program SAPARD byl jedním z předvstupních programů Evropské unie zaměřeným na oblast zemědělství a venkova.

z parkoviště na polské straně hraničního přechodu Lutynia (3 km na vrchol). Další turistické trasy na vrchol vedou z české Bílé Vody (9 km), polského Ladku Zdroje (6 km), polského Zlatého Stoku (10 km) a okolních vesnic po neznačených cestách. Kolem rozhledny po hřebenové trase prochází rychlebská cyklostezka. Rozhledna je v turistické sezóně od 1. 6. do 31. 8. volně přístupná sedm dní v týdnu, zatímco v květnu, září a v říjnu je vstup omezen na víkendy. Po zbytek roku je věž uzamčena.

V zázemí rozhledny se kromě kamenného přístřešku pro turisty nachází dřevěný kiosk, sociální zařízení, přístřešek ze dřeva postavený Lesy ČR a okolo rozhledny je rozestavěno několik samostatných zastřešených turistických posezení. Toto turistické zázemí bylo zřízeno obcí Javorník v rámci dalšího projektu z programu přeshraniční spolupráce „Vyhlídková trasa po hřebenech pohraničních hor“ (polským partnerem byla Gmina Złoty Stok), v rámci kterého byl mj. turistickým značením propojen vrchol Borůvkové hory s dalšími vrcholy Rychlebských hor ležících na polském území.

Dřevěný kiosek byl na vrcholu vystavěn soukromou osobou, která si pozemek pronajala od města Javorník. Tato soukromá osoba je zároveň správcem rozhledny zaměstnaným MěÚ Javorník. V rámci svého podnikání provozuje kiosek v sezóně denně a nabízí návštěvníkům drobné občerstvení. V obsluze kiosku se střídají dva lidé. Dle správce rozhledny čisté finanční zisky kiosku pokryjí max. 1,5 mzdy. Správce několikrát za sezónu organizuje speciální pohoštění, které svépomocí a díky osobním polským kontaktům propaguje pomocí letáků zejména v Polsku. Na takovéto akce se sejde dle jeho odhadu okolo 500–600 lidí. Návštěvnost rozhledny není oficiálně sledována, podle odhadů majitele kiosku čítá o víkendech 200–300 návštěvníků každý den, v pracovních dnech se denně na rozhlednu vypraví návštěvníci v počtu desítek. Okolo 70 % turistů tvoří Poláci, což bylo potvrzeno při návštěvě rozhledny v rámci terénního výzkumu. Dle správce rozhledny nejvíce Poláků pochází z nejbližšího okolí a dále z Wrocławu, Otmuchowa a Opole.

Propagace rozhledny je zajištěna pomocí webové stránky vytvořené správcem rozhledny, která je pouze v české jazykové mutaci. Dále je rozhledna uvedena na všech českých turistických portálech místního i celostátního významu. Propagace na polských webech není rozsáhlá, podrobně se o rozhledně zmiňuje jen web Lázní Landek. V turistických informačních centrech ve sledovaném území jsou informace dostupné (Jeseník, Javorník), podrobné informace např. o otvírací době však návštěvník nezíská v Městském informačním centru Zlaté Hory. Informační centrum Javorník dle slov

správce majetku MěÚ Javorník rozhlednu propaguje v informačních centrech přilehlých polských měst.

Rozhledna má v místní historii poměrně významnou roli. Od 70. let 19. století do roku 1922 byly na Borůvkové hoře vystavěny tři různé rozhledny, jejichž dřevěné konstrukce vždy vlivem nepříznivého počasí zchátraly. O jejich stavbu se zasloužil nejprve Kladský turistický spolek, kdy rozhledna sloužila výhradně lázeňským hostům z lázní Landeku, k Borůvkové hoře přilehlých. Poté začal o podíl na rozhledně usilovat Moravskoslezský turistický spolek. Postavení nové rozhledny bylo tedy předmětem sporu spolků z obou stran hranice tehdy Pruska a Rakouska-Uherska. Poslední stavbu na vrcholu postavil Javornický turistický spolek a šlo o turistickou chatu, která však po druhé světové válce zanikla a žádná stavba na vrcholu hory do roku 2006 nestála. Borůvková hora je dále proslulá ilegálními schůzkami členů polské Solidarity s českými disidenty včetně Václava Havla. Na vrcholu jsou z polské strany umístěny tabule tyto události připomínající. Z rozhovorů s obyvateli města Javorník vyplynulo, že oni sami si jsou této historie rozhledny vědomi a jsou na ni hrdí.

Role partnera

Polský partner lázně Landek hrál v projektu pouze formální roli. V pravidlech programu přeshraniční spolupráce Interreg IIIA nebyl zabudován princip partnerství, který funguje v současném programovacím období 2007–2013, a proto nebylo město Javorník povinno partnera více zapojit. Lázně Landek nejsou výhradním partnerem města Javorník pro přeshraniční spolupráci.

Udržitelnost projektu

V současné době je rozhledna v provozu šestým rokem a je perfektně udržovaná, stejně tak okolí rozhledny je upravované. Město Javorník od otevření rozhledny do okolí objektu dále investovalo např. v rámci již uvedeného projektu „Vyhlídková trasa po hřebenech pohraničních hor“. Dle slov zaměstnance odboru správy majetku MěÚ Javorník vydává Město Javorník na údržbu objektu ročně do 20 tis. Kč. Jde o výdaje na nátěry, povinnou statickou kontrolu, drobné opravy, mzdu správce a provozní výdaje např. vývoz odpadků. Tato částka není velkou zátěží pro rozpočet města. Na základě uvedených faktů je oprávněné se domnívat, že rozhledna zůstane v perfektním technickém stavu i nadále.

Z hlediska rozvoje přeshraničních kontaktů nebyl v průběhu terénních prací nalezen důkaz, že by projekt výrazně pozměnil spolupráci s polským partnerem na jakékoliv úrovni. Jediný zjištěný rozvoj kontaktů se odehrává mezi majitelem kiosku a polskými turisty a také mezi majitelem kiosku a Lesy Landek (Lasy Państwowe, Nadleśnictwo Łądek Zdrój), kteří spolupracují při dalším rozvoji okolí rozhledny formou menších terénních úprav a drobných kulturních staveb a památníků.

Zkušenosti realizátora s projektem

V rámci terénních prací se nepodařilo kontaktovat žádnou z osob zodpovědných za výstavbu rozhledny a realizaci projektu.

Realizátor projektu a další realizované projekty

Město Javorník je obec s pověřeným obecním úřadem se zhruba 4 tisíci obyvatel. Je přirozeným centrem mikroregionu Javornicko. V jeho zázemí se nachází také obec Uhelná (viz kapitola 8.1) a celý mikroregion se potýká se stejnými strukturálními obtížemi místní ekonomiky, jaké popsal starosta Uhelné. I obyvatelé Javorníku potvrdili názor obyvatel Uhelné na jejich relativně vyšší potřebu přeshraničních kontaktů v porovnání s mikroregionem Jeseník. Mikroregion Javornicko je nejvíce periferní část sledovaného území, obklopená ze tří stran státní hranicí s Polskem. Dle slov tajemníka MěÚ Javorník je ve městě pocíťována geografická izolace v mnoha ohledech, např. v nesnadném prosazování zájmu mikroregionu v rámci veřejné správy Olomouckého kraje.

Mikroregion je s polskou stranou integrován zejména pomocí silnice č. 60. Podle slov tajemníka MěÚ Javorník je polská strana dostupnější než bývalé okresní město Jeseník a nabízí obyvatelům služby srovnatelné kvality. Městský úřad je v kontaktu s polskými úřady zhruba jedenkrát za tři měsíce, jelikož některé záležitosti zástupci veřejné správy z obou zemí shledávají za důležité řešit společně. V červnu 2011 šlo zejména o záměr zrušit policejní stanici v Javorníku a její umístění do Žulové, která je blíže Jeseníku. Tajemník MěÚ Javorník zhodnotil zájem polských občanů o mikroregion jako klesající od vstupu obou zemí do Schengenského prostoru, kdy polští občané zejména rádi využívali místní restaurační zařízení. Vyšší zájem polských obyvatel o město Javorník nebyl prokázán ani při pozorování dění během nejvýznamnější kulturní události roku ve městě „Dnů města Javorník“. Polská účast dle

počtu aut s polskou poznávací značkou byla velmi nízká a slavnostního průvodu se nezúčastnil jediný polský zájmový spolek.

Město Javorník se řadí v rámci sledovaného území mezi vícečetné žadatele o grant z programů přeshraniční spolupráce. Do roku 2011 realizoval kromě projektu rozhledny na Borůvkové hoře další dva mikroprojekty z oblasti cestovního ruchu.

Zasazení projektu do širších souvislostí

Rozhledna se nachází v mikroregionu Javornicko, který je periferní částí sledovaného území. Realizace projektu na její výstavby byla v rámci programů přeshraniční spolupráce zdůvodněna podporou pro cestovní ruch v oblasti.

Vybavenost mikroregionu Javornicko infrastrukturou cestovního ruchu není pro masového turistu ani zdaleka dostačující a v porovnání se zbytkem sledované oblasti poměrně zaostává. Kromě zámku v Javorníku se v mikroregionu nenachází další atraktivity cestovního ruchu stejného významu jako rozhledna na Borůvkové hoře. Ubytování je zde možné v drobných penzionech či v soukromí a nejrozšířenější formou rekreace je zde pěší turistika a cykloturistika.

Rozhledna je nejnovější rozhlednou v oblasti a v bývalém okrese Jeseník třetí stavbou svého druhu. Další rozhledny se nalézají u Jeseníku (Zlatý Chlum) a nad Zlatými Horami (na Biskupské kupě). Na polské straně se v blízkosti Borůvkové hory nachází lázně Landek se zhruba 6000 obyvateli a dále Złoty Stok (cca 3000 obyvatel). Obě dvě místa jsou relativně turisticky zajímavější než Javornická oblast, jelikož nabízí lázeňské pobyty a v případě Zlatého Stoku možnost prohlídky památek spojených s těžbou zlata v oblasti. Jižně od těchto měst se nachází přírodní rezervace „Śnieżnicki Park Krajobrazowy“, který je srovnatelně turisticky atraktivní s českou částí masivu Králického Sněžníku. V mikroregionu Javornicko tedy není další turistická atraktivita pro polského turistu zajímavější než na jeho vlastním území.

Závěrečné zhodnocení

Velký projekt „Rozhledna na Borůvkové hoře“ byl realizován za dodržení všech podmínek programu INTERREG IIIA ČR – Polsko. Vybudování rozhledny bylo významné zejména pro obyvatele Města Javorník z historického a kulturního hlediska. Nepodařilo se však prokázat, že by projekt zapříčinil vzrůst podílu cestovního ruchu ve struktuře místní ekonomiky, ani Město Javorník neplánuje rozvoj v tomto sektoru v dohledné době. Na druhou stranu provoz rozhledny je udržitelný a objekt je využíván

vzhledem ke své poloze a dostupnosti zejména polskými turisty. K intenzivním kontaktům obyvatel obou stran hranice zde však nedochází, ani spolupráce partnerů projektu se více nerozvíjí v žádném možném směru.

8.6. Souhrnné zhodnocení případových studií

Případové studie prezentované výše byly do empirického šetření zařazeny na základě předem specifikovaných faktorů různé povahy, u nichž byl předpoklad, že mohou mít vliv na úspěšnost projektů. V této části práce je možné přistoupit k jejich diskuzi.

Prvním faktorem byla „vzdálenost od hranice“. Z šetřených dat nevyplývá, že by existovala závislost mezi úspěšným projektem a místem původu realizátora projektu či místa realizace projektu. Toto tvrzení lze interpretovat tak, že samotná existence hustších přeshraničních kontaktů nepředpovídá vznik dlouhodobé a pro oba partnery přínosné přeshraniční spolupráce, což je možné tvrdit na základě výsledků šetření *Projektu4* (Zlaté Hory), ale také *Projektů1&5* (Obec Uhelná a Město Javorník). Tedy ani větší nutnost spolupráce pocíťovaná obyvateli území nevede k vytvoření dlouhodobých partnerství.

Druhým zkoumaným faktorem byla „pozice sídla v systému osídlení sledovaného území“. Empirická data prokázala, že tento faktor ovlivňuje kvalitu efektů a dopadů projektů, a to proto, že 1) napomáhá úspěšné realizaci projektu, jelikož realizující subjekt využívá specifických informací a služeb usnadňujících celý proces projektu (*Projekt2&3* – MKZ Jeseník a ZŠ Mikulovice) a 2) podmiňuje celkovou pozici subjektu realizujícího projekt jak z hlediska jeho výhodnosti partnerství, tak indikuje jeho silnější finanční zázemí (*Projekt2&3*).

„Aktivita a motivace realizátora projektu“ byla třetím hodnoceným faktorem. Na základě dat je možné se domnívat, že aktivita realizátora (jak k první realizaci projektu, tak k opakované aktivitě) se odvíjí od jeho informovanosti a zkušenosti s realizací i dalších aktivit podobné náročnosti (např. *Projekt1*). Dále se neprokázalo u žádné z případových studií, že by motivací subjektu k realizaci projektu byl zisk financí za účelem jiným než uvedeným v projektové žádosti. Toto může být do určité míry dáno dozorem Euroregionu Praděd; na druhou stranu se u všech realizátorů projektů potvrdila motivace ke spolupráci s vybraným partnerem. Výjimku tvoří pouze *Projekt5*, kdy partnerství projektu rychle zaniklo. Vliv motivace a aktivity realizátora projektu lze obecně shrnout tak, že lidský faktor je pro úspěšnost projektu zásadní,

realizátor musí ale disponovat finančními a dalšími zdroji a musí vyvíjet aktivitu výhodnou pro oba partnery.

Čtvrtým vybraným faktorem je „tradice přeshraniční spolupráce v místě realizace projektu“. Na základě *Projektu4*, obdobně jako u prvního faktoru, je možné říci, že samotná existence kontaktů není podmínkou pro úspěšný projekt.

Další, pátý, faktor „předchozí spolupráce mezi partnery projektu a její kvalita“ je nutné chápat v kontextu toho, že dané subjekty spolupracují v rámci stejného typu aktivit opakovaně, což se neprokázalo být zárukou rozvoje dlouhodobě rozvinuté spolupráce (*Projekt2*). Zde se ukázalo (*Projekt3*), že, aby byla rozvinuta oboustranně přínosná spolupráce, subjekt nesmí být omezen legálními pravomocemi (jako např. ZŠ Mikulovice) a finančními možnostmi.

Šestým faktorem využitým k šetření projektů byl „typ aktivity projektu“. Projekty však byly hodnoceny jako úspěšné jen částečně kvůli typu realizované aktivity, které navíc prokázaly různorodý přínos k přeshraniční spolupráci. Některé aktivity – krátkodobá společenská setkání (*Projekt1&3*) či dlouhodobá spolupráce dětí (*Projekt2&3*) byly vyhodnoceny jako přínosné pro budování důvěry. Dále u dalšího projektu nebylo možné určit přínos aktivity k socioekonomickému rozvoji (*Projekt4*). U *Projektu5* bylo prokázáno, že se výrazně na socioekonomickém rozvoji sledovaného území nepodílí. Celkově se velká část projektů zabývala cestovním ruchem (viz kapitola 7) a tato tematická orientace projektů je více diskutována v kapitole 9.3. Lze tedy říci, že faktor „typ aktivity projektu“ není možné považovat za předpovídající úspěšnost projektů.

Posledním využitým faktorem byla „kategorie realizátora projektu“. Zde se ukázaly být nejúspěšnější subjekty se silnou podporou veřejného rozpočtu (*Projekt2&3*); avšak jednalo se o subjekty s polohou v jádru regionu. Nelze tedy uzavřít, že by nějaký typ subjektu byl schopnější realizovat úspěšnější projekty. Je ale zřejmé, že realizátoři zejména občanského sektoru se potýkají s potížemi s financováním samotného projektu, a proto ani další kvalitativně vyšší spolupráci nejsou schopni rozvinout (*Projekt4*).

Z této diskuze faktorů vyplývá, že, aby projekt splnil roli incentivu pro navázání dlouhodobé vzájemně přínosné spolupráce, je nutné za současného nastavení programů přeshraniční spolupráce dodržet tyto podmínky: zásadní je přítomnost potenciálu pro přeshraniční spolupráci a pochopení její vzájemné přínosnosti oběma partnery. Dalším nutným předpokladem jsou dostatečné finanční a realizační možnosti subjektu

realizujícího projekt a to i nad rámec spolufinancování projektů programu přeshraniční spolupráce, popř. opakovaná podpora z Fondu mikroprojektů. Ač se tyto podmínky mohou zdát triviální, pouze jeden z pěti studovaných projektů je splňoval.

9. Diskuze výsledků empirických šetření

V této již závěrečné kapitole diplomové práce je možné přistoupit k syntetickému zhodnocení poznatků. Data z popisné a vysvětlující části práce jsou podrobena diskuzi v rámci oblastí odvozených z obecných předpokladů práce a dále jsou zde pečlivě adresovány výzkumné otázky. V některých ze stanovených oblastí (viz níže) jsou využita i data z šetření ve sledovaném území, která nebyla prezentována v rámci jednotlivých případových studií a vše je zarámováno v sociogeografickém kontextu sledovaného území.

Oblast 1: Kvalita přeshraniční spolupráce

Pro oblast kvalita přeshraniční spolupráce (1) (čísla v závorkách odkazují na pořadí výzkumných otázek v kapitole 4, *pozn. autorky*) je možné na základě získaných dat shrnout, že nejvíce podpory (46 % finančních prostředků z Fondu mikroprojektů za celé sledované období) získaly projekty, jejichž cílem byla realizace jednorázových společenských akcí. Z výsledků případových studií vyplývá, že tento typ projektu je přínosný jak z pohledu realizátora projektu (pořízení hmotného majetku apod.), tak i z hlediska efektu projektu, kterým je šíření důvěry mezi obyvateli. Tyto kontakty jsou osobního rázu a lze je bez ohledu na typ realizátora zhodnotit jako neformální. Projekty zařazené pro potřeby kvantitativní analýzy projektů do kategorie „dlouhodobá spolupráce“ měly z hlediska kvality přeshraniční spolupráce stejný efekt jako projekty v předchozí kategorii „společenská setkávání. Třetí významnou kategorií projektů byly aktivity v cestovním ruchu (24 % z celkové alokace finančních prostředků z ERDF). Jejich vliv na šíření kontaktů se však skrze metody diplomové práce nepodařilo prokázat. Výše uvedené výsledky je však nutné vidět v kontextu toho, že neformální kontakty mezi obyvateli, zájmovými sdruženími apod. jsou ve sledovaném území realizovány i bez přičinění projektů, např. při cestě za nákupy. Významné je ale zjištění, že podstatná část projektů je zaměřena na děti, jelikož ty jsou sociální skupinou, která se do kontaktu s polským prostředím nedostává tak snadno jako dospělí. Studovány byly i velké projekty investičního charakteru v oblasti cestovního ruchu (tvořící 50 % realizovaných velkých projektů, na které bylo alokováno cca 20 % prostředků z ERDF). Jak se ukázalo v případové studii Projektu5, tyto aktivity nemají příliš velký potenciál rozvinout přeshraniční spolupráci. Dále vzhledem k výši finančního závazku a jednorázovosti projektu je oprávněné se domnívat, že tento typ projektů obecně bude

podporovat spíš formální kontakty. Obecně lze říci, že data nasvědčují tomu, že skrze projekty nedochází až na několik výjimek k navazování vyšších forem spolupráce, byť projekty mohou posílit existující kontakty. Ty se však neprokázaly být výrazně hodnotné pro hospodářský rozvoj oblasti.

V závislosti na typu aktéra (2) se podoba spolupráce na projektech mírně odlišuje. Nejaktivnějšími realizátory byly obce (získaly 39 % prostředků z Fondu mikroprojektů). Je ale diskutabilní, do jaké míry je zde možné mluvit o tzv. iniciativě zdola a do jaké míry se jednalo o incentiv euroregionu (viz Mikšátková 2005). Terénním šetřením bylo prokázáno, že přeshraniční spolupráce obcí (mimo centrum sledovaného území) není každodenní záležitostí a je spíše oficiálního rázu, byť je založená na osobních kontaktech. Podstata interakce je v řešení společných problémů a udržování oficiálních kontaktů, na základě kterých lze komplikace lépe vyřešit. Neprokázalo se, že by obce orientovaly svůj rozvoj na přeshraniční spolupráci.

Případové studie dále ukázaly, že kategorie realizátora projektu může být do určité míry vypovídající o jeho možnosti navázání a udržování spolupráce, jelikož reflektuje do značné míry jeho finanční zázemí. Projekty většinou představují výdaje, které jsou učiněny nad rámec nutných útrat (např. pořádání společenských akcí u obcí).

Dále bylo zjištěno, že projekty přeshraniční spolupráce ve sledovaném území zřídka vytváří síť spolupráce (3). Vysvětlením může ale být, kromě finančních omezení (zejména problém malých neziskových organizací), také příliš krátké časové období od otevření hranice. Z tohoto úhlu pohledu by bylo možné očekávat vytvoření sítí v budoucnosti, což je teoreticky obhajitelné, ale např. zkušenosti západoevropských regionů tomu nenasvědčují. Výsledky případových studií spíše ukazují, že je potřeba potenciálu spolupráce, kdy si obě strany uvědomují přínosnost společné aktivity, a pak může teprve docházet k rozvoji vzájemné interakce. Otázkou je, jestli potenciál ve sledovaném území chybí a nebo ještě nebyl aktéry rozpoznán. Pro druhou možnost hovoří výsledky terénních prací, kdy byly identifikovány případy úspěšného využití potenciálu sledovaného území polskou stranou v ekonomické oblasti na úrovni soukromé i veřejné sféry.

I přesto však byl zaznamenán případ dlouhodobé kvalitní přeshraniční spolupráce (viz *Projekt5*), kdy mezi partnery dochází jak ke sdílení dalších kontaktů, tak k vzájemnému učení se (4). Prospěšnost kontaktů získaných obyvatelstvem při kulturních akcích se nepodařilo zvolenými metodami prokázat. Ani přínosnost

spolupráce mezi obcemi nebyla podrobně zkoumána; z příkladu Javorníku a Uhelné lze však odvodit, že více a kvalitněji budou spolupracovat obce s širšími pravomocemi.

Oblast 2: Motivace a „agency” aktérů

V diplomové práci byla dále zkoumána motivace aktérů k čerpání finančních prostředků z programů přeshraniční spolupráce a podíl iniciativy aktérů na prvotní realizaci projektu. Nepotvrdilo se, že by cílem aktérů byl zisk financí z Fondu mikroprojektů za účelem využití grantu pouze pro vlastní potřeby (5). V případové studii velkého projektu bylo však prokázání této motivace problematické a to zejména s ohledem na obtížnost hodnocení konečného příspěvku projektu k přeshraniční spolupráci (např. využívají-li výstup projektu zejména polští turisté, přičemž ke kontaktu s českými nedochází, jedná se o prokazatelný přínos k rozvoji přeshraničních kontaktů?). Z tohoto vyplývá, že u projektů zaměřených na cestovní ruch je obtížnější rozsoudit přínosnost projektu pro rozvoj přeshraničních kontaktů. Nicméně obecně lze říci, že subjekty realizovaly projekty výhodné pro vlastní činnosti a v souladu s vlastními cíli a zájmy, avšak za splnění podmínek programů přeshraniční spolupráce. Toto je pochopitelné, jelikož v kontextu sledovaného území i spolufinancování v hodnotě 10 % ceny projektu znamená výraznou finanční zátěž. O přenosu z iniciativy shora na iniciativu zdola však nelze hovořit, jelikož pouze v jednom případě (Projekt3) se prokázala spolupráce partnerů nad rámec projektů. Lze tedy uzavřít, že bottom-up efekt spolupráce se nepodařilo až na výjimky projekty podnítit.

Oblast 3: Efekt bariéry hranice

Výsledky empirické části také ukazují, že projekty mají potenciál překonávat bariéry hranice v sociální oblasti (6) – zejména projekty v kategoriích „společenská setkávání“ a „dlouhodobá spolupráce“. Míra jejich podílu byla shrnuta v kapitole 9.1. Neprokázalo se, že by bylo možné překonávat bariérový efekt v dalších oblastech (ekonomické, politické apod.). A ani v gesci zprostředkujících institucí – euroregionů – není možnost změny legislativních omezení, která se projevují např. i při realizacích projektů. Obdobně odlišnost národní legislativy a norem se ukazuje být určující i pro život obyvatel, např. v oblasti zdravotní péče či v oblasti podnikání. Tyto bariéry tvoří nepřekonatelnou strukturu i pro projekty.

Ani teoretická přínosnost rozdílného potenciálu obou oblastí nebyla díky projektům rozpoznána či využita (7). Využití odlišného potenciálu území lze nalézt jen v sociální oblasti. Avšak v rámci terénních prací se ukázalo, že příležitostí pro ekonomickou činnost je řada nevyužívaných průmyslových či církevních objektů nacházejících se ve sledovaném území, popř. rozdíly v cenách služeb a materiálu přes hranici.

Oblast 4: Technické a tematické nastavení programů přeshraniční spolupráce

Jak bylo již na několika místech v předchozích kapitolách naznačeno, technické nastavení programů omezuje možnosti čerpání finanční podpory zejména u neziskových subjektů občanského sektoru (8). I když například ani pro obce není jednoduché realizaci projektu z finančního hlediska podstoupit. Podmínkou danou v pravidlech programů je, že realizátor musí být neziskový subjekt, což indikuje výše zmíněné potíže při zajištění spolufinancování projektu. Obecně se diskutovaný problém týká nedostatků finančních zdrojů v pohraničí.

Dále se prokázalo, že i tematické zaměření programů podmiňuje aktivity, které jsou realizovány a to, jak z některých rozhovorů vyplynulo, je u Fondu mikroprojektů i zásluhou politiky euroregionu, který v současném programovacím období upřednostňuje inovativní typy projektů.

Co se týče tematického zaměření a jeho vhodnosti vzhledem k vnitřní diferenciaci sledovaného území z jeho charakteristiky vyplývá, že zejména zaměření projektů na oblast cestovního ruchu je problematické. Pouze jádro regionu a okolí Zlatých Hor má potenciál pro rozvoj cestovního ruchu. Na druhou stranu i přes to, že rozvoj cestovního ruchu je důležitou prioritou místní iniciativy rozvoje (s centrem v Jeseníku), nepodařily se zatím prokázat významné výsledky ve spolupráci s polským partnerem. Toto bylo potvrzeno terénními šetřeními v informačních centrech regionu (v červnu 2011). Nebylo například nalezena nabídka společných produktových balíčků apod. Spolupráce v propagaci cestovního ruchu spočívala pouze ve sdílení propagačních materiálů. Potenciál pro rozvoj Jesenicka v oblasti cestovního ruchu je diskutabilní i z pohledu některých aktérů v regionu (viz kapitola 6.5). Nabízí se zde otázka do jaké míry by rozvoj turismu dokázal snížit vysokou nezaměstnanost v regionu specializovaném na stavebnictví.

10. Závěr

Cílem diplomové práce bylo zhodnotit vliv projektů přeshraniční spolupráce v rozvoji Jesenicka a zodpovědět hlavní výzkumnou otázku: jaká je role projektů přeshraniční spolupráce z hlediska rozvoje regionu, tj. jak tyto projekty napomáhají jednak A) rozvoji přeshraničních kontaktů a B) socioekonomickému rozvoji regionu? V diplomové práci byla nejprve provedena kvantitativní analýza realizovaných projektů ve sledovaném území v daném období za účelem zhodnocení významu, organizace a rozsahu realizace těchto projektů. Následně bylo realizováno pět případových studií vybraných projektů. Vzhledem k zvolené metodologii bylo umožněno situování projektů do kontextu jevů odehrávajících se v pohraničí a vysvětlení faktorů, které omezují a nebo naopak umožňují lepší výsledky projektů. Součástí cíle práce bylo také zhodnocení role projektů ve specifických podmínkách sledovaného území, což bylo zároveň limitem i výhodou – limitem pro generalizaci výsledků a zároveň výhodou pro možnost hlubšího a komplexnějšího poznání studovaného jevu. Souhrnné výsledky obou výzkumných částí, řazené dle jednotlivých okruhů výzkumných otázek, jsou prezentovány níže:

Oblast 1: Kvalita přeshraniční spolupráce

Hlavní přínos projektů přeshraniční spolupráce je v podpoře vytváření důvěry mezi obyvateli z obou stran hranice. Až na výjimku se díky projektům nepodařilo vytvořit síť přeshraničních kontaktů, které by byly nositeli informací, příležitostí se k učení, resp. podporovaly rozvoj regionu.

Oblast 2: Motivace a agency aktérů

Bylo prokázáno, že nedochází realizátoři projektů k účelovému čerpání dotací z programů přeshraniční spolupráce. Avšak hlavním motivem pro realizaci projektů není rozvoj subjektu skrze spolupráci s polským partnerem, ale výhodné využití finančních prostředků ke splnění vlastního cíle za účasti polského partnera.

Oblast 3: Efekt bariéry hranice

Efekt bariéry hranice se v omezené míře daří skrze projekty překonávat v sociální a kulturní oblasti. Strukturální podmínky, zejména v ekonomické a právní oblasti, jsou

hlavní překážkou přeshraničních kontaktů a zvýšení kvality života obyvatelstva v pohraničí.

Oblast 4: Technické a tematické nastavení programů přeshraniční spolupráce

I přes pouze 10% spoluúčast na financování projektů je pro subjekty obtížné realizovat více projektů v krátké době, což se prokázalo mít vliv na rozvoj hlubší přeshraniční spolupráce. Tematické zaměření programů přeshraniční spolupráce je problematické zejména s ohledem na odlišný potenciál sledovaného území pro rozvoj cestovního ruchu. Obecně lze říci, že realizované projekty z oblasti cestovního ruchu výrazně nepřispívají k socioekonomickému rozvoji sledované oblasti.

Kromě prezentovaných závěrů zvolená metoda explorativní případové studie navíc dovolila vhlédnout do faktorů, které ovlivňují úspěšnost projektů, resp. navázání dlouhodobé, vzájemně prospěšné, spolupráce na jakékoliv úrovni projektu a příspěvek projektů k socioekonomickému rozvoji sledovaného území. Důležitým závěrem diskuze zvolených faktorů je, že je možné docílit těchto efektů pomocí finančních prostředků z programů přeshraniční spolupráce, pokud existuje mezi partnery potenciál pro spolupráci, spolupráce je akterem identifikována jako vzájemně výhodná pro obě strany a pokud tito partneři disponují dostatečnými finančními prostředky a realizačními možnostmi.

Z uvedených závěrů vychází doporučení pro další efektivní nakládání s finančními fondy určenými pro programy přeshraniční spolupráce na česko-polské hranici v rámci sledovaného území. Z hlediska zajištění rozvoje kvalitního partnerství s přínosem pro rozvoj regionu je vhodné se zaměřit na vyhledávání potenciálu pro spolupráci v dalších oblastech než je kulturní sféra a cestovní ruch. Je vhodné snažit se o nalezení a rozšíření povědomí obyvatelstva o příležitostech a výhodách, které území souseda skýtá a které zatím nebyly odhaleny jak na úrovni samosprávy, tak soukromých subjektů. Vzhledem k úspěšnému navázání spolupráce MKZ Jeseník s kulturním domem Nysa je oprávněné se domnívat, že v dalších pohraničních regionech budou existovat subjekty spolupracující v podobné míře, což může být zdrojem inspirace, kde je teoreticky možné potenciál pro spolupráci v každé pohraniční oblasti identifikovat. A pokud je záměrem podpora všech typů subjektů včetně neziskových organizací občanského sektoru, je nutné se zamyslet nad změnou podmínek pro financování přeshraničních aktivit těchto subjektů.

Seznam literatury a zdrojů

- AMIN, A. a THRIFT, N.** (1995): Institutional issues for the European regions: from markets and plans to socioeconomics and powers of association. *Economy and Society*, 24, 41–66.
- ANSELL, Ch.** (2000): The Networked Polity: Regional development in Western Europe. *Governance*, 13, 279–291.
- ATKINSON, P. a COFFEY, A.** (1996): Making sense of qualitative data. Sage, London, 206s.
- BAAR, V. et al.** (1996): Politická geografie. Ostrava: Ostravská univerzita, 94s.
- BATHELT, H., MALMBERG, A. a MASKELL, P.** (2004): Clusters and knowledge: local buzz, global pipelines and the process of knowledge creation. *Progress in Human Geography*, 28, 31–56.
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D.** (2002): Teorie regionálního rozvoje. Nástin, klasifikace, kritika. Karolinum, UK, Praha, 211 s.
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D.** (2011): Teorie regionálního rozvoje. Nástin, kritika, implikace. Karolinum, UK, Praha, 342 s.
- BOSCHMA, A.** (1998): The industrial rise of the Third Italy: open window of locational opportunity? Paper presented at the 38th Congress of the European Regional Science Association. 28. 8. – 1. 9. Vídeň. Dostupný z: <http://www.entreprenorsregionen.se/res/pub/1497/RiseofThirdItaly.pdf>.
- BRUSCO, S.** (1982): The Emilian model: productive decentralisation and social integration. *Cambridge Journal of Economics*, 6, 167–184.
- CLOKE, P. et al.** (1991): Approaching Human Geography: An introduction to contemporary theoretical debates. London, Sage, 256s.
- COOKE, P. and MORGAN, K.** (1993): The network paradigm: new departures in corporate and regional development, *Environment and Planning D: Society and Space*, 11, 543 – 564.
- DOKOUPIL et al.** (2004): Hranice a hraniční efekt. M. Jeřábek et al. (eds.) České pohraničí - bariéra nebo prostor zprostředkování? Praha, Academia, 304s.

- EVROPSKÁ KOMISE** (2002): Cooperation without frontiers: Structural policies and European territory. Belgie: Evropská komise, 52s.
- GIDDENS, A.** (1986): The constitution of society: Outline of the Theory of structuration. California, University of California Press, 417s.
- GERTLER, M. S.** (2002): Technology, culture and social learning: regional and national institutions of governance, In: M. S. Gertler a D. A. Wolfe (eds.): Innovation and Social Learning: Institutional Adaptation in an Era of Technological Change. New York, Palgrave Macmillan, 291 s.
- GRANOVETTER, M. S.** (1973): The strength of weak ties. The American Journal of Sociology, 78, 1360–1380.
- GRANOVETTER, M. S.** (1985): Economic action and social structure: The problem of embeddedness. The American Journal of Sociology, 91, 481–510.
- GRABHER, G.** (1993a): The Embedded firm: on the socioeconomics of industrial networks. London: Routledge, 360s.
- GRABHER, G.** (1993b): The weakness of strong ties: the lock-in of regional development in the Ruhr area. In: G. Grabher (ed.): The Embedded firm: on the Socioeconomics of Industrial Networks. London, Routledge, 255–277s.
- HAMPL, M.** (2001): Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie. Praha, Univerzita Karlova v Praze, 328s.
- HART, Ch.** (1998): Doing a literature review: releasing the social science research imagination. London, Sage, 230s.
- HAVLÍČEK et al.** (2005): Vybrané teoreticko-metodologické aspekty a trendy geografického výzkumu periferních oblastí. In: M. Novotná (ed.): Problémy periferních oblastí. Univerzita Karlova v Praze Přírodovědecká fakulta, Praha, 184s.
- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P.** (2001): Příspěvek k teorii polarizovaného vývoje území se zaměřením na periferní oblasti. Geografie–Sborník ČGS, 106, 1–11.
- HAVRLANT, K.** (2008): Geografický výzkum cestovního ruchu v periferních oblastech regionu Severní Moravy a Slezska. Geografická revue, 4, 126–139.
- HOGGART, K., LEES, L. a DAVIES, A.** (2002): Researching human geography. London, Arnold, 359s.
- JEŘÁBEK, M. et al.,** (2004): České pohraničí: bariéra nebo prostor zprostředkování. Praha, Academia, 304s.

- KRAMPSCH, O. a HOOPER, B.** (2004): Cross-border governance in the European Union. London, Routledge, 236s.
- LEE, D. a NEWBY, H.** (1995): The problem of sociology: an introduction to the discipline. London, Routledge, 379s.
- LUNDVALL, B. A. a JOHNSON, B.** (1994): The learning economy. *Journal of Industry Studies*, 1, 23–42.
- MASKELL, P. a MALMBERG, A.** (1999): The competitiveness of firms and regions: „ubiquitification“ and the importance of localized learning. *European Urban and Regional Studies*, 6, 9–25.
- MAY, T.** (2001): Social research: issues, methods and process. Buckingham, Open University Press, 258s.
- MIKŠÁTKOVÁ** (2005): Vývoj přeshraničních aktivit v periferní oblasti Jesenicka a Bruntálska ve druhé polovině 20. století. In: M. Novotná (ed.): *Problémy periferních oblastí*. Univerzita Karlova v Praze Přírodovědecká fakulta, Praha, 184s.
- MIKŠÁTKOVÁ, A.** (2007): Hranice v jesenické oblasti: analýza vlivu hranic na polarizaci prostoru. Diplomová práce. UK v Praze, PřF, KSGRR, Praha, 103 s. + přílohy.
- MILES, M. B. a HUBERMAN, A. M.** (1994): Qualitative data analysis: an expanded sourcebook. London, Sage, 338s.
- MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj** (2006): Strategie regionálního rozvoje 2007 – 2013. Praha, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 109s.
- MORAN, D.** (2004): Introduction to phenomenology. London, Routledge, 568s.
- NELSON, R. R.** (1998): The agenda for growth theory: A different point of view. *Cambridge Journal of Economics*, 22, 497–520.
- NOTEBOOM, B.** (1999): Innovation, learning and industrial organization. *Cambridge Journal of Economics*, 23, 127–150.
- NOVÁK, D. W.** (2009): In: Geografické charakteristiky zájmového území. P. Rumpel (ed.) *Analýza příčin regionálních disparit v modelovém regionu Jesenicko v kontextu teorie regionálního marketingu*. Ostravská universita v Ostravě, Ostrava, 228s.
- O'DOWD, L. a COAKLEY, J.** (2007): Crossing the Border: New relationships between Northern Ireland and the Republic of Ireland. Dublin, Irish Academic Press, 339s.

- PERAKYLA** (2005): Analysing talk and text. In: N.Denzin a Y.Lincoln (eds.) Handbook of Qualitative Research. Sage, Newbury Park, 1232s.
- PTÁK, V.** (2010): „Jesenicko – nyský region“: koncepce společného budoucího rozvoje. In: Přeshraniční spolupráce Jeseníky – Nysa, Sborník z Česko-polské konference, Velké Losiny, 25. – 26. 11. 2009.
- RUMPEL, P. et al.** (2009): Analýza příčin regionálních disparit v modelovém regionu Jesenicko v kontextu teorie regionálního marketingu. Ostravská universita v Ostravě, Ostrava, 228s.
- SECKLER, D. W.** (1975): Thorstein Veblen and the institutionalists : a study in the social philosophy of economics. Macmillan for the London School of Economics and Political Science, London, 160 s.
- SILVERMAN, D.** (1997): Qualitative research: theory, method and practice. Sage, London, 262s.
- SCHramek, Ch.** (2010): Teorie systémů a přeshraniční spolupráce: několik úvah z pohledu českoněmeckých euroregionů. In: M. Jeřábek et al. (eds.) Regionální výzkum v českoněmeckém pohraničí. Ústí nad Labem, Acta Universitatis Purkianae č. 156, Acta Geographica IX, 193s.
- STARK, L. B.** (1998): Postsocialist pathways: transforming politics and property in East Central Europe. Cambridge University Press, Cambridge, 284 s.
- STRUVER, A.** (2002): We are only allowed to re-act, not to act: Eurocrats' strategies and borderlanders' tactics in a Dutch–German cross-border region. In: Krampsch, O. and Hooper, B. (eds.), *Cross-Border Governance in the European Union*, London: Routledge, 236s.
- VYSTOUPIL, J.** (2006): Atlas cestovního ruchu České republiky. Praha, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 156 s.
- VYSTOUPIL, J. et al.** (2007): Management cestovního ruchu. Brno, Masarykova Univerzita, 156 s.
- YIN, R. K.** (2003): Applications of case study research. Sage, London, 173s.
- YIN, R. K.** (2009): Case study research: design and methods. Sage, London, 217s.
- YODER, J. A.** (2003): Bridging the European Union and Eastern Europe: Cross-border cooperation and the Euroregions. *Regional & Federal Studies*, 13, 90–106.

WAHLA et al. (2001): Euroregiony a sdružení obcí a měst na česko-polském příhraničí: materiál ke konferenci projektu CBC Phare. Ostrava, Ostravská univerzita v Ostravě, 60s.

ZICH, K. (2008) (ed.): Přeshraniční vlivy působící v českém pohraničí. Ústí nad Labem, FSE UJEP v Ústí nad Labem, 198s.

Internetové zdroje:

CRR – Centrum pro regionální rozvoj ČR (www.crr.cz)

Euroregion Praděd (www.europraded.cz)

Euroregion Silesia (www.euroregion-silesia.cz)

Krajský úřad Olomouc (www.kr-olomoucky.cz)

Portál regionálního informačního servisu (www.risy.cz)

Další oficiální zdroje:

Akční plán rozvoje pro období 2008–2013 (Město Jeseník)

Dodatečná dokumentace k programu Interreg IIIA Česká republika – Polsko

Ex-post hodnocení Interreg IIIA Česko-Polsko

Příručka pro žadatele INTERREG IIIA ČR-Polsko

Příručka pro žadatele OPPS ČR-Polsko

Příručka pro žadatele Fondu mikroprojektů Euroregionu Praděd

Směrnice Evropské komise č. 2760/98

Strategie rozvoje Města Jeseník schválená v roce 2003

Seznam příloh

<i>Příloha 1: Revitalizované Masarykovo náměstí v Jeseníku .....</i>	<i>I</i>
<i>Příloha 2: Hraniční kámen Velké Kunětice – Slawniowice .....</i>	<i>I</i>
<i>Příloha č 3: Mírové náměstí ve Vidnavě .....</i>	<i>II</i>
<i>Příloha č 4: Náměstí „rynek“ v Glucholazech (Polsko).....</i>	<i>II</i>
<i>Příloha 5: Stavební firma Zetos ve Velké Kraši .....</i>	<i>III</i>
<i>Příloha 6: Venkovský brownfield ve Fojtově Kraši .....</i>	<i>III</i>
<i>Příloha 7: Dny města Javorník 2011 .....</i>	<i>IV</i>
<i>Příloha 8: Výhled z Borůvkové hory severním směrem .....</i>	<i>IV</i>
<i>Příloha 9: Seznam velkých projektů realizovaných ve sledovaném období v letech 2004–2011 .....</i>	<i>V</i>
<i>Příloha 10: Přehled mikroprojektů dle obcí a jejich mikroregionální příslušnosti ve sledovaném území v letech 2000–2011.....</i>	<i>VI</i>
<i>Příloha 11: Seznam veřejných neziskových subjektů realizujících mikroprojekty ve sledovaném území v letech (2000–2010) .....</i>	<i>VII</i>
<i>Příloha č 12: Seznam soukromých neziskových subjektů realizujících mikroprojekty ve sledovaném území v letech (2000–2010).....</i>	<i>VIII</i>

Příloha 1: Revitalizované Masarykovo náměstí v Jeseníku

Zdroj: foto Hana Rybářová

Příloha 2: Hraniční kámen Velké Kunětice – Slawniowice

Souvislé osídlení obou obcí je rozděleno státní hranicí

Zdroj: foto Hana Rybářová

Příloha č 3: Mírové náměstí ve Vidnavě

Před druhou světovou válkou byla Vidnava prosperujícím sídlem orientujícím se na těžbu kamene, ležícím podél dnes zaniklé železniční trati vedoucí do polské Nisy.

Zdroj: foto Hana Rybářová

Příloha č 4: Náměstí „rynek“ v Glucholazech (Polsko)

Zdroj: foto Hana Rybářová

Příloha 5: Stavební firma Zetos ve Velké Kraši

Firma Stomix je jedním z významných zaměstnavatelů v oboru stavebnictví v severní části Jesenicka. Velká Kraš (819 obyvatel) je jednou z obcí nejvíce „pracovně soběstačných“.

Zdroj: foto Hana Rybářová

Příloha 6: Venkovský brownfield ve Fojtově Kraši

Bývalá šamotárna je jedním z mnoha příkladů zaniklých průmyslových podniků na Jesenicku.

Zdroj: foto Hana Rybářová

Příloha 7: Dny města Javorník 2011

V průvodu lze vidět Javornickou dělostřeleckou gardu v pozadí s nejvýraznější místní památkou zámek Javorník. Dny města Javorník jsou místní nejvýznamnější kulturně-společenskou akcí.

Zdroj: foto Hana Rybářová

Příloha 8: Výhled z Borůvkové hory severním směrem

Borůvková hora je jedním z vrcholů Rychlebských hor. V pozadí jsou viditelná Otmuchovská jezera, jejichž potenciál pro letní rekreaci je důležitou součástí strategie rozvoje regionu propagované lokálními aktéry regionálního rozvoje.

Zdroj: foto Hana Rybářová

Příloha 9: Seznam velkých projektů realizovaných ve sledovaném období v letech 2004–2011

Název projektu	Žadatel o podporu	Program	Výše příspěvku z ERDF*
Rekonstrukce silnice II/457, 445 v úseku Zlaté Hory - Konradów	Olomoucký kraj	1	490931
Rozhledna na Borůvkové hoře	Město Javorník	1	201935
Muzeum Johanna Schrotha - Multifunkční středisko Lipová-lázně	Obec Lipová- lázně	1	233402
Rekonstrukce hlavních přístupových komunikací a parkovacích ploch k objektům turist. ruchu ve městě Jeseník	Město Jeseník	1	298233
Rozhledny a vyhlídková místa Euroregionu Glacensis	Euroregion Pomezí Čech, Moravy a Kladska - Euroregion Glacensis	1	21742
Turistický informační portál Olomouckého kraje	Olomoucký kraj	1	52016
Propagace Mikroregionu Zlatohorsko	Mikroregion Zlatohorsko	2	30676
Léto v Nyse, zima v Jeseníku - Výstavba dopravní parkovací infrastruktury	Město Jeseník	2	2813169
Na stezkách bez hranic	Sdružení měst a obcí Jesenicka	2	187887
Odkaz Vincenze Priessnitze v česko - polském příhraničí	Společnost Vincenze Priessnitze	2	1041783
Rozvoj záchranných systémů	Olomoucký kraj	2	857681
Senioři v Schengenu	Penzion pro seniory Jeseník	2	94797
Vítejte u nás - v nysko-jesenickém regionu	Jeseníky - Sdružení cestovního ruchu	2	321136
Vytvoření sítě Kontaktních center Česko-Polské hospodářské spolupráce	Hospodářská komora České republiky	2	798008
Zvýšení přeshraniční dostupnosti Otmuchów - Mikulovice	Olomoucký kraj	2	2351483
Zvýšení přeshraniční dostupnosti Vidnava - Paczków	Olomoucký kraj	2	2734330

Zdroj: CRR; vlastní zpracování

Pozn. 1=Interreg IIIA; 2=OP PS ČR – Polsko; * v mil. EUR

Příloha 10: Přehled mikroprojektů dle obcí a jejich mikroregionální příslušnosti ve sledovaném území v letech 2000–2011

Název mikroregionu	Členská obec	Počet projektů
Mikroregion Jesenicko		21
Počet obyvatel: 19 073 1 projekt na 908 obyvatel	Bělá pod Pradědem	4
	Česká Ves	2
	Lipová-lázně	4
	Jeseník	11
	Ostružná	0
Mikroregion Javornicko		14
Počet obyvatel: 5 167 1 projekt na 369 obyvatel	Bernartice	2
	Bílá Voda	7
	Javorník	2
	Uhelná	1
	Vlčice	2
Mikroregion Zlatohorsko		15
Počet obyvatel: 9 410 1 projekt na 627 obyvatel	Hradec-Nová Ves	1
	Mikulovice	5
	Písečná	2
	Supíkovice	0
	Velké Kunětice	0
	Zlaté Hory	8
Mikroregion Žulovsko		19
Počet obyvatel: 7 445 1 projekt na 391 obyvatel	Černá Voda	1
	Kobylá nad Vidnavkou	0
	Skorošice	3
	Stará Červená Voda	1
	Vápenná	4
	Velká Kraš	2
	Vidnava	7
	Žulová	1
Mimo sledované území		3
	Břidličná	2
	Vrbno pod Pradědem	1
Celkem		73

Zdroj dat: CRR, Euroregion Praděd; vlastní zpracování

Pozn. Počet obyvatel je k 1. 1. 2011, zdrojem dat je ČSÚ

Příloha 11: Seznam veřejných neziskových subjektů realizujících mikroprojekty ve sledovaném území v letech (2000–2010)

Subjekt	Počet projektů
Domov - pezion pro důchodce Jeseník	1
Euroregion Praděd	4
Mateřská škola Zlaté Hory	1
Městská kulturní zařízení Jeseník	10
Městské kulturní středisko Javorník	3
Mikroregion Jesenicko	5
Mikroregion Sokolov - východ	1
Okresní hospodářská komora Jeseník	1
Sdružení měst a obcí Jesenicka	2
Sdružení obcí Mikroregionu Javornicko	1
Soukromé šestileté gymnázium v Ostravě	1
SOŠ a Střední odborné učiliště strojírenské a stavební Jeseník	3
Svazek obcí mikroregionu Žulovsko	3
Vlastivědné muzeum Jesenicka	1
Základní škola Ilji Hurníka Opava	1
Základní škola Mikulovice	5
Základní škola Vidnava	1
Základní škola Zlaté Hory	3

Zdroj dat: CRR, Euroregion Praděd; vlastní zpracování

Příloha č 12: Seznam soukromých neziskových subjektů realizujících mikroprojekty ve sledovaném území v letech (2000–2010)

Subjekt	Počet projektů
Bikrosklub Jeseník	1
Energie z obnovitelných zdrojů o.s. Jeseník	1
Folklorní soubor Trnka	1
Fotbalový klub Jeseník	1
Hnutí Brontosaurus Jeseníky	2
International Police Association	1
Javornická dělostřelecká garda o.s.	1
Jesenická rozvojová o.p.s.	7
Jeseníky přes hranice	3
Klub přátel Zlatých Hor	2
Klub Stačeva, o.s. Stará Červená Voda	1
Kůrovci Javorník o.s.	1
Movement, o.s. Jeseník	1
Na jedné lodi o.s. Jeseník	3
Občanské sdružení Šerák	3
OS - KAPKA Vápenná	1
Pěvecký sbor města Vrbna	1
Pro Gymnasium	1
Přátelé orientačního běhu Opava	1
Přátelé Vrbenska	2
Rychlebské stezky o.s., Černá Voda	1
Sdružení cestovního ruchu Jeseníky	1
Soužití 2005, o.p.s.	1
Společnost Vincenze Priessnitze o.s.	1
Sportovní klub Rallye Rejváz	1
Šermířský spolek Jeseník	1
Tělovýchovná jednota Spartak Mikulovice	1
Tenisový klub Jeseník	1
TJ Jeseník	1
TJ Písečná	1
Umění na hranici	3
Územní skupina IPA č. 220 se sídlem v Městě Albrechtice	1
Výtvarné Studio Jeseník	1

Zdroj dat: CRR, Euroregion Praděd; vlastní zpracování